

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

PEDAGOGICKÁ FAKULTA

Ústav speciálněpedagogických studií

Diplomová práce

Bc. Štěpán Vacek

Motivace dětí k dodržování pravidel vnitřního řádu
v diagnostickém ústavu

Olomouc 2022

Vedoucí práce: Mgr. Pavel Svoboda, Ph.D.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou diplomovou práci vypracoval samostatně, použil jsem pouze podklady uvedené v příloženém seznamu a postup při zpracování a dalším nakládání s prací je v souladu se zákonem č. 121/2000 Sb., o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) v platném znění.

V Olomouci dne

Podpis autora.....

Poděkování

Děkuji vedoucímu své diplomové práce Mgr. Pavlu Svobodovi, Ph.D. za pomoc a podnětné konzultace, které mi během práce poskytoval, pracovníkům diagnostických ústavů, celé své rodině a nakonec děkuji svému opravdu silnému odhodlání dokončit tuto práci.

Bc. Štěpán Vacek

OBSAH

ÚVOD	6
I. TEORETICKÁ ČÁST	8
1 Náhradní výchova	8
1.1 Náhradní rodinná výchova	8
1.1.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče	9
1.1.2 Osvojení	9
1.1.3 Péče poručníka	10
1.1.4 Pěstounská péče	10
1.2 Ústavní a ochranná výchova	11
1.2.1 Ústavní výchova.....	11
1.2.2 Ochranná výchova	12
2 Diagnostický ústav	16
2.1 Funkce diagnostického ústavu	17
2.2 Spolupráce diagnostického ústavu s jinými orgány	18
2.3 Pravidla v diagnostickém ústavu.....	18
2.3.1 Standardy kvality	21
2.4 Pracovníci v diagnostickém ústavu.....	22
2.4.1 Přístup pracovníků k dětem a motivace těchto dětí	23
2.5 Středisko výchovné péče.....	24
3 Rodina	26
3.1 Definice rodiny	28
3.2 Funkce rodiny	29
3.2.1 Poruchy funkce rodiny	31
3.3 Výchova v rodině	33
3.3.1 Výchovné styly	33
3.4 Vztah rodič a dítě	34

3.5 Morálka a vztah k pravidlům	35
4 Poruchy chování u dětí.....	38
4.1 Příčiny poruch chování	39
4.2 Klasifikace poruch chování v dětství a adolescenci.....	41
4.2.1 Agresivní a neagresivní poruchy chování.....	43
4.2.2 Diagnostika poruch chování	44
4.3 Trestní odpovědnost dětí a mladistvých.....	45
4.4 Struktura osobnosti	46
II. PRAKTICKÁ ČÁST	50
5 Motivace dětí k dodržování pravidel vnitřního řádu diagnostického ústavu	50
5.1 Vymezení cíle a metodologie výzkumu	50
5.2 Hypotézy.....	51
5.3 Průběh sběru dat	51
5.4 Popis testovaného vzorku	52
5.5 Způsoby analýzy dat	53
5.6 Analýza dotazníkového šetření.....	54
5.7 Interpretace výsledků výzkumu.....	107
5.8 Diskuse	126
ZÁVĚR	130
SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY	131
SEZNAM OBRÁZKŮ	138
SEZNAM TABULEK	139
SEZNAM GRAFŮ.....	141
SEZNAM PŘÍLOH.....	144

ÚVOD

Tématem mé diplomové práce je motivace dětí k dodržování pravidel vnitřního řádu v diagnostických ústavech. Práci jsem se rozhodl psát v době, kdy jsem byl v tomto zařízení na studentské praxi a byl svědkem útěků dětí, které si pro svůj akt zvolily skok z okna. Jedno dítě skončilo se zlomenými dolními končetinami v nemocnici a další dvě utekly. Přemlouvaly při svém útěku i čtvrté dítě, které bylo zrovna na vycházkách, ale toto dítě se rozhodlo neutéci a vrátit se do diagnostického ústavu. Po takto silné zkušenosti (ačkoliv pro pracovníky ústavu nikterak ojedinělé) jsem se rozhodl zjistit, jaká je motivace dětí k dodržování pravidel. Co tyto děti přesvědčí, aby nerezignovaly? Co je přesvědčí, aby uznávaly nastavená pravidla? Při absolvování praxe jsem s těmito dětmi hovořil a vyptával se na jejich příběhy. Byly to osudy zanedbaných, sexuálně či jinak týraných dětí. Děti, které měly i v útlém věku zkušenosti s alkoholem a drogami. Děti, které rodiče neměli rádi, nestarali se o ně a neposkytovali jim žádné bezpečí ani jistotu. Jedno dítě mi tehdy řeklo: *„Zde se cítím mnohem víc doma a bezpečně než v mém opravdovém domově.“* Ačkoliv jsou tyto děti označovány za problémové, problém ve většině případů souvisel s jejich nefungujícím rodinným zázemím.

V teoretické části práce budou popsány nezbytné a důležité skutečnosti, které jsou klíčové pro pochopení kontextu situace dítěte v diagnostickém ústavu. První část bude tedy zaměřena na vysvětlení, co to je ústavní a ochranná výchova a k čemu slouží. Poté bude konkrétně popsána funkce diagnostického ústavu. Nebude chybět zmínka o rodinném prostředí, které je stěžejní pro vývoj dítěte a případné poruchy chování. Domnívám se, že pochopení motivace konání nežádoucího chování těchto dětí je nezbytné pro nasměrování optimální edukační práce s těmito dětmi.

V empirické části popíši metodologii výzkumu a cíle, které jsem si stanovil. Uvedu hypotézy, které slouží pro naplnění cíle. Zmíním se o průběhu sběru dat, uvedu postup, který jsem použil při tvorbě dotazníku a charakterizuji testovaný vzorek, jež bude obsahovat informace o počtu respondentů a jejich věku. Empirická část bude dále obsahovat analýzu dat a jejich následnou interpretaci, díky které odpovím na stanovené hypotézy a pokusím se splnit cíl, který jsem si stanovil. O zjištěných datech budu následně vést diskusi v poslední podkapitole druhé části.

Hlavním cílem této práce je zjistit motivaci a motivační stimuly dětí k dodržování pravidel vnitřního řádu v diagnostických ústavech. Kvůli nepříznivé situaci v souvislosti s

pandemií COVID-19 nebylo možné provést výzkum pomocí rozhovorů. Původní myšlenkou bylo vést rozhovory přímo s dětmi, a vytvořit tak komplexnější závěr. Nutno říci, že i odpovědi z dotazníků poskytnou kvalitní data, která budou uvedena v empirické části této práce.

I. TEORETICKÁ ČÁST

V teoretické části popíšeme, co je to náhradní výchova a její formy. Na to navážeme kapitolou o diagnostických ústavech, kde byl prováděn náš výzkum. Zmíníme se i o rodině jako klíčovém prostředí pro vývoj dítěte. Poslední kapitola je věnována poruchám chování dětí.

1 Náhradní výchova

Náhradní výchova je klíčovým tématem naší diplomové práce. Naše výzkumné šetření se odehrává v Diagnostických ústavech – zařízeních, která dočasně nahrazují rodinnou výchovu. Jsou tedy jistou formou náhradní výchovy. Avšak je nutné zmínit i jiné formy náhradní výchovy, abychom si vytvořili přehled a potřebné informace pro orientaci v tématu.

Bohužel svět není místem, kde všichni začínají na stejné startovní čáře. Ať už zvažujeme genetický potenciál, který je beze sporu významný, nebo faktor prostředí, který je neméně důležitou součástí osobnosti při jejím životním formování. Genetická výbava je zčásti neměnná, nicméně jak jsme již zmínili výše, je důležitý i faktor prostředí. Rodina, ve které se dítě narodí, má zásadní význam, a pokud její role selhává - ať již z důvodu rodičovské nekompetentnosti, nezájmu, nebo stavu, kdy není schopna se o dítě postarat - nastává situace, kdy je nařízena náhradní výchovná péče (Plháková, 2004).

Náhradní výchovu můžeme rozdělit do dvou základních forem, kterými jsou náhradní rodinná výchova, kam patří svěřeni do péče jiné osoby než rodiče, osvojení, poručenství a pěstounská péče. Druhou základní formou je ústavní a ochranná výchova (Bubleová a kol., 2011), (Novotný, 2000).

1.1 Náhradní rodinná výchova

Dítě je vždy přednostně umístěno do rodiny nebo do péče osob, které zná. Ze zákona se totiž vždy dbá na nejvyšší blaho dítěte. Z tohoto důvodu se hledají cesty, jak dítě nevyjmout z původní rodiny, protože zde to náš právní systém shledává jako nejvhodnější (a nejpřirozenější) prostředí pro rozvoj dítěte. Bohužel není výjimkou, že je situace v rodině natolik vážná, a řekněme, že zde hrozí takové nebezpečí dítěti nebo je z nějakého jiného podstatného důvodu zvaženo soudem (jelikož o skutečnosti odebrání dítěte vždy rozhoduje soud), že je pro dítě dosavadní prostředí nevyhovující, pak

nastává proces hledání vhodnější alternativy podle zákona č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník uvádí tyto typy náhradní rodinné výchovy:

- a) Svěření do péče jiné osoby než rodiče
- b) Osvojení (adopce)
- c) Péče poručníka
- d) Pěstounská péče

1.1.1 Svěření do péče jiné osoby než rodiče

Je-li to v zájmu dítěte, má soud k dispozici možnost svěřit dítě do výchovy jiné fyzické osoby, než je rodič. Tato osoba musí souhlasit se svěřením dítěte do její péče a je potřeba, aby byla osobou poskytující záruku jeho řádné výchovy. Svěřit lze dítě i do společné výchovy manželů. Pokud je do výchovy svěřeno pouze jednomu z nich, je zapotřebí souhlas partnera. Avšak za nejvhodnější osoby soud považuje nejprve příbuzné dítěte, protože soud vždy hledá tu nejvhodnější cestu k nenarušení rozvoje dítěte a jeho osobnosti. Nejčastěji svěření do péče jiné osoby, než rodiče nastává při předávání do péče prarodičů či jiných příbuzných. Ačkoliv se tato možnost může zdát jako ideální, pokud je k dispozici, má i jisté nevýhody. Kromě toho, že je zde možnost, že tito jedinci přijmou dítě z důvodu pocitu jakési povinnosti, je také jistou nevýhodou, že stát nevyplácí žádný finanční příspěvek. Může se tedy stát, že dítě bude výživově strádat, jelikož tzv. subsidiární (pomocnou, podpůrnou) vyživovací povinnost mají pouze prarodiče. Nicméně v případě jiných pečujících osob vyživovací povinnost neexistuje, není tedy jistou mírou ručeno splnění této okolnosti. (Dostupné z: https://web.archive.org/web/20140903071345/http://www.fondohrozenychdetibrno.cz/svereni_vychovy.html)

1.1.2 Osvojení

Osvojení (dříve používaný termín adopce) znamená přijetí cizí osoby za vlastní. Základem pro osvojení je vztah osvojitele a dítěte na takové úrovni, jaký je u rodiče a dítěte, případně jsou tu alespoň základy takového vztahu. V rámci osvojení také nelze, aby osvojitel byl prarodič nebo sourozenec dítěte a mezi osvojitelem a osvojencem musí být přiměřený věkový rozdíl. Návrh k osvojení může poslat soudu osoba, která chce svěřit dítě do péče, nebo podnět může dát i obec s rozšířenou působností. Dále platí, že osoba se svěřením do své péče musí souhlasit, musí být plnoletá a mít plnou způsobilost k právním úkonům. Osvojit si dítě do své péče může i osoba osamělá. Jako společné dítě mohou dítě osvojit pouze manželé, ale v případě soužití druha a družky může si dítě osvojit pouze jeden z nich, v případě manželů to lze jen za souhlasu manžela/manželky.

Tito osvojitelé mají stejnou rodičovskou odpovědnost jako biologičtí rodiče daného dítěte. S osvojením musí souhlasit rodiče, nebo zákonní zástupci dítěte. Nekoná se tak, jestliže soud rozhodl o nezájmu rodičů. Pokud rodiče dítěte mají omezenou způsobilost k právním úkonům, je potřeba souhlas zákonného zástupce dítěte (Bubleová a kol., 2011).

1.1.3 Péče poručníka

Soud jmenuje poručníka ve chvíli, kdy žádný z rodičů, který vykonává rodičovskou odpovědnost v plném rozsahu, není přítomen. Na rozdíl od rodičů nemá poručník vyživovací povinnost, nicméně poručník má hlavně všechna práva a povinnosti jako rodič. Výjimečně mohou být jeho povinnosti určeny jinak. Soud nejprve hledá vhodnou osobu, která by mohla vykonávat poručenství (nejčastěji osoba blízká rodině). Pokud se takovou osobu nepodaří najít, poručníka jmenuje orgán sociálně právní ochrany dětí. Soud jmenuje poručníkem i toho, koho navrhli rodiče, pokud to není v rozporu se zájmy dítěte a pokud dotyčná osoba s poručenstvím souhlasí. Samozřejmě platí, že osoba musí být plně svéprávná. Do funkce poručníka mohou být jmenovány i dvě osoby, jsou to zpravidla manželé. Mimo běžné záležitosti poručník podléhá pro řádné plnění své funkce stálému doзору soudu, který jeho rozhodnutí schvaluje. Součástí poručenství je pravidelné podávání zpráv o vývoji dítěte, předkládání dokumentace ohledně účtů ze správy jeho jmění, a to minimálně jednou za rok. Poručník může být zproštěn této povinnosti a učinit tak nemusí, pokud výnosy majetku nepřesáhnou pravděpodobné náklady na výchovu a na zachování majetku dítěte (Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník).

1.1.4 Pěstounská péče

Pěstounská péče je forma náhradní rodinné výchovy, kde na rozdíl od osvojení výrazněji zasahuje stát, a to díky financování. Pěstounem se může stát fyzická osoba, případně manželský pár, který je pro péči o dítě vhodný a může dítěti poskytnout řádnou výchovu. Posledním a samozřejmým požadavkem je to, že případní pěstouni musí mít bydliště v České republice. Dítě je svěřeno do pěstounské péče v případě, že o dítě nemůže pečovat ani jeden z rodičů a ani poručník (Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník).

Pěstounská péče nese i některá rizika, nejednou se stalo, že hlavní motivací pěstounů byla finanční odměna, kterou stát nabízí. V těchto případech je toto prostředí naprosto nevhodné, a dokonce i pro dítě ohrožující. Dalším rizikem může být tzv. „mesiášský komplex“, kdy se rodina snaží zachránit co nejvíce dětí na úkor svých sil, možností a vlastních dětí. Může dojít k naprostému vyčerpání, a to i z důvodu očekávané a nepřicházející vděčnosti (Zezulová, 2012).

Vedle dlouhodobé pěstounské péče je možná pěstounská péče na přechodnou dobu. Tato forma má za úkol poskytnout dítěti rodinné prostředí do doby, než se najde trvalé řešení umístění dítěte. Toto umístění je jen na nezbytnou dobu a každé tři měsíce se zkoumá soudem, zdali je toto umístění opodstatněné. Existují tři důvody využívání této formy pěstounské péče. První důvod je ten, pokud se péče vztahuje na novorozence, jehož rodiče si nechtějí převzít dítě do péče. Může to být tedy období, kdy se čeká na souhlas rodičů o osvojení. Druhým důvodem je situace, kdy rodiče nemohou dítě převzít do péče z hlediska jejich zdravotního, psychického nebo sociálního stavu (drogy, zhoršený psychický stav nebo absence zázemí pro dítě). Posledním případem využívání dočasné pěstounské péče je situace, kdy se do péče umísťují starší děti, u nichž se předpokládá, že se jejich situace zlepší a budou se moci zpět vrátit do původní rodiny (např. rodiče samoživitelé). Ve své podstatě pěstouni na přechodnou dobu nahrazují podporující struktury rodiny (přátelé, širší rodina), které by jinak mohly dočasně převzít dítě do péče (Pazlarová, 2016).

1.2 Ústavní a ochranná výchova

Ústavní a ochranná výchova je jeden z mnoha způsobů péče o dítě. Jak jsme zmínili výše, nařízení této formy výchovy se zpravidla užívá jako jedna z posledních možností. Je totiž bráno v potaz, že tato forma nenahrazuje rodinnou péči zcela nevhodněji, avšak jsou případy, kdy je to nevyhnutelné (nevhodné rodinné zázemí, spáchání činu, který výrazně poškodil jinou osobu, nebo cizí majetek atd.). Tuto formu výchovy vždy nařizuje soud v závislosti na tom, jaké jsou okolnosti a řídí se specifickým zákonem. Hned v úvodu je nutno říct, že tato specifická forma výchovy je prováděna v zařízeních k tomu určených.

1.2.1 Ústavní výchova

Ústavní výchova je opatření, které nařizuje soud v občanskoprávním řízení podle Občanského zákoníku nezletilým do 18 let. Ústavní výchova je nařízena tehdy, když nastane vážné ohrožení či narušení výchovy, rozumového, tělesného nebo duševního stavu vývoje dítěte a také v případě, kdy rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit (Švancar, Buriánová, 1988).

Je to tedy výrazný zásah státu do výchovy v krajních (ale nikoliv neobvyklých) případech. Vždy se dbá na názor dítěte, ovšem na základě jeho rozumové úrovně a schopností. Je tedy zřejmé, že může nastat případ, kdy dítě s tímto nařízením nesouhlasí, nicméně situace v rodině je tak výrazně nevhodná a jiné možnosti jako náhradní rodinná péče nejsou k dispozici, že názor dítěte je sice akceptován, ale v zájmu jeho blaha je přesto uskutečněna ústavní výchova. Majetkové a bytové

poměry samy o sobě nejsou důvodem pro nařízení ústavní výchovy. Soud vždy určí zařízení, do kterého má být dítě umístěno. Ústavní výchova může být nařízena pouze na 3 roky, před uplynutím této doby ji lze prodloužit (a to i opakovaně), pakliže důvody umístění do ústavní výchovy stále trvají. Pokud tyto důvody pominou, nebo je možnost zvolit jinou formu náhradní výchovy, než kterou je ústavní výchova, soud neprodleně ústavní výchovu zruší. Důležité je zmínit, že ústavní výchova nemá trestní charakter. Pokud je nařízena z důvodu poruch chování, tak jejich intenzita nedosáhla na trestný čin (u osob mladších osmnácti let hovoříme o provinění). (Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník).

1.2.2 Ochranná výchova

Ochranná výchova může být prováděna ve stejných zařízeních jako výchova ústavní. Tento typ výchovy se ukládá dle zákona 218/2003 (Zákon o soudnictví ve věcech mládeže), avšak jiné ochranné opatření se řídí dle trestního zákoníku. Volí se v případech, pokud se mladistvému neposkytuje dostatek řádné výchovy a není o něj náležitě postaráno. Tento nedostatek ve výchově nelze odstranit, výchova byla zanedbána a celkově se mladistvý pohybuje v nevhodném prostředí pro jeho výchovu. Ochranná výchova se nařizuje po dobu nezbytně nutnou, avšak nejdéle do osmnácti let věku, případně ji lze navýšit o jeden rok, je-li to v zájmu mladistvého. Od výkonu ochranné výchovy je upuštěno, jakmile pominuly důvody, pro které byla ochranná výchova uložena, případně lze tuto výchovu změnit na výchovu ústavní. Děje se tak, jakmile lze očekávat, že převýchova dosáhla takové úrovně, že již nejsou potřebná stanovená omezení. Situace může nastat i obráceně, kdy soud ústavní výchovu přemění na ochrannou výchovu. Nastává to v momentě, kdy mladistvý nesplní očekávání a nechová se řádně. Je důležité zmínit, že ochranná výchova může být uložena i dítěti, které je mladší patnácti let a zároveň musí být starší dvanácti let (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Zařízení ústavní a ochranné výchovy

Ústavní a ochranná výchova je prováděna ve speciálních školských zařízeních, která jsou zřízena pro výkon ústavní a ochranné výchovy. Zřizovatelem je buď krajský úřad (v případě dětských domovů), nebo MŠMT (Ministerstvo školství mládeže a tělovýchovy), kam spadají zbývající zařízení. Blíže se jim budeme věnovat níže.

Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je instituce, která má funkci vstupního a prvotního zařízení. Jak již název napovídá, provádí se zde diagnostika a komplexní vyšetření dítěte. Z vyhodnocených výsledků vyšetření se určí, zdali bude dítě umístěno do výchovného ústavu, dětského domova, nebo dětského domova se školou. Za určitých okolností je také možné vrátit dítě do původní rodiny, pokud se situace v rodině nebo chování dítěte výrazně zlepšily. Často je využito služeb kurátora, který provádí dohled, nebo pracovníka sociální péče (Janků, 2009).

Pobyt v tomto zařízení trvá zpravidla 8 týdnů. Diagnostické ústavy jsou rozděleny dle věku a pohlaví dítěte. Diagnostický ústav je v naší práci klíčovým zařízením, jelikož zde probíhal náš výzkum. Tomuto zařízení tedy dále věnujeme samostatnou kapitolu.

Dětský domov

Dalším zařízením ústavní a ochranné výchovy je dětský domov. V dětském domově se ocitají děti, jež jsou původem z nefunkčních rodin. Takto bývají označovány rodiny, ve kterých jsou rodiče, kteří jsou např. závislí na alkoholu, či na těžších drogách. Děti z takových rodin jsou v mnoha případech odmítané, v ohrožení, fyzicky či psychicky deprivované. Tedy celkově zanedbané a bez nutné péče. Jsou to děti od 3 do 18 let, pobyt těchto dětí lze prodloužit až do 19 nebo 26 let, podle jejich profesního a studijního postupu. Důležité je zmínit, že se zde ocitají děti bez závažných poruch chování (Švancar, 2013).

Jak již název vypovídá, dětský domov by měl nahrazovat domov. Pojem domov popisuje Matoušek (2003, s. 50) takto: „*Chráněné, bezpečné místo, k němuž většinu lidí v naší kultuře váže silná emocionální vazba; zároveň místo intimního kontaktu s nejbližšími lidmi.*“

Je nepopíratelným faktem, že ačkoliv je prostředí dětského domova tvořeno způsobem, který by měl kopírovat atmosféru skutečného domova, není tomu tak. Nikdy nelze plnohodnotně nahradit prostředí harmonizujícího domova, kde se nachází otec s matkou a dítě má k oběma rodičům vytvořeno citové pouto. Proto soud při rozhodování o nařízení ústavní péče volí tuto možnost jako poslední – v momentě, kdy jiná opatření nebo možnosti nelze pro dítě uskutečnit (Jedlička, 2004).

Dětský domov se školou

Dětský domov se školou je zařízení, které dříve neslo názvy dětský výchovný ústav a zvláštní škola internátní. Obdobně jako v běžném dětském domově, jsou zde děti rozděleny do rodinných skupin, které čítají pět až osm osob. Tyto skupiny jsou rozděleny dle zdravotních, vzdělávacích a výchovných kritérií. V mnoha ohledech dětský domov se školou funguje na podobných principech

jako dětský domov. Také se zaměřuje na péči o děti, jejich výchovu, vzdělání a celkový rozvoj osobnosti. Nachází se zde děti ve stejném věkovém rozptylu jako v dětském domově. Zařízení taktéž zabezpečuje náhradní rodinnou péči, nicméně hlavní rozdíl je v tom, že jsou zde umístovány děti, které mají diagnostikovány závažné poruchy chování, nebo se u nich vyskytuje trvalá či dočasná duševní porucha, která vyžaduje léčebně výchovnou péči. Součástí tohoto školského zařízení je základní škola, jejímž hlavním účelem je izolace dětí od ostatních vrstevníků. Může nastat situace, kdy pominou důvody k tomuto pobytu nebo ke vzdělávání ve škole, která je součástí dětského domova. V tomto případě je dítě na žádost ředitele dětského domova se školou zařazeno do jiné základní školy. Jsou-li naopak závažné poruchy chování či duševní porucha stále přítomny a znemožňuje to studium střední školy, je dítě umístěno do výchovného ústavu (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Výchovný ústav

Výchovný ústav je dalším speciálním zařízením, které je zřízeno z důvodu výchovy, péče a vzdělání pro děti s vážnými poruchami chování. Zpravidla jsou zde děti starší patnácti let, ve výjimečných případech děti starší dvanácti let, pokud to situace vyžaduje v závislosti na závažnosti poruch chování tohoto dítěte. Kromě minimální hranice věku jsou zde rozdílné věkové kategorie a pohlaví. Ve výchovném ústavu je základní organizační jednotkou výchovná skupina. Tato skupina může mít minimálně pět a maximálně osm svěřenců, a to v kontextu míry závažnosti výchovného působení, nebo podle jejich mentálního či zdravotního postižení. Tyto skupiny se vyskytují nejméně dvě, avšak nejvíce jich může být zřízeno šest. Mohou se vyskytovat výjimky, které stanoví ministerstvo (Jedlička, 2004, Matoušek, 2016).

Ve výchovném ústavu je tedy dětem, které mají závažné poruchy chování a ukončily povinnou školní docházku, poskytována vysoce odborná péče. Tyto děti mají nařízenou ústavní a ochrannou výchovu a nelze jejich pobyt zaopatřit v dětském domově se školou, jelikož je jejich porucha chování opravdu závažná (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc

Zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc (dále jen ZDVOP) není zřízeno dle zákona č. 109/2002 Sb. (Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů), není tedy zařízením ústavní a ochranné výchovy, proto se o něm zmíníme jen krátce. Fakticky se ZDVOP řídí zákonem č. 359/1999 (Zákon o sociálně právní ochraně dětí) a díky tomu se nezařazuje pod žádný resort.

ZDVOP je zařízením, které nabízí pomoc a ochranu dítěti, které se ocitá bez jakékoliv péče, jeho příznivý vývoj je ohrožen, jde o dítě psychicky a fyzicky týrané nebo jsou ohrožena základní práva dítěte. Je to místo, kde se dítě ocitne na základě svého požadavku, žádosti zákonného zástupce nebo obecního úřadu s rozšířenou působností (OSPOD), v poslední řadě nařízením soudu. V naší práci zmiňujeme toto zařízení proto, že se zde často ocitá dítě, které je zde krátkodobě jen do chvíle, kdy soud nařídí ústavní, nebo ochrannou výchovu (Zákon č. 359/1999).

Není bohužel výjimkou, že je zde dítě delší dobu, a to hlavně kvůli čekací době na rozhodnutí soudu. Není to obzvláště dobře, jelikož ZDVOP nemá v kompetenci vytvořit náhradní rodinné zázemí, počet dětí je zde omezen a na jednoho pracovníka zde mohou být přiděleny pouze 4 děti. Jak jsme zmínili výše, jelikož zařízení nespadá do žádného resortu, vytváří to i problémy s financováním. Tedy často je kapacita dětí 4 osoby, jelikož finance neumožňují vytvořit pracovní místo pro druhého pracovníka, a to obzvláště proto, že zařízení funguje 24 hodin denně.

2 Diagnostický ústav

Diagnostický ústav je zařízení ochranné či ústavní výchovy. Jak jsme již zmínili v první kapitole, diagnostický ústav má funkci vstupního a prvotního zařízení. Zpravidla zde délka pobytu dětí trvá 6–8 týdnů, jistou roli zde hraje i doba, o které rozhodne soudce, i umístění dítěte do určitého typu zařízení ochranné a ústavní výchovy (viz první kapitola). Jsou zde umisťovány děti do 18 let, ve výjimečných případech do 19 let, z určitých spádových oblastí. Pouze v případě, že existuje odůvodnění, nemusí být dítě před umístěním do jiného zařízení umístěno do diagnostického ústavu (děti, u kterých se nevyskytují poruchy chování, děti s ukončeným pobytem v kojeneckém ústavu). Děti, které jsou umístěny do diagnostického ústavu, se nejčastěji projevují určitým typem problémového chování, které podrobněji popisujeme v samostatné kapitole. Avšak mohou se zde objevit i děti, u kterých se takové nežádoucí chování neprojevuje, ale i u nich se rozhoduje o jejich budoucím životě. Mohou být totiž v situaci, kdy je pro ně jejich rodinné prostředí ohrožující. Důležité je zmínit, že jsou sem přijímány děti buď na základě rozhodnutí soudu, nebo písemné žádosti rodičů či zákonných zástupců. Je tedy možné zde dítě umístit v tzv. preventivně výchovné péči v rámci dobrovolného diagnostického pobytu, během kterého je možné využít služeb i střediska výchovné péče. Střediska výchovné péče organizačně spadají pod diagnostické ústavy a zmíníme se o nich okrajově v podkapitole o středisku výchovné péče (Procházková in Vítková, 2004).

Smysl zařízení, jako je diagnostický ústav, můžeme lépe pochopit v následujícím textu od Spousty (1990, s.7): *„I když bude naše společnost věnovat otázkám výchovy mladé generace velkou pozornost, budeme se stále setkávat s jedinci, kteří nebudou ochotni morální zásady, tradice, konvence, veřejné mínění a právní normy respektované touto společností akceptovat a v důsledku těchto svých názorů a postojů se ocitnou mimo zákon. Tito jedinci budou proto umisťováni ve speciálních výchovných zařízeních, v nichž se tým specialistů bude snažit terapeutickými a výchovnými prostředky dosáhnout jejich reedukaci a resocializaci a pomoci jim tak znovu nalézt životní jistotu.“*

Existují dva typy diagnostických ústavů. Dětský diagnostický ústav (DDÚ) a diagnostický ústav pro mládež (DÚM). Důležité je zmínit, že náš výzkum probíhal v obou těchto zařízeních, jednak proto, že některé DDÚ jsou sloučené, a jednak také proto, abychom nasbírali co nejpestřejší data.

Základní organizační jednotkou diagnostického ústavu je výchovná skupina, ve které se nachází nejméně 4 děti, nanejvýše však 8 dětí (Bendová, 2015).

2.1 Funkce diagnostického ústavu

Diagnostický ústav zaujímá v systému školských zařízení pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy velmi speciální místo. V tomto zařízení se provádí komplexní diagnostika dítěte, na kterou se klade důraz pro budoucí umístění dítěte do specifického školského zařízení, případně zpět do domácího prostředí, pokud je situace v rodině natolik příznivá, že zdraví a vývoj dítěte nebude nadále ohrožován. Diagnostický ústav dále plní funkci poskytování preventivně výchovné péče dětem, které se zde ocitly na základě žádosti rodičů, dětem, které jsou zde s nařízenou ústavní a ochrannou výchovou, nebo dětem zadrženým na útěku od rodičů či z jiných zařízení (např. výchovný ústav, dětský domov atd.), a to po nezbytně nutnou dobu (Pipeková, 2010).

Dle Procházkové (in Vítková, 2004) plní diagnostický ústav tyto úkoly:

- **diagnostické:** Spočívají v pedagogických a psychologických činnostech a vyšetřeních mapujících úroveň dítěte.
- **vzdělávací:** V jejich kontextu se zjišťuje aktuální stupeň dosažených vědomostí a dovedností. Na základě toho se naplánují postupy pro naplnění specifických vzdělávacích potřeb s ohledem na rozvoj osobnosti dítěte z hlediska jeho věku, možností a individuálních předpokladů.
- **terapeutické:** Skrze činnosti pedagogického a psychologického charakteru vedou k nápravě poruch v chování a v sociálních vztazích dítěte.
- **výchovné a sociální:** Jsou přímo zaměřené na osobnost dítěte, s ohledem k jeho specifické situaci v rodině a nezbytné sociálně-právní ochraně. Podle podoby situace a nutnosti zprostředkovává diagnostický ústav zdravotní vyšetření dítěte.
- **organizační:** Vztahující se k umístění dítěte do zařízení v územním obvodu diagnostického ústavu vymezeném ministerstvem, případně mimo územní obvod; dále zajišťují kooperativní jednání s orgánem sociálně-právní ochrany dětí při přípravě jeho návrhu na nařízení předběžného opatření, které bude prováděno v diagnostickém ústavu, nebo v jiném zařízení na návrh diagnostického ústavu.
- **koordinační:** Mají za cíl prohloubení a sjednocení odborných postupů ostatních zařízení v rámci územního obvodu diagnostického ústavu, slouží k prověřování smysluplnosti ostatních zařízení a ke sloučení součinnosti s orgány z oblasti státní správy a dalšími osobami zabývajícími se péčí o děti.

Na základě již zmíněného vyšetření je na každé dítě zpracována komplexní diagnostická zpráva, která udává a přibližuje vzdělávací a výchovné potřeby a navrhuje program rozvoje osobnosti. Tato diagnostická zpráva, spolu s programem rozvoje osobnosti, je také předávána s přemístováním dítěte do jiného zařízení spolu s pravomocným rozhodnutím soudu, školní dokumentací, osobními věcmi dítěte a případnou další dokumentací. Diagnostický ústav může pouze navrhnout přemístění dítěte do určitého zařízení, ovšem o samotném přemístění rozhodne soud (Vojtová, 2013, Bendová 2015).

2.2 Spolupráce diagnostického ústavu s jinými orgány

Diagnostický ústav musí spolupracovat s dalšími orgány, a to obzvláště se sociálně-právní ochranou dětí, soudem, rodiči (nebo s jinými osobami odpovědnými za výchovu), ministerstvem práce a sociálních věcí a Policií České republiky (zejména v případech útěků a hrubých násilných činů). Jak jsme zmínili výše, diagnostický ústav může navrhnout přemístění do jiného zařízení (dětského domova, dětského domova se školou, nebo výchovného ústavu) v územním obvodu, kde se diagnostický ústav nalézá. Jestliže by požadoval umístění do jiného místa, musí se dohodnout s daným diagnostickým ústavem v konkrétním území a orgánem sociálně-právní ochrany dětí (OSPOD), který má dítě v evidenci. O přemístění a umístění dítěte musí diagnostický ústav informovat soud či orgán sociálně-právní ochrany dětí nejpozději do 3 pracovních dnů (Zákon č. 109/2002 Sb.).

Ačkoliv OSPOD nemůže rodičům odebrat dítě z jejich výchovy, v největším počtu případů je odebrání dítěte soudem realizováno právě na podnět OSPODu po zjištění, že rodiče neplní povinnosti k dítěti, které mají ze zákona. Je to tedy klíčový orgán ve spolupráci s diagnostickým ústavem, obzvláště pro informace poskytované k situaci v rodině dítěte.

2.3 Pravidla v diagnostickém ústavu

Pravidla v konkrétních diagnostických ústavech se budou sice nepatrně lišit, ale jejich jádro bude společné, a to napříč okresy a kraji, ať už se jedná o dětské diagnostické ústavy nebo diagnostické ústavy pro mládež. Všechna tato zařízení se řídí zákonem o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a změně dalších zákonů. Tento zákon také uvádí, že zařízení musí vést povinnou dokumentaci. Tato povinná dokumentace obsahuje vnitřní řád, roční plán výchovně vzdělávací činnosti, týdenní programy výchovně vzdělávací činnosti, jednací protokol, osobní dokumentaci dětí (včetně záznamů o stavu

děti vedených odbornými pracovníky zařízení), dokumentaci o umístění a průběhu pobytu – dítěte v oddělené místnosti, dítěte zadrženého na útěku. Povinná dokumentace dále obsahuje knihu denní evidence zařízení, knihu úředních a ostatních návštěv (Zákon č. 109/2002 Sb.).

V této podkapitole nahlédneme konkrétně do toho, jak by měl vypadat vnitřní řád z pohledu zákona. Vnitřní řád neobsahuje pouze pravidla pro děti, ale i pro personál, je zejména jakousi příručkou, jak se v určitých situacích zachovat. Klademe si za cíl přiblížit čtenáři, jaký typ pravidel dítě v diagnostickém ústavu musí dodržovat. Přiblížíme i dokumentaci uvedenou jako přílohu ke standardům kvality, protože obsahují klíčové oblasti, kde se projevuje chování i motivace dítěte.

Dle Zákona 109/2002 Sb. § 34, odstavec (1) písmene a): *„Vnitřní řád zařízení obsahující zejména pravidla pro hodnocení a odměňování dětí, práva a povinnosti dětí, osob odpovědných za výchovu a pracovníků zařízení, denní a týdenní program, pravidla pro organizaci návštěv, zdravotního ošetření a pro přijímání, přemísťování a propouštění dětí, pravidla dětské spolusprávy, pravidla oznamování útěku Policii České republiky včetně uvedení osoby oprávněné k převzetí dítěte po jeho vypátrání a u diagnostických ústavů provoz záchytného pracoviště.“*

Každý vnitřní řád nese název, adresu zařízení, základní údaje (kapacitu lůžek, seznam pracovníků, úkoly jejich zařízení atd.). Téměř všechny vnitřní řády mají obdobné názvy hlavních kapitol. Co se obsahu týče, jsou zde mírné rozdíly, které se inspiroují zákonem a individuálním prostředím, personálním zabezpečením, kapacitou zařízení a také tím, zdali se jedná o dětský diagnostický ústav, nebo o diagnostický ústav pro mládež. Obecně můžeme uvést tuto základní strukturu kapitol:

- 1) Charakteristika a struktura zařízení: zde je definována činnost ústavu, jeho úkoly, organizační struktura, personální zabezpečení.
- 2) Postup při přijímání, přemísťování a propouštění dětí: v této kapitole se obvykle dočteme, jak probíhá příjem dítěte, jeho propouštění a případné přemístění z hlediska ústavu, tak případně školy, která je přidružená k DDÚ.
- 3) Organizace výchovně vzdělávacích činností: zde je sepsána organizace ohledně výchovy, vzdělání a zájmových činností.
- 4) Organizace péče o děti v zařízení: tato část obsahuje informace o ubytování dětí, materiální zabezpečení, finanční prostředky dětí, systém stravování, zařazení dětí do výchovných skupin, dozor v jídelně a například postup v případě útěku dítěte.
- 5) Práva a povinnosti dětí: může zde být uveden systém hodnocení a opatření ve výchově, taktéž se zde uvádí podmínky zacházení s majetkem dětí (kapesné a případné osobní dary...).

- 6) Práva a povinnosti osob odpovědných za výchovu
- 7) Úhrada nákladů na péči o děti v zařízení
- 8) Postup při zajištění bezpečnosti a ochrany zdraví: v této kapitole lze nalézt, jak postupovat při zdravotní péči a prevenci, (postup) při úrazech, onemocnění, agresivitě, sebepoškozování a intoxikaci dítěte alkoholem nebo jinými návykovými látkami (Vanžura, 2020 dostupné z: http://www.ddu-liberec.cz/Content/appData/Files/83/Vnit%C5%99n%C3%AD_%C5%99%C3%A1d_-_aktualizace_k%201.9._2019.pdf).

Během našeho výzkumu napříč diagnostickými ústavami, ve kterých náš výzkum probíhal, jsme zjistili, že je užíváno systému bodů v různém rozptylu, barev (obvykle je červená přidělena za nekázeň a zelená naopak), nebo kombinace obou zmíněných. Hodnocení většinou probíhá jak ráno, tak večer. V našem výzkumu se nevyskytuje diagnostický ústav, který by systém hodnocení neměl alespoň ve večerních hodinách. Pravidla, jak jsme již zmínili, se mohou v jednotlivých zařízeních lišit.

Program rozvoje osobnosti

Pracovníci v diagnostických ústavech mají určité požadavky na děti co se týče pravidel, mimo společná pravidla jsou velmi často vytyčeny nároky a postup práce s dětmi individuálněji. Dokument, který popisuje, jak mají tyto požadavky vypadat, se nazývá Program rozvoje osobnosti. Obsahuje krátkodobé a střednědobé cíle v péči o dítě v zařízení ústavní a ochranné výchovy. Dále je obsahem zejména vyhodnocení předchozích cílů a postup dalšího vzdělávání, zapojení se do zájmové činnosti, do příslušných socializačních skupinových kontaktů a kontaktů s rodinou. Dokument je rozdělen do 9 tabulek o třech řádcích. V těchto tabulkách je zaznamenána osobní charakteristika, která ovlivňuje edukační proces (charakter, temperament, přizpůsobivost na změny, samostatnost atd.) a vztah k lidem (vztahy k vrstevníkům, k druhému pohlaví, k dospělým autoritám atd.). Dále obsahují kontakty a informace o vztazích s rodinou nebo jinými blízkými osobami (zde se uvádí kooperace, vlastní snaha a zapojení, emoční ladění, četnost...). Taktéž jsou obsahem tabulek sebeobslužné dovednosti (osobní hygiena, stolování, úprava vzhledu), vztah k povinnostem v zařízení a školní dovednosti, vzdělávací potřeby (vztah ke škole, domácí přípravě). Poté i koníčky, kroužky a pracovní orientace. V poslední tabulce je další jiná významná oblast a přání/vyjádření dítěte (Pecnerová a kol, 2015).

1. **Osobnostní charakteristika** dětí ovlivňující edukační proces (např. emoční stabilita, temperament, charakter, osobní tempo, samostatnost, adaptace na změny, ...)

Současný stav, zhodnocení uplynulého období:
Cíl:
Plán a postupy:

2. **Vztah k lidem** (např. postavení v kolektivu, vztah k vrstevníkům, k opačnému pohlaví, k dospělým autoritám – ženy, muži; vztah k sobě, sociální zdatnost)

Současný stav, zhodnocení uplynulého období:
Cíl:
Plán a postupy:

Obrázek 1: První 2 tabulky z 9 z Programu rozvoje osobnosti

Ve výše umístěném obrázku můžeme vidět první dvě tabulky z celkových devíti v dokumentu. V samém závěru dokumentu je napsáno, že s programem rozvoje osobnosti je dítě seznámeno adekvátně věku a že se na plánu v jednotlivých bodech účastní. Celkový dokument je zpečetěn podpisem dítěte, zástupce řízení a ředitele/ředitelky zařízení (tamtéž).

Další vyhodnocení zpracovává pracovník k tomu určený, nebo vychovatel (rodinné skupiny) s pomocí informace o uplynulé a současné situaci dítěte v pravidelném intervalu, nejméně však jedenkrát za půl kalendářního roku. Pracovník sepíše splnění určených cílů a stanoví nové, se kterými dítě důkladně seznámí. Dále určí podmínky a prostředky, se kterými mohou výchovní pracovníci v budoucnu pracovat, aby došlo k naplnění stanovených cílů. Diagnostický ústav jako zařízení tomu pomáhá metodickým vedením a kontrolou (tamtéž).

2.3.1 Standardy kvality

Standardy kvality si kladou za cíl podpořit na praktické úrovni péči o děti v zařízení ochranné a ústavní výchovy a střediska výchovné péče. Zejména principy, které se ukázaly jako prospěšné pro vývoj dítěte, rozvíjení jeho potenciálu, zaručení jeho bezpečí a především zvýšení možností jeho začlenění do společnosti a rozšíření šancí na jeho návrat do rodiny. Struktura standardů kvality obsahuje 8 průřezových zásad, mezi které například patří, že je péče uskutečňována v harmonii se zájmem dítěte, s přihlédnutím na jeho věk, psychický a tělesný zdravotní stav, rozumové schopnosti a

souvislosti v rodině. Standard jde poté ve shodě s individuálními potřebami dítěte cestou k rozvíjení samostatnosti a živé účasti dítěte ve společnosti. Klade si za cíl zvyšování sebedůvěry a rozvoj citových, sociálních, psychických, somatických dovedností dítěte. Tyto zásady napomáhají především k naplnění práv dítěte a jsou zároveň jakousi právní zárukou pro dítě. (Pecnerová, 2015).

Jak jsme tedy zmínili výše, pro každý jednotlivý standard platí i osm základních průřezových zásad. Prvním standardem kvality je vymezení činnosti a informovanost. Tento standard by měl poskytovat záruku toho, aby dítě vědělo, jak o něj bude v zařízení pečováno, s kým bude v zařízení a kdo se o něj bude starat. Hlavním cílem tedy je informovat dítě, poskytovat kvalitu a efektivitu. Druhý standard zaznamenává průběh péče a návazné služby. To by mělo v praxi znamenat přijetí, pobyt i odchod dítěte ze zařízení, a to s důrazem na respekt k potřebám dítěte, k jeho zájmovým oblastem a k jeho komplexnímu rozvoji. Ve výkonu péče je zakořeněno předcházení předsudkům, prevence rizikového chování a starost o vlastní tělo. Také je zde kladen důraz na zprostředkování kontaktu s rodiči a rodinnými příslušníky. Důležité je uvést, že motivační systém respektuje principy péče a práva všech zúčastněných, zdůrazňuje kladnou motivaci dítěte a upozorňuje na případné důsledky jejich chování. Následný standard pojednává o personální agendě, zde je obsahem popis kvalifikačních nároků na pracovníky, jejich nutný počet, způsob zaškolování atd. Ve čtvrtém standardu nalezneme organizační aspekty, ve kterých se nachází systém vedení dokumentů, postupy spolupráce s jinými subjekty atd. Poslední, pátý standard se věnuje prostředí výkonu péče, kde je kladen důraz na bezpečné prostředí, aby bylo možné všechny specifické a individuální požadavky dětí uskutečnit (naplnění technických, materiálních a hygienických potřeb). Všechny tyto standardy jsou nesmírně důležité i pro náš výzkum, jelikož jsou výchozím bodem pro utvoření pravidel v diagnostickém ústavu (tamtéž).

2.4 Pracovníci v diagnostickém ústavu

V této podkapitole uvedeme seznam pracovníků, kteří přímo pracují s dítětem a ovlivňují tedy jeho motivaci, výchovu a vzdělávání v instituci. V zařízení pracují pedagogičtí pracovníci, kteří mají za úkol vzdělávat a vychovávat děti, konají tak v souladu s cíli výchovy a vzdělání, které jsou stanoveny zákonem. Zákon dále udává, že pedagogickým pracovníkem může být pouze ten, který splňuje kritéria psychické způsobilosti, ta se vyšetřuje psychologickým vyšetřením (Zákon č. 109/2002 Sb.).

O tom, kdo může být pedagogický pracovník a kdo vykonává přímou pedagogickou péči, pojednává Zákon o pedagogických pracovnících a o změně dalších zákonů. Ve výčtu z tohoto zákona

jsou pro nás důležité pracovní pozice jako vychovatel, psycholog, vedoucí pedagogický pracovník, speciální pedagog, asistent pedagoga a učitel. Běžné složení je ve větším počtu vychovatelů, kteří se starají o výchovu dětí a mají určité dětské skupiny, ke kterým vedou dokumentaci. V rámci práce vychovatelů bývá zvykem, že je jeden z vychovatelů na pozici vedoucího. V každém zařízení se také nachází psycholog, který zabezpečuje péči o psychické zdraví. Ve škole, kterou děti navštěvují, se nacházejí učitelé, kteří pokračují v naplňování povinné školní docházky. Učitelé mají k edukaci těchto dětí k dispozici materiály od jejich předchozích učitelů. Povinné je také mít v pracovním týmu speciálního pedagoga – etopeda, který je zde zárukou odborných znalostí v péči o děti s problematickým chováním. Asistent pedagoga nebo jiní pedagogičtí pracovníci zde mohou být také zaměstnáni, jelikož se také jedná o pedagogické pracovníky. Mimo pedagogické pracovníky je v přímé péči s dětmi i sociální pracovník, jehož funkce je významná v uvedení dítěte do zařízení a svým způsobem pracuje jako terapeut. Jeho pole působnosti je velice široké (Zákon č. 563/2004 Sb.).

2.4.1 Přístup pracovníků k dětem a motivace těchto dětí

Pokud hovoříme o pracovnících v diagnostickém ústavu, nazýváme jejich profesi jako pomáhající. Pracovníci, kteří se rozhodli vykonávat tuto profesi, měli různé typy motivací, proč tuto práci provádět. Ovšem neoddelitelným faktem je, že tato práce vyžaduje určitý lidský přístup a bez něho ji provádět nelze. Kopřiva (2013) uvádí, že úkolem každého zainteresovaného pracovníka je klienta přijmout, mít o něj zájem, snažit se ho pochopit a vidět v něm i ty dobré stránky. Ve své podstatě mít klienta rád – v našem případě tedy děti.

Když se zaměříme hlavně na práci vychovatelů, kteří tráví s dětmi nejvíce času, je nutné si uvědomit, že jejich práce je velice specifická. Starají se totiž o děti, které zde, na rozdíl od dětí z dětských domovů, nejsou na tak dlouhý pobyt. Jak jsme již zmínili, délka pobytu je maximálně 8 týdnů. Vytvořit si vztah s dítětem za tak krátkou dobu nemusí být jednoduché. Je sice smutným faktem, že některé děti se do zařízení vrací opakovaně, přesto je tento vztah narušen časovou odmlkou. Vychovatelé s dětmi tráví nejen čas při jejich vzdělávání, přípravě do školy, ale také při rozvíjení jejich zájmových činností. Tato oblast je pro práci s motivací těchto dětí nesmírně důležitá. Motivaci vysvětluje Nakonečný (1996) následovně: „*Pojem motivace vysvětluje důvody chování, jeho subjektivní význam a současně vysvětluje pozorovanou variabilitu chování, proč se různí lidé orientují na různé cíle.*“ Následně však dodává, že některé z charakteristik nelze rozlišit od projevů učení, jelikož v různých situacích se lidé chovají odlišně, a to právě podle toho, jak se v určité situaci naučili reagovat a dosahovat cílů.

Často jsou děti v diagnostických ústavech těmi dětmi, které přicházejí bez motivace k jakýmkoliv činnostem, jsou zlomené, žijí ve strachu a v neustálé obraně před celým světem. Tyto děti byly velmi často oběťmi fyzického a sexuálního násilí. Je nutno si uvědomit, že zmíněné skutečnosti jsou součástí dítěte, a ne pouze jeho problémové chování. Proto může být velmi těžké nalézt u nich zájem o činnost, a především důvěru k pracovníkovi.

Vychovatelé se tak stávají i pedagogy volného času, kdy musí využít své odbornosti a koníčků při tvorbě zájmové činnosti. Je také vhodné propojit aktivitu se vzděláváním, kdy je pro získání nových vědomostí využívána forma hry. Aktivity by měly rozvíjet kreativitu a spontánnost. Při vytváření heterogenních skupin je nutné zohlednit různé aspekty, např. věk a pohlaví dítěte. Musí být kladen důraz na dobrovolnost. Je tedy klíčovou složkou v osobnosti vychovatele, jak dokáže dítě zaujmout a namotivovat (Pávková, 2001).

Pracovníkovi v diagnostickém ústavu může být jistou pomocí dokumentace daného dítěte. Může tak nahlédnout na jeho dosavadní život a vyvarovat se situacím, kdy by při nevhodně zvoleném tématu zničil důvěru dítěte a narušil jeho zájem. Ve spolupráci se složkou dítěte a zjišťováním konkrétních dominantních motivů v individuální hierarchii daného dítěte tak může navázat důvěrný vztah a nastartovat zájem dítěte. Je možné využít specifických metod za pomoci otázek, diskusí nebo krátkých i skupinových besed. Vhodný prostředek může být i řízený strukturovaný rozhovor, vedený k orientaci na vztah dítěte k určitým oblastem života (Lokšová, Lokša 1999).

Ačkoliv se může zdát, že toto jednání souvisí pouze s důvěrou k pracovníkovi, rozvíjením zájmů dítěte a trávením volného času, má to i hlubší přesah. Jakmile dítě získá z prostředí pocit, že je pro něj zábavné, kde jsou sice i přísná pravidla, ale je o něj pěstováno se zájmem, začne i více respektovat pravidla, a to díky zvýšené motivaci k tomuto chování.

2.5 Středisko výchovné péče

Středisko výchovné péče pro děti a mládež (dále jen SVP) zde uvádíme proto, že často organizačně spadá pod diagnostický ústav. Čtenář by si tedy mohl myslet, že je to jiný název pro diagnostický ústav, nebo být uveden v omyl, že je jeho dalším oddělením. SVP se řadí mezi školské zařízení pro preventivně výchovnou péči, legislativně je řízeno zákonem 109/2002 Sb. Účelem tohoto zařízení je předcházet rozvoji a vzniku negativních prvků a nezdravého vývoje chování dětí a mládeže. Eliminace nebo snížení důsledků již vzniklých poruch chování pomáhá ke zdravému osobnostnímu vývoji. V neposlední řadě poskytuje služby poradenského a informačního typu, zprostředkování některých služeb nejen dětem, rodičům, případně zákonným zástupcům, ale i

širší veřejnosti, která se podílí na integraci dětí a mládeže s určitými riziky či projevy poruch chování a negativních aspektů v sociálním vývoji (Opekarová, 2010).

Dětem ve SVP je poskytováno ubytování, stravování, ošacení, učební potřeby a pomůcky či úhrada specifických a individuálních potřeb dítěte. Tak jako v diagnostickém ústavu je základní jednotkou výchovná skupina (Bendová, 2015).

3 Rodina

Ve své práci zkoumáme dodržování pravidel vnitřního řádu dětmi v diagnostických ústavech. Než zmíníme, které děti jsou umístovány do diagnostických ústavů, považujeme za důležité zmínit rodinu jako klíčový faktor v procesu socializace, učení a výchovy dítěte. Domníváme se, že právě rodina a výchova v ní má zásadní podíl na faktorech zmíněných výše. Od počátku věků lidé hledali místo, kde se mohli usadit, vytvořit bezpečné prostředí před přírodními živly a zvířaty. Pokud dítě toto prostředí postrádá, lze předpokládat, že ho hledá na jiném místě a celkově se začíná v jeho chování projevovat abnormalita ve srovnání s chováním většinové společnosti.

Takovým bezpečným místem by měla být rodina, která od pradávna existuje proto, aby se lidé mohli vhodně a náležitě postarat o své děti. Kromě toho, že rodina nese svou významnost i v biologicko-reprodukční funkci a zaopatřuje budoucnost lidské rasy, je základním prvkem každé společnosti. Rodina je prvním socializačním činitelem dítěte ve společnosti, a tím mu poskytuje cestu do kultury a společnosti, která je kolem něj. Důležitou úlohou rodiny je i propojení napříč generacemi a její vzájemná solidarita, která by měla poskytnout jistotu v nepříznivém období člověka a ve stáří. Proto je rodina nenahraditelnou institucí, kde je ke správnému fungování potřeba velkého zápalu rodičů zaměřeného na utváření budoucnosti svého dítěte (Matoušek, 1993).

Je také velice důležité to, jak se rodiče chovají, jelikož to je neoddělitelnou součástí výchovy. Považujeme to za nejdůležitější faktor v rodině. Ve své podstatě velkou část výchovy ovlivňuje to, jaký vzor dětem dáváme. To, co dítě vidí, když spolu navzájem komunikujeme, je klíčové, jelikož to opakuje. Např. když dítě vidí otce, jak pomáhá matce s nákupem, je velmi pravděpodobné, že tento postup bude opakovat. Stejně tak bude opakovat to, pokud vidí, že rodič neumí přiznat chybu a omluvit se (Prekop, 2010).

Může se zdát, že v rodině je to zejména dítě, které potřebuje rodinu jako zázemí a podporu pro svůj rozvoj, nicméně i dospělý člověk potřebuje rodinu pro naplnění smyslu života, tvoření hodnot a nastavení zrcadla jeho vlastního já, kdy je nucen fungovat v interakci s ostatními členy rodiny. Díky rodině a jeho členům se i dospělému rozšiřuje sociální pole působnosti. Dospělý se navrácí se svými dětmi zpět do dětství, kde mu jako dospělému mohou děti pomoci vidět svět dětskýma očima. Vedle pozitiv mohou být vnímána ale i negativa působení rodiny. Je nutné být stále ve střehu a k dispozici jak pro své děti, tak pro svého partnera nebo partnerku. A to i v době značné únavy, vyskytnutí se osobních problémů nebo při naplňování povinností. Je potřeba své záliby odložit a pracovat na kompromisech a ústupcích, aby došlo ke shodě mezi naším přáním a přáním partnera. V některých případech musí dojít až k úplnému podřízení. Pokud takto složité situace jedinec nezvládne, může

dojít i k odchodu z rodiny, což způsobí psychickou ránu, která nikdy zcela nezmizí. Důležitým aspektem rodiny je společné hospodaření rodiny. V České republice je stále nejčastější situace, kdy větší část financí do rodiny přináší muž a žena je po určitou nutnou dobu doma s dětmi. Nemusí tomu tak být vždy, záleží na konkrétní situaci a také na rozdělení partnerských rolí. Ohledně hospodaření s financemi se partneři musí domluvit. Určité role, které jsme zmínili, jsou typicky mužské, nebo typicky ženské, jednotlivá specifika se mohou lišit na základě individuality osobností nebo napříč kulturami. To, co je v jedné kultuře typicky mužská činnost, může v jiné kultuře vykonávat častěji žena. Dnešní moderní společnost tyto rozdíly vyrovnává, ale není možné je vyrovnat zcela (Matoušek, 1993).

Jak jsme již zmínili výše, rodina je prostředí prvotní socializace dítěte, zde si dítě osvojuje prvotní modely chování. Pro dítě je rodina jeho celý svět, a tak v jeho prvních letech života je primární inspirací pouze chování druhých v jeho rodinném prostředí. Nejprve tyto vzorce chování převádí do hry a poté se k nim vrací v učení a práci. Jistý konflikt pro dítě nastane, jakmile vstupuje do prostředí, kterým je dnes již mateřská škola, kde se vyskytují jiné děti, byť stejného věku. Dítě přichází s hodnotami, které převzalo ze své rodiny a musí se naučit akceptovat rozdílnosti v hodnotách druhých dětí. Dle Čížkové a kol. (2010) je jednou ze zvláštností dětské psychiky dětský egocentrismus. Dítě má potřebu hodnotit vše ze své vlastní perspektivy, učí se tedy přijímat postoje a názory druhého a spolupracovat. Dětský egocentrismus ustupuje ve věku od 6,5 let do 10 let (Kačáni, 1975).

Rodina tedy funguje jako systém, což je klíčové si uvědomit, pokud se zaměřujeme na děti, které jsou ubytovány v diagnostickém ústavu. Pracovníci totiž nepracují pouze s dětmi, ale i s rodinou, a tu je nutné jako systém vnímat. Často totiž právě rodinný systém selže a jako v případě jakéhokoliv selhání se projeví důsledky. Rodina je síť vztahů, je tedy nemožné poznat jednotlivce bez poznání ostatních členů, kteří na něj vzájemně působí. Typickým znakem systému jsou jeho subsystemy. V rodině tím myslíme generační postavení, moc daného jedince, pohlaví a také je zde důležitý temperament nebo zdravotní stav, které ovlivňují postavení jedince v systému rodiny. Za přirozený subsystem se dá považovat babička a děti, syn a otec nebo matka se svou matkou v koalici proti zbytku rodiny atd. Zmiňujeme to proto, že se dá očekávat, že se porucha v jedné části systému projeví i v jeho zbývajících částech. Systém je tedy navzájem propojen. Příkladem mohou být případy, kdy se matka stává alkoholičkou, otec zanedbává rodinu nebo i přirozené a neovlivnitelné situace, kdy zemře prarodič. To všechno jsou situace, kdy je rodina narušována zevnitř. Je podstatné si uvědomit, že rodina je mikrosystémem, který je součástí společnosti, tzv. mezosystému. To znamená, že nejen vnitřní záležitosti rodiny jsou významné na její funkci, ale i vlivy vnější – tedy sousedé, příbuzní a

všichni ostatní lidé, kteří jsou v interakci s rodinou. Mohou rodině poskytovat podporu, bezpečí, ale na druhou stranu také působit rušivými vlivy a náročnými situacemi. K ovlivnění rodiny dochází i tzv. exosystémem, což jsou instituce jako škola, již zmíněná mateřská škola či různé služby a v případě dětí, na které se zaměřuje tato práce, i soudy (Matějček, 1992).

Pro rodinu, kterou tvoří rodiče a děti, užíváme termín rodina **nukleární** (jaderná). Pokud se bavíme o rodině rozšířené o strýce, tety, o blízké příbuzné apod., nazýváme ji rodinou **rozšířenou** (velkou). Rodina, do které se jedinec rodí a vyrůstá v ní, je rodinou **orientační**. Rodinu, kterou si dítě později samo vytvoří, označujeme pojmem **prokreační**.

3.1 Definice rodiny

V definicích o rodině se objevují různá pojetí napříč sociologií, pedagogikou, ekonomii, právem atd. Velký sociologický slovník definuje rodinu takto: „*Původní a nejdůležitější společenskou skupinu a instituci s hlavními funkcemi reprodukce, výchovy, socializace a přenosu kulturních vzorů.*“ (Petrusek a kol., 1996, s. 54).

Oproti tomu Jandourek (2007) popisuje rodinu jako skupinu osob, která je spojená buď manželstvím, adopcí, nebo pokrevním příbuzenstvím. Musí tvořit jednu domácnost a je mezi nimi vzájemná interakce. Za obvyklé je považováno to, že ji tvoří manželé, rodiče, děti a sourozenci. Dále by měla být rodina rozlišena od domácností, kde se objevuje více strážníků, a také od pouhého sdílení společného místa bydliště, a to i v případě příbuzenství pokrevního. Důležitým faktem v této definici je předpoklad, že jsou rodiče zodpovědní za výchovu dětí.

Jelikož je s dětmi v diagnostických ústavech prováděna přímá i nepřímá pedagogická práce, uvedeme i pedagogickou definici z Výkladového slovníku pedagogiky. Rodinu uvádí jako malou skupinu osob, která žije společně a je spojena manželstvím nebo i partnerstvím, úzkými citovými vazbami a pokrevními svazky. Přičemž je to útvar, který je institucionalizovaný a nachází se v něm nejméně tři osoby, mezi kterými je existence manželských, příbuzenských, partnerských a rodičovských vztahů (Kolář, 2012).

Většina definic ve své celé šíři pojetí se také shoduje na vzájemné pomoci, odpovědnosti, uspokojování základních biologických, psychologických a sociálních potřeb nebo se shoduje na faktu, že rodina je místem, kde jsou hluboké emocionální vazby. Vždy se za rodinu považuje skupina lidí, tedy obecně je zde vidět shoda, že rodina tvoří společenství (Hartl, Hartlová, 2000), (Kramer in Sobotková, 2001).

Kramer (1980) ve své definici uvádí: „*Rodina je skupina lidí se společnou historií, současnou realitou a budoucím očekáváním vzájemně propojených transakčních vztahů. Členové jsou často (ale ne nutně) vázáni hereditou, legálními manželskými svazky, adopcí nebo společným uspořádáním života v určitém úseku jejich životní cesty. Kdykoliv mezi blízkými lidmi existují intenzivní a kontinuální psychologické a emocionální vazby, může být užíván pojem rodina, i když jde o nesezdaný pár, o náhradní rodinu atd.*“ (Kramer in Sobotková, 2001, s.24).

Nicméně rodina z komplexního hlediska není jednoznačně definovatelná. Definice, které se opírají o příbuzenství, které vznikne narozením vlastních dětí nebo sňatkem, jsou již příliš úzké. Vyskytují se rodinná soužití, kde žije jeden dospělý s jedním nebo více dětmi. Zde se objevuje pouto pouze rodičovské, což je ve své podstatě významný fakt, jelikož na rozdíl od partnerství nelze biologické rodičovství zrušit a je definitivní. Je možné pouze předat rodičovská práva jiné osobě v případech, o kterých jsme psali v samostatné kapitole o náhradní péči. Česká demografie užívá pojmu rodinná domácnost v případech, kdy se dospělý pár opačného pohlaví nachází ve stejné domácnosti, a ačkoliv existuje mnoho jiných forem rodinného soužití, je právě tento typ českou demografií vyhrazen (Matoušek, Pazlarová 2014).

Důležité je ovšem zmínit, že vnější znaky rodiny jsou pro dítě nevýznamné. Dítě může cítit a zažívat rodinnou výchovu i v takovém lidském společenství, které dle všeobecného názoru rodinou vůbec není. Je podstatné poukázat na fakt, že ačkoliv rodina je dle vymezení opravdu rodinou, nemusí ještě fungovat tak, jak by měla. Důležitý faktor v rodině je totiž uspokojování základních psychických potřeb dítěte po dostatečnou dobu a v dostatečné míře. Jedině tak lze dosáhnout zdravého vývoje duševní stránky dítěte a toho, aby bylo dítě společnosti k užitku (Matějček, 1992).

Pokud se ohlédneme do historie, tak již antická charakteristika vymezovala člověka jako tvora společenského. Dle našeho skromného názoru je toto označení stále platné. Lidská společnost je důležitá pro přežití jedince a aby člověk mohl společnosti využít, je třeba ji respektovat, socializovat se. Sám ji poté svým působením mění a dle svého chování zčásti přetváří. Rodina je jakousi dělohou společnosti a je ve společnosti základním stavebním kamenem (Trpková, Chvála, 2004).

3.2 Funkce rodiny

Rodina je společenstvím, které v Evropě až do 19. století zajišťovalo pro své členy ekonomické zázemí, vzdělání a péči ve zdravotně nepříznivé situaci. O významnosti nebo nutnosti patřit do rodiny a být její součástí se nevedly žádné diskuse, byť i proto, že mimo společenství rodiny nebylo možné přežít. Pokud někdo neměl rodinu vlastní, byl v rodině např. se svou tetou nebo strýčkem. Zejména

ve středověku by jinak měl blízko k postavení na úplném okraji společnosti. Dnes je tomu samozřejmě jinak a spektrum funkcí rodiny se dozajista tenčí – některé ubývají na síle, ale stále nejsou úplně vymizelé. Zhruba na počátku 20. století se v Evropě k těmto funkcím dostává stát a částečně je přebírá. V současné době má tedy rodina v západní civilizaci za úkol výchovu dětí, vztahovou podporu dospělých a finanční podporu všech jejích členů. Ačkoliv v minulosti bylo podniknuto mnoho pokusů o plné nahrazení rodiny, plnohodnotně nahradit funkčnost rodiny (vyjma finanční stránky) nelze (Matoušek, Pazlarová, 2014).

Kraus (2008) definuje funkce rodiny, a to biologicko-reprodukční, sociálně-ekonomickou, ochrannou „pečovatelskou“, socializačně-výchovnou, rekreační (relaxační) a emocionální. Tyto funkce rodiny následně popíšeme:

Biologicko-reprodukční funkce

Biologicko-reprodukční funkce rodiny má smysl jak pro jedince, který rodinu tvoří, tak zejména pro společnost jako celek. Pro úspěšnost společnosti je důležité mít stabilní základnu, která je nepochybně závislá na počtu narozených dětí a je to tedy v zájmu společnosti jako takové, aby byl zajištěn dostatečný nárůst populace. Tuto skutečnost začíná komplikovat fakt, že ve většině vyspělých zemí je v popředí rodičů profesní růst a dítě je vnímáno jako komplikace (Kraus, 2008).

Sociálně-ekonomická funkce

Rodina má zásadní význam v rozkvětu ekonomiky dané společnosti, jednak výkonem své profese, jednak odběrem a odevzdáním peněz zpět do systému. Rodina je na trhu práce velice důležitým spotřebitelem. Pokud je ekonomická funkce narušena, nejčastěji se projeví v hmotném nedostatku (tamtéž).

Ochranná (pečovatelská) funkce

Význam ochranné funkce je v obstarání biologických, zdravotních a hygienických potřeb všech jedinců v rodině. Z větší části tuto funkci plnil stát v době komunismu, po roce 1989 je očekávána větší účast rodiny samotné, jak z hlediska vyšší finanční stránky, tak i z pohledu následné rodinné péče, kdy jsou pacienti propouštěni z nemocnice dříve než kdysi (Kraus, 2008).

Socializačně-výchovná funkce

Velice klíčovou funkcí rodiny je její socializačně-výchovná stránka. Jak už jsme zmínili, rodina je prvním socializačním činitelem jedince a hraje naprosto zásadní roli v převzatých vzorcích chování, hodnot a návyků. Všechny tyto prvky, které se dítě v rodině naučí, by mu měly pomoci připravit se do praktického života a osamostatnění se. Často se stává, že rodina ve výchově selhává a myslí si, že učitelé chyby ve výchově napraví. Nevhodné výchovné styly v rodině budeme zvažovat v následující podkapitole, avšak za nejvhodnější výchovný styl lze považovat styl demokratický, který připouští diskusi a je více založen na typu přátelského vztahu (Kraus,2008).

Rekreační (relaxační), zábavná funkce

Funkce rekreační je důležitá pro všechny členy rodiny, nejvíce však pro děti. Naplňování této funkce záleží na tom, jak spolu tráví čas rodina dohromady, ne jen z hlediska dovolené, ale i celkově volného času, nebo s jakými koníčky (tamtéž).

Emocionální funkce

Emocionální funkce je ze všech nejpodstatnější. Nelze ji totiž nahradit. U dítěte se projevuje touhou po bezpečí a ochraně. Dítě potřebuje někoho, komu se může svěřit, kdo mu bude oporou ve špatných situacích, kdo mu bude věřit a mít ho rád. To vše dítěti dává pocit bezpečí a smyslu života (Kohoutek, Ocetková, Štěpánik, 1998).

3.2.1 Poruchy funkce rodiny

Povědomí ohledně fungování vztahů uvnitř a vně v rodině v kontextu se společenskou normou je velice důležitý faktor v posuzování dítěte a jeho celkového stavu. Je tedy velice důležitá spolupráce s dětským lékařem a dalšími pracovníky, kteří se dostanou do interakce s rodinou a mohou objevit poruchu v rodině, která může spočívat v nedostatečném uspokojování základních potřeb dítěte. Definice poruch v rodině je stále nepřesná, užívají se pojmy jako neúplná rodina, nefunkční rodina, rozvrácená rodina, asociální rodina apod. Pojmy se mohou vzájemně překrývat a také nemusí vyjadřovat problém pro dítě samotné (Dunovský, 1999).

Dunovský (1999, s. 101) uvádí: „*Poruchou rodiny rozumíme takovou situaci, kdy rodina v různé míře neplní základní požadavky a úkoly dané společenskou normou a vyjádřené v očekávání na přiměřené začlenění jejich členů do společnosti (zde především dětí).*“ Autor dále dodává, že v obecném pojetí lze poruchu rodiny definovat jako neúspěch některého člena nebo většího počtu členů rodiny, který se projevuje v neplnění jedné nebo více základních rodinných funkcí.

Existují různé důvody, proč rodina nefunguje. Dunovský (1999) uvádí několik důvodů poruch funkcí rodin:

Rodiče se o dítě nemohou starat

Důvodů, proč se rodiče nemohou o dítě postarat, může být mnoho. Mohou to být situace negativního vlivu přírody, celkového problému ve společnosti (válečný stav země, nedostatek potravin), nebo oslabení rodiny a jejího systému (smrt v rodině, nemoc nebo úraz). Zájem rodičů o výchovu tedy je, jen jim to znemožňuje určitá životní situace.

Rodiče se neumějí či nedovedou o dítě postarat

V případě, že se rodiče neumějí, nebo nedovedou o dítě postarat, lze důvody nalézt v rodinném systému a rodičích samotných, což se projevuje v neschopnosti zabezpečit dětem i nejméně přiměřený vývoj a uspokojit potřeby aspoň v jejich základním rozmezí. Často tato situace nastává vlivem nezralosti rodičů nebo kvůli tomu, že se neumějí vypořádat s životními obtížemi, jako je handicapované dítě, mimomanželské narození dítěte nebo to, že je dítě přijaté v náhradní rodině. Nejen tyto případy mohou vést až k takovému důsledku narušení rodiny, že dochází k rozvodu manželů a dítě se tak dostává do osobně velice nepříznivé situace. Samotnou těžkou situaci pro dítě mohou rodiče ještě zhoršit svým jednáním k sobě a svým aplikováním hněvu na druhé přes dítě jako prostředníka.

Rodiče se nechtějí o dítě starat

Jako třetí důvod narušené funkce rodiny může být to, že se rodiče nechtějí o dítě starat. Velice často se zde objevují poruchy v osobnosti rodičů, chybí zde zájem o dítě, o jeho potřeby a kvůli tomu neposkytují řádnou péči. Takoví rodiče mohou dítě i opustit. Jedná se tedy o velice škodlivou a pro dítě nevyhovující situaci, dítě tělesně i psychicky strádá, což nezřídka vyústí i v syndrom týraného, či zanedbaného dítěte.

Rodiče dítě týrají a zneužívají

Další kategorií rodinných poruch jsou momenty, kdy rodiče svým jednáním děti vědomě týrají, ubližují jim a zneužívají je. Hlavním specifíkem je nenávisť rodičů k dětem, což se projeví v různých nedůstojných a zbabělých praktikách, jako je např. sexuální zneužívání. Toto jednání může způsobit i osoba, která není rodičem, ale je součástí širšího kruhu rodiny, avšak rodiče o tomto jednání vědí, ale zlehčují ho a akceptují.

Rodiče se o dítě nadměrně starají

Posledním typem poruchy je nadměrná péče o dítě. Ačkoliv se to může v porovnání s ostatními kategoriemi zdát nedůležité, o děti v těchto rodinách je postaráno v takové míře, že nejsou v pozdějším budoucím životě schopny fungovat samostatně a nerespektují ostatní jedince.

3.3 Výchova v rodině

Výchova je oblastí, o které se denně vedou dlouhé diskuse. Správný rodič si často klade otázku o správnosti výchovy svého dítěte, často o tom vede hovory s jinými rodiči. Vývojová psychologie sice odpovídá na otázky ohledně různých etap vývoje dítěte, avšak sama nedává odpovědi na otázky výchovy. Výchova je tedy na rodiči, který by se měl specifiky z vývojové psychologie řídit, koneckonců byl to i požadavek velkého pedagoga J. A. Komenského. Ten kladl důraz na přirozenost výchovy, neuspěchanost a dětinskost, což vysvětloval tím, že jednáme s dětmi a musíme se přizpůsobit jejich chování a uvažování (Langmeier, Krejčířová, 1998).

Čáp (1996) uvádí, že výchova se chápe v klasickém podání jako záměrné působení k určitému cíli. Dospělí působí na děti a využívají u toho určitý typ výchovných prostředků a metod (typické jsou odměny a tresty a přesvědčování). Dále autor mluví o působnosti výchovy zvenčí, tedy mimo rodinu. Jsou to především výchovné instituce, učitelé, média a okruh přátel.

Pro upřesnění výchovy bývá navrhováno rozdělení do tří významových koncepcí. První je normativní vymezení pojmu výchova. Výchova zde představuje jednání jako záměr dosáhnout kladného cíle (normy) ve vývoji vychovávaného. Předpokládá se, že vychovatel bude mít dobře nastavený hodnotový žebříček. Preskriptivní pojetí výchovy mluví o způsobech, které směřují k uskutečnění daných cílů (jsou převážně určovány morálkou společnosti, školní institucí a užším okruhem rodiny). V posledním, deskriptivním pojetí výchovy se prohlížejí všechna specifika a metody, které vychovatelé užívají, jak z hlediska pozitivních, tak negativních výsledků. Nehodnotí se, ale popisují se a je žádoucí sledovat i to, jak se z dítěte může stát jedinec agresivní, narcistický apod. (Langmeier, Krejčířová, 1998).

3.3.1 Výchovné styly

Osobnosti rodičů výrazným způsobem přispívají k celkové podobě emocionálního a sociálního klimatu v rodině. Jednotlivá individualita rodiče vytváří výchovné postoje rodičů, které přináší určité „vychované“ chování. To je vybudováno z vlastní zkušenosti z dětství, založené na vztahu k rodičům, dalším osobám podílejícím se na výchově (vychovatelé, prarodiče atd.), a dále na jejich

psychosociálním a citovém vývoji, intelektu, vzdělání, žebříčku hodnot a dalších specifikách, jako je napětí a například i úzkosti ve vztahu k dítěti (Matějček, 1992).

Existují tři základní styly výchovy. Jako první uvedeme **autoritativní styl výchovy**, kde rodiče nebo vychovatelé využívají většího počtu rozkazů, trestů. Více hrozí, nerespektují přání a potřeby dětí, nesnaží se dětem porozumět. Velkou roli zde hrají zkušenosti vychovávajícího, které výrazným způsobem ovlivňují jeho úsudek a rozhodnutí. Dítě v tomto stylu výchovy má velmi málo možností, jak projevit svou iniciativu a samostatnost. Mírnější a slabší řízení, které můžeme označit za **liberální výchovu**, se projevuje tak, že je dítě naopak řízeno velmi málo nebo vůbec. Na dítě jsou sice kladeny nějaké požadavky, ale není zde žádná kontrola, zdali byly splněny, či nikoliv, a není to ani důsledně vyžadováno. Posledním typem výchovy je **demokratický styl**. Při tomto typu výchovy má dítě přehled, dostává se mu méně příkazů a je podporována jeho iniciativa. Namísto trestů a zákazů je užíváno názorného příkladu. Dítěti je často nabízeno více možností řešení, ze kterých si může samo vybrat. Vychovávající je otevřen diskusi a naslouchá případné zpětné vazbě dítěte. Tento styl se považuje za netradiční, nicméně děti právě tento typ výchovy hodnotí nejlépe, avšak může se projevit i nespokojenost se slabším řízením (Čáp, 1993).

3.4 Vztah rodič a dítě

Rodič a dítě k sobě mají vzájemná práva a povinnosti. Rodič musí plnit tzv. rodičovskou odpovědnost, kterou rodiče vykonávají ve vzájemné shodě a v souladu se zájmy dítěte. To ve své podstatě znamená, že rodiče musí brát v potaz názor dítěte na určité skutečnosti, které se ho týkají, a to v závislosti na stupni jeho vývoje a rozumové úrovni. Dítě má také povinnost spolu s rodiči si pomáhat s ohledem na jejich důstojnost. Je velice důležité zmínit to, že rodiče mají být všestranným příkladem svým dětem, a to zejména v oblasti chování v rodině a způsobu života. Rodičům je povoleno využít výchovných prostředků, ale jen do té míry, pokud to neohrožuje zdraví dítěte ani jeho rozvoj a důstojnost (Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník).

Rodič hraje ve vztahu k dítěti určité role, mohli bychom je označit za funkční vztah a osobní vztah. Rodič, který pečuje o mladého člověka ve vývinu, ho musí naučit jisté dovednosti, např. aby se dobře choval jak v rodině, tak ve společnosti. Vyžaduje to nastolit určitá pravidla a hranice, která budou ohraničovat jeho možnosti v chování. Tyto úkoly spadají mezi funkční stránku vztahu. Další část vztahu je osobní stránka, jak z názvu vyplývá, patří sem osobní projevy – například projev péče, lásky, úcty, žertování aj. Může se stát, že je kladen příliš velký důraz na funkční vztah a osobní vztah

je tak v pozadí. Často také u některých rodičů převládá názor, že by jim žertování a přátelství oslabilo funkční typ vztahu (Raser, 2000).

Drtivá většina případů dětí, které se ocitnou v diagnostických ústavech, pochází z rodin, které nějakým způsobem neplní svou funkci, a dítě je v této rodině zanedbáváno, nebo dokonce týráno. Dříve jsme zmínili různé důvody, které mohou být příčinou, proč rodiče neplní svou úlohu. S těmito rodiči mají tedy velice závažně narušený vztah a dost často je to i důvod jejich problémového chování. Týrané děti jsou agresivnější nebo ustrašenější než jejich vrstevníci, ale mohou alespoň se svými vrstevníky držet krok v edukačním procesu, oproti dětem zanedbaným, které pro rodiče jakoby neexistují. Nelze říct, která rovina má závažnější podíl na vzniku problémového chování, je však možné konstatovat, že v obou případech nefunguje funkční ani osobní vztah tak, jak by měl (Matoušek, 1993).

3.5 Morálka a vztah k pravidlům

Pojmy dobro a zlo jsou pojmy, nad kterými se lidstvo zamýšlí již od pradávna. Teoretický základ těchto pojmů položila filozofie, a tak vznikla etika, vědní obor, který se zabývá morálkou. Filozofie však není jedinou vědou, která se zabývá morálkou. Pro nás je předmětnějším vědním oborem psychologie. Filozofie se totiž zabývá spíše otázkami, jak by lidstvo mělo uvažovat a následně se chovat. Psychologie se snaží odpovědět na otázky, jak a proč tak jedinec jedná. Psycholog Hoffman hovořil o třech modelech v kontextu s morálním vývojem. Prvním z nich je model „dědičného hříchu“, ve kterém je doporučeno velmi brzké výchovné působení dospělých směrem k dítěti. Druhým modelem je nauka o tzv. „vnitřní čistotě“, která pojednává o tom, že vnější společenské vlivy jsou pro dítě v jeho vývoji spíše rušivé a poškozující. Podle tohoto modelu by mělo být působení vnějšího sociálního světa sníženo na minimum. Třetí model se opírá o známý pojem, o kterém hovořil John Lock. Domnívá se, že dítě není ani špatné, ani dobré a jeho duše se dá porovnat s nepopsaným listem papíru, tzv. tabula rasa (Vacek, 2008).

Morálka je z pohledu sociologicko-psychologického akceptace aktuálního stavu vědomí (mravní stavy a přesvědčení) a akceptace mravních vztahů, které jsou ve společnosti. Zvažme, že pro formulaci toho, co má morálka být, musíme nejdříve poznat to, čím je a ne naopak. V eticko-filozofické rovině se definují mravní cíle, tedy hodnoty a ideály, které jsou morální perspektivou pro jedince, také ale pro sociální skupiny nebo celou společnost. Mohou proto být mravními normami a pravidly, které se jeví jako vhodné prostředky pro dosažení mravních cílů (Gluchman, 2005).

Na to, jaký má morálka smysl, můžeme nalézt odpověď ve vymezení od Stephena D. Hudsona (Hudson, 1986, s. 107): „*Morálka musí dělat život lepším těm, na které je aplikovaná. Musí to být založené na jejich podstatě a schopnostech, a na pochopení podstaty jejich sociálních organizací: musíme objevit jak praxe a konvence zdokonalují, zlepšují a zušlechťují naše životy.*“

Již jsme se zmínili o vrozenosti čistoty v dítěti. Průkopníkem této myšlenky byl J. J. Rousseau. Podle M. Hoffmana byl zastáncem stejné koncepce i Jean Piaget, který byl jedním z velice významných psychologů 20. století. Tento výborný psycholog proslul teorií kognitivního vývoje. Zkoumal děti ve věku do dvou let, od dvou do sedmi let a od sedmi do jedenácti let. Mimo jiné zkoumal vztah dětí k pravidlům. Nejznámější je jeho pozorování dětí při hraní kuliček. Mimo pozorování se dětí vyptával na jejich pojetí pravidel k této hře. Zjistil, že u dětí do dvou let pravidla nehrají žádnou roli, jde především o motorickou aktivitu. Ve skupině dětí mezi druhým a sedmým rokem zjistil, že pozorují starší děti a začínají napodobovat jejich činnost. Ačkoliv je jejich znalost pravidel velice povrchní, považují je za posvátná a nedotknutelná. Stále převažuje dětský egocentrismus, který způsobuje, že pravidla v kontextu jejich osoby mohou ignorovat, ale u ostatních jsou pravidla až velmi nekompromisně hlídána. Ve věku mezi sedmi až jedenácti lety uspokojení směřuje k tvorbě nebo k dohodnutí souboru pravidel. Dítě se tedy odebírá z psychomotorického zájmu k zájmu sociálnímu. Je zde tedy vidět začínající spolupráce. V posledním věkovém stadiu (11–12 let) jsou již pravidla ve středu zájmu dětí, často tráví mnohem více času spíše rozbořem pravidel a jejich orámcováním než vlastní hrou. Znalost pravidel je na vysoké úrovni až do posledního detailu. (Vacek, 2011)

Jak tvrdí Dvořáková (2008), Piaget odmítl tvrzení, že se morální normy přenáší z generace na generaci a oproti tomu se domnívá, že dítě samo svými činy směřuje k vlastnímu porozumění morálním normám.

„*Veškerá morálka spočívá v systému pravidel a podstata veškeré morálky spočívá v respektu, který si jedinec k těmto pravidlům vytváří.*“ (Piaget, 1968, s.1).

Nelze opomenout dalšího hlavního představitele psychologie morálky Lawrence Kohlberga, který vytvořil koncepci morálního vývoje. Tu rozdělil na tři úrovně a šest stadií. Vývoj člověka začíná u prvního stadia, které je nejnižší, a pokračuje až k šestému, které je nejvyšší. Myšlenka vychází z předpokladu, že jedinec se psychicky vyvíjí a jeho morální usuzování se mění, dozrává. Prekonvenční úroveň, která je první, má stejně jako všechny ostatní úrovně, dvě stadia. V prvním stadiu se dítě orientuje na poslušnost a vyhnutí se trestu, ve druhém stadiu jsou důvody správného jednání dítěte za účelem uspokojení vlastních potřeb a zájmů. V obou těchto úrovních převládá egocentrický postoj. V druhé úrovni, která je nazvána konvenční, se nachází třetí stadium, podle

kterého má jedinec motivaci pro správné jednání v tom, že chce být dobrým člověkem jak pro sebe, tak pro ostatní. Má zájem pečovat o druhé a chce podporovat pravidla autority. V této úrovni se nachází i čtvrté stadium. Lidé, kteří spadají do tohoto stádia, se orientují na zákon a řád, chtějí zachovat stávající společenství skrze respektování zákonů a pravidel, která jsou nastavena. Tyto normy zároveň pomáhají odlišit dobré od špatného. V poslední (postkonvenční) úrovni se nachází páté a šesté stadium. V pátém stadiu je jedinec schopen si uvědomit smysl a závažnost dodržování zákonů pro všeobecné blaho a udržení lidských práv, včetně těch jeho. Nejvyšší stadium je orientace na univerzální etické principy a vlastní svědomí. V tomto stadiu jde především o osobní závazek vůči nejvyšším hodnotám všeobecných morálních principů, které je potřeba emocionálně a racionálně akceptovat (Vacek, 2008).

Důležité je zmínit, že jedinec se může zastavit ve kterémkoliv stadiu vývoje. Pro naši práci je to důležité zmínit – pokud známe tato stadia, můžeme odhadnout stupeň morálního vývoje dětí, které se v diagnostických ústavech nacházejí a pracovat tak lépe s jejich motivací k dodržování pravidel, protože můžeme lépe pochopit jejich stadium morálního uvažování.

4 Poruchy chování u dětí

V této kapitole se zaměříme na poruchy chování u dětí. Za dítě v naší práci považujeme jedince, který ještě nedovršil plnoletost, ve výjimečných případech lze pojem dítě používat i za okolností, kdy se v diagnostickém ústavu mimořádně objevuje i osoba starší 18 let. Poruchu chování můžeme chápat jako určitou odchylku v oblasti socializace, kdy dítě není schopno respektovat obvyklá pravidla na stupni, který odpovídá jeho věku, respektive jeho rozumovým schopnostem. Dítě by mělo být ve svém vývoji vedeno ke schopnosti rozpoznat žádoucí a nežádoucí chování v kontextu k určité situaci. V pozdějším životě by dítě mělo být schopno tyto situace rozlišovat samo. Klíčový je zde pojem pocitu viny, kdy si dítě uvědomuje, že udělalo něco špatně. Vše je ovšem založeno i na rozumových schopnostech dítěte, které se vyvíjejí. Není tak možné požadovat od dítěte dodržování pravidel určitého typu a aby chápalo jejich význam v jeho určitém stupni vývoje, protože z hlediska vývoje psychiky to pro dítě může být nepřirozené a neuskutečnitelné. Dítě musí umět odložit nebo se vzdát aktuální potřeby, reagovat s rozmyslem a s klidem a brát zřetel i na reakce okolí (Vágnerová, 2014).

Porucha chování je obecně vnímána jako nepříliš pozitivní informace, vyjadřuje jakousi negativní charakteristiku jedince. Dnes mají lidé většinou porozumění k osobám se smyslovým, rozumovým nebo tělesným oslabením – máme snahu těmto jedincům pomoci a podpořit je, avšak děti s poruchami chování nás spíše provokují k odmítavému postoji. U dětí se smyslovým, tělesným nebo rozumovým postižením nás nenapadne hledat, kdo tuto jejich životní situaci zavinił, avšak u dětí s problémovým chováním viníka hledáme a nejčastěji za něj označíme rodinu dítěte. Ačkoliv je z velké části toto tvrzení pravdivé, je potřeba se zamyslet i nad tím, jestli i naše pole působnosti nenese vinu. Často ji nesou právě školy, které mohou mít výrazný podíl na rozvoji nebo vzniku problémového chování dítěte. O tom, jestli má dítě genetické sklony k jistému chování, není pochyb. Avšak žádné dítě se nerodí jako problémové, není to tedy věc, kde dominuje genetický faktor, pouze zde má určitý podíl (např. temperament daného jedince). Faktory prostředí mají v oblasti chování největší vliv a mohou rozvíjet jak negativní, tak pozitivní reakce na určité podněty (Vítková, 2004).

Vojtová (2013) uvádí rozdíl mezi problémy v chování a poruchami chování. Dítě s problémy v chování si je svých problémů vědomo, vadí mu a chtělo by je eliminovat. Normy nenarušuje schválně, ale porušování vzniká na základě konfliktu mezi jeho vnitřními potřebami a požadavky zvenčí. Dítě v této situaci neumí vybrat takový typ chování, který je slučitelný s vnějšími požadavky. Skutečnosti nepomáhá ani společenská nálepka, která dítě definuje jako problémové, což dítěti vytváří negativní citový zážitek, skrz který dítě trpí. Nedokáže si však pomoci ve svém chování a jeho nápravou se stává další neadekvátní rozhodnutí. Oproti tomu dítě s poruchami v chování není

s danými normami v rozporu, ale neakceptuje je, případně je zcela přehlíží. Takové dítě zpravidla necítí vinu za své jednání. Rozdíl mezi těmito typy chování lze vidět i v délce jejich trvání. Problémy v chování jsou krátkodobé nebo se objevují nahodile, či v případných periodách, na základě určitých situací, kde se objevil konflikt s okolím. Avšak poruchy v chování jsou dlouhodobějšího charakteru, na rozdíl od prvního typu chování zde nestačí pouze cílená pedagogická opatření v rámci školy, ale je nutná speciální intervence. Ta je prováděna speciálními pedagogy a psychology, kteří na dítě cílí speciálními pedagogickými a psychologickými metodami (Vojtová, 2013), (Vágnerová, 2001).

Důležité je zmínit, že ačkoliv jsou pojmy problémové chování a poruchové chování jednoznačně definované a odlišené, je těžké v praxi určit, o které chování se jedná. Mnohdy je to kombinace obou těchto typů, nebo rozlišení tohoto chování proběhne až na základě práce sociálně-právní ochrany dětí, nebo v rámci diagnostiky v diagnostickém ústavu.

4.1 Příčiny poruch chování

Pokud hovoříme o poruchách chování u dětí, je nutné se také ptát na příčiny těchto poruch. Jen tak můžeme lépe pochopit dítě a efektivněji s ním pracovat. Když nahlédneme do historie, byla zde různá odůvodnění motivů takového chování. Byly to např. náboženské důvody, kde se kladl důraz na jedince a jeho duši, kdy byl člověk zodpovědný za svá jednání – byl tedy kladen důraz na vůli jedince činit dobro, nebo zlo. Tuto skutečnost podtrhoval i John Lock ve svém tvrzení o dítěti jako nepopsaném papíru (tabula rasa), kde stěžejní úlohu přebírá právě výchova - tedy rodina a prostředí kolem dítěte. Neopomíjel vnější faktory zcela, ale mnohem více vyzdvihoval faktory vnitřní, kde se zaměřoval hlavně na tělesnou, mravní a rozumovou výchovu (Hábl, Janiš, 2010).

Později se začaly objevovat teorie o vrozené predispozici ke kriminalitě. Frenologie je dle psychologického slovníku (Hartl, 1993) nauka, jejímž zakladatelem byl F. J. Gall, která se snažila z rozměrů tvaru lebky vysuzovat charakter a psychické vlastnosti člověka. Často se předpokládalo, že dítě kriminálního bude opět provádět kriminální činy a je mu to tedy geneticky předurčeno. Dnes je v obecné povědomosti, že poruchy chování mohou mít biologické, genetické a psychosociální faktory.

Biologické faktory

Již jsme zmínili teorii zakládající se na úvaze o „rozeném zločinci“, další již přežitou příčinu delikvence (provinění) můžeme spatřit v pohledu H. H. Goddarda, který se zaměřoval na oligofrenii (nízká úroveň mentálních schopností); v jeho výzkumu se mu nepodařilo souvislost přesně vymezit, a tak nelze tuto teorii brát jako prokázanou (Fischer, Škoda, 2009).

Avšak v dnešní době máme k dispozici výzkumy, které ukazují, že poruchy chování mají souvislost s nižší úrovní aktivace autonomního a centrálního nervového systému. To se může projevit v potřebě vyhledávat více stimulů, než je běžné u ostatních dětí. Oslabení struktury či funkce centrálního nervového systému (rozdílnosti v rozlišování obou hemisfér, změny v úrovni neurotransmiterů atd.) může mít více důvodů vzniku a tato samotná skutečnost se může pojit na období před porodem a během něj (například úraz hlavy dítěte, infekce, nedostatek kyslíku kvůli přidušení). Biologický faktor můžeme tedy brát jako rizikový faktor, který zvyšuje možnost nežádoucího typu reagování (Ptáček in Pugnerová, 2016).

Genetické faktory

Genetický faktor souvisí s faktorem biologickým, ovšem mnoho autorů biologický i genetický faktor nerozlišuje. My jsme je však zmínili záměrně, jelikož v biologických faktorech uvádíme a především vyzdvihujeme možné komplikace během těhotenství a při porodu, což se nedá uvést do genetické roviny. Za genetické faktory uvádíme to, co dítě „zdědí“ po svých rodičích ve své genetické výbavě (což ani při dnešní medicíně není jednoduché rozlišit od biologických faktorů). Bude sem patřit především temperament, kde je riziko impulzivity, egoismu, apatie, odmítání sociálních norem (Orel, 2012, Švarcová, 2002).

Je nutné zmínit vztah mezi poruchami chování a ADHD (hyperkinetickým syndromem). Existují výzkumy, které tvrdí, že u jedné třetiny chlapců a poloviny dívek s diagnostikovanou poruchou chování je zjištěn i výskyt poruchy pozornosti s hyperaktivitou. ADHD může být jedním z důvodů existence poruch chování (Pugnerová, Kvitová, 2016).

Psychosociální faktory

Již jsme zmínili faktory, které můžeme nazvat jako vnitřní, se kterými dítě a okolí sice může pracovat, ale jistý základ je zde neměnný. Psychosociální faktor má taktéž svůj podíl na rozvoji poruch chování. Pokud se dítě vyskytuje v prostředí, kde postrádá dostatečný počet podnětů a celkově se dá toto prostředí považovat za nevhodné, je tu velká pravděpodobnost převzetí nežádoucích projevů v chování. Jak už jsme zmínili v samostatné kapitole, nejdůležitějším sociálním prostředím je

rodina. Nejen, že poskytuje dítěti prvotní a základní zkušenost, ale dítě se zde učí rozpoznávat sociální signály, přiměřeně na ně reagovat a může zde převzít jiný hodnotový systém, než který uznává společnost. To se může projevit v nežádoucím způsobu chování, nicméně dítě jej považuje za zcela normální (Vágnerová, 2014).

Negativní působení mohou způsobovat i jiné sociální skupiny, v největším počtu případů jsou to vrstevníci, zejména v období středního dětství a dospívání, kdy sílí vrstevnický vliv. Velký vliv můžeme také zaznamenat i prostřednictvím médií a celkových vzorů pro dítě, jak ve školních institucích, tak na internetu (Vágnerová, 2014).

Do problémového chování dítěte se může promítnout i vážná nehoda, incident nebo neštěstí, které se mohlo přímo stát dítěti nebo kterého mohlo být dítě pouze svědkem. Typické je potom jednání dítěte ze strachu, takové děti mohou být podrážděné a úzkostné a na určité situace reagovat jinak. Mohou se jim vracet vzpomínky ve snech, ale i během dne při běžných činnostech ve škole. Rodiče nemusí tuto příčinu objevit, jelikož dítě se málokdy svěří přímo v rodině, nejčastěji se tak stane mimo rodinný kruh. Dalším negativním faktorem může být nemoc. Například děti, které onemocní cukrovkou, mají velké potíže tuto nemoc zvládat. Nemusí to však být pouze nemoc dotyčného dítěte, ale i jeho rodičů nebo sourozenců. Podobně také může působit smrt někoho blízkého nebo rozvod rodičů. Ve všech těchto případech platí, že záleží na dané osobnosti dítěte, komunikaci v rodině a pomoci širšího okolí (Train, 2001).

4.2 Klasifikace poruch chování v dětství a adolescenci

Poruchy chování zařazujeme, stejně jako kriminální činy a činy, které nejsou trestní povahy, pod pojem sociální deviace. Neřadí se sem tedy pouze trestná činnost, ale i další podoby protispolečenského jednání. Tedy v celkovém součtu mimo krádeže, vraždy apod., zde zařazujeme i nerespektování školního řádu, chození za školu aj. Do takového chování nelze zařadit případy, kdy jedinec pochází z jiného kulturního prostředí, nebo je tato osoba mentálně postižená. Porucha chování má také v každé kultuře jiné ohraničení a jinou podobu. Nutno je také podotknout, že záleží i na kontextu situace, kde je např. v určitém případě tolerováno kouřit cigaretu (v místech k tomu určených) a kde nikoliv (Švarcová, 2009).

Téměř každý jedinec se v životě dostal do situace, kdy nedodržel společenskou normu (nepřišel včas na přednášku, přešel křižovatku na červenou atd.). Při analýze poruch chování je složité definovat normalitu a vytyčení specifických i obecně uznávaných norem. U kriminálního činu je to jednodušší, jelikož se posuzuje z pohledu zákona a stanoví se určitý trest. Je tedy důležité se

orientovat v normách společnosti a mít tyto nepsané i psané zákonitosti zaryté v podvědomí. Pokud tomu tak není, je zde na místě obava z výskytu poruch chování. Ovšem i při znalosti těchto specifík je zde možnost nežádoucího chování, a to kvůli faktorům již výše zmíněným (Švarcová, 2009).

Nejčastější členění poruch chování podle forem, obsahu a stupně závažnosti je následující:

- **Disociální chování** – Toto chování je zaměřené svou podobou proti společnosti, je zvládnutelné běžnými pedagogickými přístupy. Nejčastěji se vyskytuje v rodině nebo ve škole. Dále se charakterizuje mírnými výkyvy a nesoulady s normou ve společnosti. Někdy také disociální chování doprovází zvláštnosti běžné určitému věku nebo jsou doprovodným jevem u jiných druhů postižení (oslabení kognitivního výkonu atd.). Můžeme sem zařadit nerespektování školního řádu, vzdorovitost, neposlušnost nebo některé typy lží. Jsou řešeny na rovině pedagogického sboru, poradenské instituce a psychologa či speciálního pedagoga.
- **Asociální chování** – V tomto typu chování se objevuje neshoda se zvyklostmi společenské morálky - sociální cítění jedince se často nemusí vůbec vyskytovat nebo je na nízké úrovni. Jeho jednání je v konečném důsledku škodlivé pro něho samotného a v souvislosti s neřešením problémů se k němu nabalují další problémy (záškoláctví, zhoršený školní prospěch). Tento typ chování má dlouhodobější charakter a obvykle i vzestupný trend. Řadí se sem útěky, sebepoškozování, lhaní, odcizení majetku a další. Řešení takových problémů potřebuje speciálně pedagogický postup i zapojení poradenské sítě pracovišť (včetně střediska výchovné péče nebo diagnostického ústavu) a zapojení terapeutických institucí, zdravotnických pracovišť a speciálních výchovných zařízení.
- **Antisociální chování** – Je to chování, které je zaměřeno proti společnosti, poškozují jak jedince, tak prostředí kolem něj, společnost, ohrožuje cizí vlastnictví a zdraví ostatních lidí. Většinou navazuje na asociální chování a vyvrcholí v porušování zákonů a norem. Náprava je prováděna výhradně ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy (v případě mladistvého je realizována i ve vězeňských pracovištích). K tomuto chování zařazujeme všechnu trestnou činnost, odcizení, zabití, sexuální delikty, agresivní chování, terorismus, organizovaný zločin nebo trestnou činnost typu gamblerství a toxikomanii. Náprava je dlouhodobá s výraznými, opakujícími se tendencemi, pokud se ohrožený ocitne ve stejném prostředí (Slomek, 2010).

4.2.1 Agresivní a neagresivní poruchy chování

V této podkapitole uvedeme pohled na agresivní a neagresivní poruchy chování. Jsou sice obsahem výše zmíněných rozdělení, avšak rádi bychom čtenáři přesněji přiblížili, o jaké typy chování se jedná.

Pešátová (2006, s.33) popisuje: „*Agresivní chování porušuje a omezuje práva ostatních, a proto je lze považovat za závažnější. Mezi oběma typy není přesná hranice, mohou se různým způsobem kombinovat.*“

Agresivní poruchy chování

Pro agresivní poruchy je typické násilné narušování a omezování práv ostatních, z tohoto pohledu je možné na ně nahlížet jako na nejzávažnější. Můžeme jmenovat dva typy problémových jedinců, kteří nesou znak agresivního chování. Prvním typem je jedinec, který má vysoce agresivní chování co se týče intenzity a četnosti, bývá obvykle neschopný empatie vůči druhým. Uspokojuje zásadně vlastní potřeby a chybí u něj pocit viny, často má radost ze svého agresivního chování a bývá sadistický. Druhý typ agresivního chování se taktéž projevuje agresí, avšak spojenou s impulzivitou a nezralostí autoregulace svého chování, jeho jednání chybí úmysl k agresivitě, chování je nepředvídatelné a jedinec prožívá pocit viny nad svým jednáním. Za agresivní chování považujeme násilné chování vůči lidem, vandalismus, přepadávání a týrání zvířat nebo lidí. Trochu odděleně uvedeme problém šikany, která je svým způsobem specifická (Pugnerová, Kvitová, 2016).

Šikana je jistým typem agrese, protože se jedná o způsob, jakým se násilí provádí. Obvykle je oběť slabší a bezbranná. Za šikanu nelze považovat rvačku nebo hádku tělesně stejně vybavených jedinců. Šikana nemusí být pouze ve fyzické rovině, může se jednat i o posměšky vůči slabšímu dítěti. Motivy k šikaně mohou být různé – jak touha po větší popularitě, tak strach z agresora, a tedy připojení se k němu. Někteří provádí šikanu z „legrace“. Šikanu málokdo provádí ryze za účelem krutosti, avšak u dětí s poruchami chování se může objevit ve větší míře (Holeček, 1997).

Neagresivní poruchy chování

Za neagresivní chování (záškoláctví, lži, útěky, toulání) označujeme takové chování, které nenese prvky agresivního chování. Pokud se jedná o dětské lži, je potřeba vnímat je v kontextu vývoje a určitého věku. Například v předškolním věku jsou dle Čížkové a kol. (2010) typické zvláštnosti dětské psychiky, kdy dítě v některých situacích nedokáže rozlišit realitu od fantazie nebo jisté skutečnosti bere doslova. Různé další případy mohou přetrvávat i do školního věku. Důležité je, že chybí vědomí nepravdy. Oproti tomu pravá lež je definována vědomím o nepravdivosti a je

typická sledováním nějakého záměru. Může nastat i situace, kdy dítě vědomě lže, avšak užívá lež pouze jako obranu. Jiným typem neagresivního chování je záškoláctví, kořeny má již ve lhaní, útěcích a podvodech. Postupně záškoláctví graduje až do úrovně plánování a realizace útěku, buď v individuální, nebo ve skupinové rovině. Může zde figurovat atraktivita vůdce nebo může celá skutečnost působit jako sociální model (Slomek, 2010).

Útěky a toulání mohou mít různé důvody, především jde o únik z prostředí, které je dítětem vnímáno jako ohrožující. Může se jednat o útěky impulzivní (např. pomsta dospělým, strach z reakce rodičů na vysvědčení), nebo plánované (dítě má naplánováno, kam chce utéct a jak bude postupovat). Oba typy útěků mohou být opakované. Útěky mohou být i chorobného typu, kdy souvisí většinou se zdravotním stavem (epilepsie, organické poškození mozku apod.). Celkové projevy útěků mohou vyústit v toulání, které je charakteristické dlouhodobým opuštěním domova. Dalším neagresivním projevem chování jsou krádeže, zde je potřeba posuzovat hlavně místo, způsob a cíl. V závislosti na těchto faktorech lze posoudit míru závažnosti a motiv jedince. Jako poslední projev neagresivního chování můžeme zmínit drogovou problematiku (tamtéž).

4.2.2 Diagnostika poruch chování

Varovné příznaky poruch chování jsou různorodé a často jsou skryté. Jejich odkrytí se provádí pomocí cílené diagnostiky. Individuální vlastnosti jedince určují chování člověka a spolupůsobí zde, jak jsme již zmínili, genetika, biologické vlivy i faktor prostředí. Správná diagnostika ve vhodnou chvíli je základním stavebním kamenem úspěchu (Chaloupka, 1986).

Při poruchách chování u dítěte je v rámci diagnostiky potřebné zjistit, zdali se dítě chová doma stejně jako ve škole, kdy započalo nestandardní chování a co mu předcházelo, údaje o tom, jak probíhal vývoj dítěte, informace o jeho zdravotním stavu, včetně lékařských zpráv, zjištění o kultuře, zvycích dané rodiny a její ekonomické situaci. Důležitá je také osobnost dítěte. Výrazně také pomůže informace, jestli rodiče udělali něco pro nápravu chování dítěte a s jakým výsledkem i samotný názor rodičů na to, jaké příčiny by mohlo mít jeho chování. Podle školského zákona č.561/2004 Sb., mají rodiče povinnost oznámit změny zdravotního stavu nebo jiné zásadní skutečnosti, které by mohly mít vliv na průběh vzdělání. Avšak rodiče často znění zákona neznají, nebo považují toto sdělení za velký zásah do soukromí. Je tedy potřeba se sejít s rodiči, projevit zájem o blaho dítěte, dát rodičům dostatek času a netlačit na získání informací, mohli by se totiž pro další spolupráci uzavřít ještě více (dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/metodika-identifikace-socialniho-znevyhodneni/3-vybrane-oblasti-pedagogicke-diagnostiky/3-5-pedagogicka-diagnostika-chovani-zaka/>).

Dalším postupem může být využití různých diagnostických metod. Vhodnou diagnostickou metodou může být například hra, do které můžeme vstupovat s určitým záměrem nebo necháme dítě si spontánně hrát. Můžeme celý proces hodnotit jako celek, nebo se zaměřit na určité prvky. Za přínosné je jako diagnostický nástroj využít i kresbu. Můžeme sledovat téma, provedení a různé detaily – například jestli chybí některé postavy (např. u rodiny). Můžeme nechat dítě zcela zvolit podobu obrázku, nebo dítěti dát instrukce. Další diagnostika nepochybně probíhá ve vyučování, při pracovní činnosti, při komunikaci s dítětem atd. (Přinosilová, 2004).

Všechny diagnostické postupy zároveň přináší i preventivní charakter, kdy je možné poruše chování předejít, než se vůbec vyskytne.

4.3 Trestní odpovědnost dětí a mladistvých

Jakmile mladistvý (osoba starší patnácti let a zároveň mladší osmnácti let) spáchá protiprávní čin – v případě mladistvého nazván jako provinění nebo čin jinak trestný (čin je v daném případě beztrestný) – tak soudnictví ve věcech mládeže nejprve posoudí mravní a rozumovou vyspělost mladistvého. Soud tak učiní proto, aby zjistil, zdali mohl mladistvý rozpoznat protiprávnost svého činu, nebo zdali byl schopen ovládat své jednání. To je velice klíčová informace, jelikož je u něj možné stanovit ochranná nebo výchovná opatření, která se aplikují i na děti mladší patnácti let. Soud také přihlíží na účinnou lítost, tedy jestli mladistvý odstranil nebo napravil škodu, kterou způsobil, případně se o to alespoň pokusil, a jestli čin neměl trvalé nepříznivé důsledky pro společnost, případně pro poškozeného (Zákon č. 218/2003 Sb.).

Na základě výše zmíněných bodů ukládá soud buď výchovné, ochranné, nebo trestní opatření. Mezi výchovná opatření patří výchovná omezení, napomenutí s výstrahou, výchovné povinnosti, probační program a dohled probačního úředníka. Výchovná opatření mají za cíl podporu a zajištění výchovy mladistvého usměrňováním způsobu jeho života. Jestliže lze vypořádat, že dodržovat a splňovat výchovné opatření je pro mladistvého nemožné nebo je nespravedlivé opatření od něj vyžadovat, státní zástupce nařízení změní, nebo zruší. Další možností je ochranné opatření, což je ochranné léčení, zabránění části majetku, zabezpečovací detence a ochranná výchova (tamtéž).

Poslední možné opatření je opatření trestní, které se soud snaží nařizovat nejméně často a jen v případech opravdu nutných. Mezi druhy trestních opatření se řadí například domácí vězení, vyhoštění, zákaz činnosti nebo chovu zvířat, propadnutí věci, obecně prospěšné práce, peněžité opatření nebo peněžité opatření s podmíněným odkladem výkonu, zákaz vstupu na sportovní, kulturní

a jiné společenské akce. Nejzásadnějším zásahem do svobody, a zdá se být i nejpřísnějším opatřením, je odnětí svobody:

- podmíněně odložené na zkušební dobu (podmíněné odsouzení),
- podmíněně odložené na zkušební dobu s dohledem,
- nepodmíněné.

Poté se posuzuje, za jakých okolností byl čin spáchán, zdali odsouzený úspěšně plnil probační program nebo jakýkoliv jiný program, který mu byl přidělen. Jestli nahradil škodu nebo jeho chování vypovídalo o předpokladu, že jeho trestná činnost se nebude opakovat (tamtéž).

4.4 Struktura osobnosti

Struktura osobnosti je termín, který označuje složení osobnosti. V psychologii tím označujeme vnitřní složení osobnosti. Mezi základní složky osobnosti můžeme řadit temperament, schopnosti, motivy a postoje, charakter. Tyto čtyři kategorie vytváří ucelenou osobnost. Jsou propojeny a ovlivňují se navzájem. Někteří autoři nebo publikace uvádějí jiné kategorie, například výkon, hodnocení atd. Ačkoliv není v této oblasti jednotné označení, panuje shoda v tom, jaké komponenty osobnost obsahuje. Všechny tyto vnitřní psychické jevy se odrážejí ve vnějším projevu, a výrazně tak ovlivňují chování jedince (Nakonečný, 1995).

Termín osobnost je v běžné řeči chápán spíše v hodnoticím významu. Používá se při hodnocení jedince a často se říká, že někdo je „skutečná osobnost“, což zpravidla znamená, že je pozoruhodný, vynikající. Avšak psychologie osobnosti hovoří o psychické individualitě jedince – tím se rozumí odlišnost jedince od jiných osob, zejména od vrstevníků a osob v dané kultuře. Výše jsme se zmínili o kategoriích, které tvoří jedince. Lze to chápat tak, že osobnost je koláč, který se skládá z částí. Jakmile jednu odstraníme, nelze považovat koláč za úplný. Osobnost je člověk, který má všechny složky celku (Říčan, 2010).

Temperament

„Pojmem temperament označujeme v současné psychologii ty psychologické charakteristiky osobnosti, jež jsou vrozené (dědičné), můžeme u nich identifikovat biologický základ a týkají se formální (stylistické, průběhové, dynamické), nikoli obsahové stránky chování a prožívání.“ (Blatný, Plháková, 2003, str. 15)

Temperament je tedy ta část osobnosti, se kterou se rodíme; temperamentní vlastnosti je téměř nemožné ovlivnit nejen výchovou, ale i vůlí. Avšak je dobré se s nimi naučit pracovat (Blatný, Plháková, 2003).

Jedinec často nepozná své temperamentové vlastnosti, rozpoznává je až v interakci s projevy jiných lidí. Již jsme se zmínili, že temperament lze velmi obtížně ovládat. V případě situací, kdy jedinci jeho temperamentové vlastnosti (často v kombinaci s dalšími osobnostními složkami – nízká motivace, snížené schopnosti v určité oblasti) výrazně ztěžují fungování v životě a společnosti, se může zvolit chemická cesta. Chemickou cestou myslíme to, že se zahájí účelná medikace pod dohledem psychiatra (např. antidepresiva) a často současně i podpůrná psychoterapie pod vedením psychologa. To mohou být případy dětí, které se nacházejí v diagnostických ústavech (Balcar, 1983).

Vlastnostmi temperamentu se zabývala celá řada odborníků. Můžeme zmínit Kretschmerovu konstituční typologii, která pojednává o tom, že druh duševní choroby je vázán na určitý druh tělesné proporce. Zde je v popředí hormonální a nervový systém, který je podle této typologie v souvislosti právě s tělesnou stavbou. Kretschmer definoval 4 typy temperamentu (pyknický, leptosomní, atletický, dysplastický). Do povědomí „laiků“ se dostalo i vymezení typu osobností od Junga, se kterým dále pracoval Eysenck. Toto vymezení obsahuje rozdělení osobností jedinců na extrovertní (společenský) a introvertní (uzavřenější). Je tedy do značně velké míry neovlivnitelné, jestli je nám dobře ve společnosti cizích lidí, jestli si užíváme jejich pozornosti, anebo jsme raději v užším kruhu přátel a novému kontaktu s lidmi se spíše vyhýbáme (tamtéž).

Schopnosti

Důležitou oblastí v životě člověka je výkon, který je nezbytný pro úspěšnost jak ve škole, tak i v osobním životě. V rozsahu, v jakém různí lidé podávají výkony, jsou podstatné rozdíly, které jsou determinovány velkým množstvím činitelů. Patří mezi ně již zmíněný temperament, ale i motivace a charakter, o kterých se zmíníme později. Schopnosti jsou samozřejmě ovlivňovány i vnějšími okolnostmi, jako je výchova v rodině, nebo výchovné a edukační prostředí mimo ni. Kromě společenského působení je nutno brát v potaz i vnější okolnosti jako atmosférický tlak, horko, míra osvětlení nebo množství a intenzita hluku. Schopnosti jsou psychofyzickými dispozicemi k výkonu. Mentální výkon člověka se může lišit v různých situacích, avšak do velké míry je ovlivňován inteligencí jedince. Jako první inteligenci definoval H. Spencer, v tomto odvětví dále proběhlo mnoho měření a zkoumání v tomto odvětví. Definic inteligence je celá řada, avšak můžeme souhlasit s tvrzením W. Sterna, který pojímal inteligenci jako obecné schopnosti psychické adaptace člověka k novým úkolům a životním podmínkám (Nakonečný, 1995).

Schopnosti produkují dovednosti. Existuje určitá nejvyšší úroveň, které lze dosáhnout v daném směru. Jedinec může mít určité vlastnosti, které mu pomáhají tvořit schopnosti, avšak neplatí, že každá vlastnost, kterou jedinec disponuje, povede oním směrem. Například dominantní jedinec bude

velice dobrý v organizačních činnostech, avšak onu samotnou dominanci kvůli tomu ještě neoznačíme jako složku schopností. V tomto případě se jedná o osobnostní vlastnost. Schopnosti jsou tedy určeny vnějším, ale i vnitřním prostředím, je možné je trénovat, ale mohou i degradovat při nedostatečném cvičení a jedincově pasivitě (Říčan, 2010).

Motivy a postoje

„Motivy jsou pohnutky, psychologické příčiny reakcí, činností a jednání člověka zaměřené na uspokojování určitých potřeb.“ (Emmert, 2003, str. 137)

Motivace jako pojem nám dodává energii „pohnout se“ - za něčím „jít“. V souvislosti s motivací se podle názoru psychologů hovoří o třech okruzích. V oboru psychologie má každý okruh své příznivce v oboru psychologie a názory odborníků se zde štěpí. První okruh zdůrazňuje již zmíněnou energizaci, jejímž cílem je dát organismus do aktivního stavu, ve kterém je schopný činnosti. Nasměrování činnosti je v kompetenci jiných činitelů (např. poznávacích procesů). Motiv se tedy dá označit za vnitřní faktor, jehož smyslem je vyvolat a udržet aktivitu. Druhý okruh pojednává o regulující funkci. Základní myšlenka je v tom, že jeden a ten samý činitel není zdrojem a současně i ukazatelem, kam aktivitu směřovat. Motiv je tedy pouze činitel umožňující rozhodnutí jedince začít nějakou činností. Třetí okruh, patrně nejuznávanější, akceptuje oba okruhy, souhlasí tedy s funkcí energizující i regulující (Homola, 1972).

Motivace je tedy klíčovou složkou v osobnosti jedince. Určuje směr energie a pomáhá vytvořit cíl. Je to komplexní oblast, kterou je potřebné při poruchách chování nebo u dětí v diagnostických ústavech zmapovat. Můžeme ještě definovat rozdíl mezi motivy a postoji. Motiv, jak jsme uvedli výše, je aktivizující chování, avšak postoje se projevují v jeho obsahu. Například motiv žáka ve třídě je spuštěn otázkou učitele, způsob reakce žáka závisí na postoji k učiteli nebo k otázce (znám, nebo neznám správnou odpověď, baví mě probírané učivo nebo je mi sympatický pedagog) (Emmert, 2003).

Charakter

Charakter je také velice důležitou složkou osobnosti. Cakirpaloglu Panajotis (2012, str. 80) shrnuje charakter takto: *„Charakter představuje mentální konstrukt, hodnotící abstrakce vnějších pozorovatelů o osobnostních vlastnostech a projevech konkrétního člověka. Charakter je jedinečný, poměrně konzistentní systém zásad. Charakter není vrozená osobnostní vlastnost, nýbrž se postupně utváří v rámci sociální interakce konkrétního člověka. Zásady a normy jako dominující prvky*

charakteru určují etickou proaktivitu a také morální reaktivitu člověka, tedy jak se vůči dané situaci má či musí postavit“.

Projevuje se v mravní stránce chování a jednání. Není vrozený a je důležité sdělit, že je hlavní řídicí složkou osobnosti. Je složen z pracovních a mravních vlastností, je v něm dále obsažen vztah k lidem (záporný, nebo kladný), vytrvalost, odolnost vůči zátěži, částečný dohled a kontrola vlastností temperamentu a například i sebehodnocení (Pilařová, 2009).

II. PRAKTICKÁ ČÁST

V této kapitole budou rozebrány výsledky výzkumu, který byl prováděn v diagnostických ústavech. Pro naše potřeby byla využita metoda dotazníku, který vyplňovaly děti v jednotlivých zařízeních.

5 Motivace dětí k dodržování pravidel vnitřního řádu diagnostického ústavu

V této kapitole nalezneme informace o cíli, metodologii výzkumu, popis testovaného vzorku, způsoby analýzy dat a analýzu našeho dotazníkového šetření.

5.1 Vymezení cíle a metodologie výzkumu

Hlavním cílem práce bylo definovat a analyzovat co nejvíce motivačních stimulů, které vedou k dodržování či nedodržování pravidel vnitřního řádu v diagnostických ústavech. Přitom jsme použili i statistické vyhodnocení některých zajímavých údajů, které jsme identifikovali na základě logické analýzy získaných dotazníkových dat. Zabývali jsme se například rozdíly mezi pohlavími a také rozdíly týkajícími se motivačních stimulů, které mohly být ovlivněny věkem dětí. K tomu jsme použili test nezávislosti chí-kvadrát.

V původní vizi o podobě výzkumu bylo provádět rozhovory přímo s dětmi a navštívit tak mnoho diagnostických ústavů napříč republikou. Avšak kvůli epidemiologické situaci to nebylo možné provést. Praktickou část jsme se tedy rozhodli tvořit pomocí kvantitativního přístupu, a to přesněji dotazníkovým šetřením. Dle Chráska (2016, s. 158): *„Dotazník je soustava předem připravených a pečlivě formulovaných otázek, které jsou promyšleně seřazeny a které dotazovaná osoba (respondent) odpovídá písemně.“* Náš dotazník se skládal z 8 uzavřených a 4 otevřených otázek. Respondenti měli také možnost zodpovědět funkcionálně psychologickou položku (otázku), týkající se osoby autora dotazníku. Kromě toho jsme se pro zvýšení důvěryhodnosti „naší osoby“ hned na začátku dotazníkového šetření pokoušeli přesně a poctivě popsat smysl a účel dotazníku a promlouvat k dětem „jejich řečí“. Všechny dotazníky byly i zpestřeny obrázky elfí lukostřelkyně a kapitánem Gondoru, Boromirem, pro navázání přátelského vztahu s dětmi a také, aby si děti uvědomily, že jsme na jejich straně a máme o ně zájem (což je pravda).

5.2 Hypotézy

V této podkapitole uvedeme hypotézy, které slouží k naplnění cíle.

- **Hypotéza č. 1:** Spokojenost s pravidly významně souvisí s věkem dětí.
- **Hypotéza č. 2:** Spokojenost s pravidly významně souvisí s pohlavím dětí.
- **Hypotéza č. 3:** Děti, které budou vnímat pravidla jako užitečná, si budou výrazně více uvědomovat, proč tato pravidla dodržovat.

5.3 Průběh sběru dat

Dotazník byl vytvořen ručně při naší vzájemné konzultaci, je uveden jako příloha k této práci. Poté byl přepsán do počítače a uložen do souboru PDF. Uskutečňován byl v březnu v roce 2021. V celkovém počtu bylo osloveno 11 diagnostických ústavů. Zpočátku jsme oslovovali zařízení pouze elektronickou poštou, později s využitím telefonické komunikace. Po úspěšné domluvě s pracovníky v diagnostických ústavech (řediteli, vychovateli, soc. pracovníci atd.) nám byly dotazníky posílány poštou, e-mailem (v oskenované formě), nebo jsme si pro ně osobně přijeli. Poté jsme jako první vždy odpověděli na položené dotazy dětí (v dotazníku je možnost zeptat se i nás) a co nejrychleji odeslali. Jak už jsme totiž zmínili, pobyt dítěte v diagnostickém ústavu není na příliš dlouhou dobu a nechtěli jsme, aby nastala situace, kdy dítě svou odpověď nedostane.

S účastí na výzkumu souhlasili a spolupracovali: Diagnostický ústav pro mládež Ostrava – Škrobálkova 206/16, Dětský diagnostický ústav Olomouc – Ústavní 97, Dětský diagnostický ústav Hradec Králové – Říčařova 277, Diagnostický ústav Plzeň – Karlovarská 67, Dětský diagnostický ústav – Hlinky 140 a Dětský diagnostický ústav Praha 4 – U Michaelského lesa 222. Celkový počet v našem výzkumu je tedy 6 diagnostických ústavů.

Další diagnostické ústavy uváděly jako důvody pro svou neúčast absenci času a omezený počet personálu. V mnoha případech zde hrála roli situace ohledně komplikací spojených s koronavirem. V případě jednoho diagnostického ústavu byla neúčast daného zařízení naše chyba, kdy jsme selhali v komunikaci. Nebudeme zde uvádět názvy těchto zařízení, jelikož to není ani vhodné, ani výrazně významným předmětem pro naši práci.

Celkově nás mrzí, avšak tuto skutečnost chápeme a respektujeme, že se výzkumu neúčastnilo více diagnostických ústavů. Především nás mrzí přítomnost pouze jednoho diagnostického ústavu pro mládež. Avšak musíme opravdu velice poděkovat za ochotu diagnostických ústavů při jejich spolupráci - ve svém volném čase nám zasílaly dotazníkové materiály poštou, oskenované dokumenty

e-mailem, nebo nám vyšly vstříc v časových nárocích a mohli jsme si je vyzvednout v jakýkoliv smluvený čas.

5.4 Popis testovaného vzorku

Celkový počet respondentů byl 76. Z tohoto celku bylo 41 chlapců, 32 děvčat a 3 respondenti, kteří neuvedli své pohlaví. Nejvíce bylo dětí ve věku 14–15 let – 42 respondentů (55,26 %). Ve věku 10–13 let bylo celkem 20 respondentů (26,32 %). Děti ve věku nejbližší k dospělosti (16–17 let) bylo 12 (15,79 %). Poslední věková skupina 7–9 let byla složena pouze ze dvou respondentů (2,63 %). Musíme podotknout, že nižší počet respondentů ve věku 16–17 let je způsobený tím, že zařízení tohoto typu bylo pouze jedno.

Největší počet respondentů je z DDÚ Praha 4, který dosáhl až na číslo 20. S číslem 14 náš výzkum obohatil DDÚ Plzeň, DDÚ Hradec Králové a DDÚ Olomouc. Diagnostický ústav pro mládež Ostrava nám poskytl odpovědi 8 osob.

5.5 Způsoby analýzy dat

Data jsme analyzovali prostřednictvím grafů a testu dobré shody (chi-kvadrát). Ve stručnosti Kovář (2004, s. 2) popisuje graf takto: „*Neformálně si graf můžeme představit jako několik objektů (říkám jim vrcholy) a jejich spojnice (hrany). Nespornou výhodou grafů je jejich přehledné a intuitivní znázornění, kdy vrcholy nakreslíme jako body nebo puntíky v rovině a hrany zakreslíme jako křivky spojující příslušné vrcholy.*“

Samozřejmě se v naší práci objeví i jiné grafy, které ve výše zmíněné definici nejsou popsány, avšak fungují na podobném principu, tedy přehledně a intuitivně znázornit data.

Testem dobré shody jsme ověřili, zda některá data a jejich četnosti, které se objevily v dotazníku, jsou odlišná od teoretických četností, které odpovídají nulové hypotéze (našemu zvolenému předpokladu), kterou jsme zvolili. Pro naše potřeby byl využit vzorec

$$G = \sum_{i=1}^r \sum_{j=1}^s \frac{(n_{ij} - n'_{ij})^2}{n'_{ij}}$$

Obrázek 2: Vzorec test chi-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce

(<http://www.milankabrt.cz/testNezavislosti/graphic/testoveKriterium.jpg>)

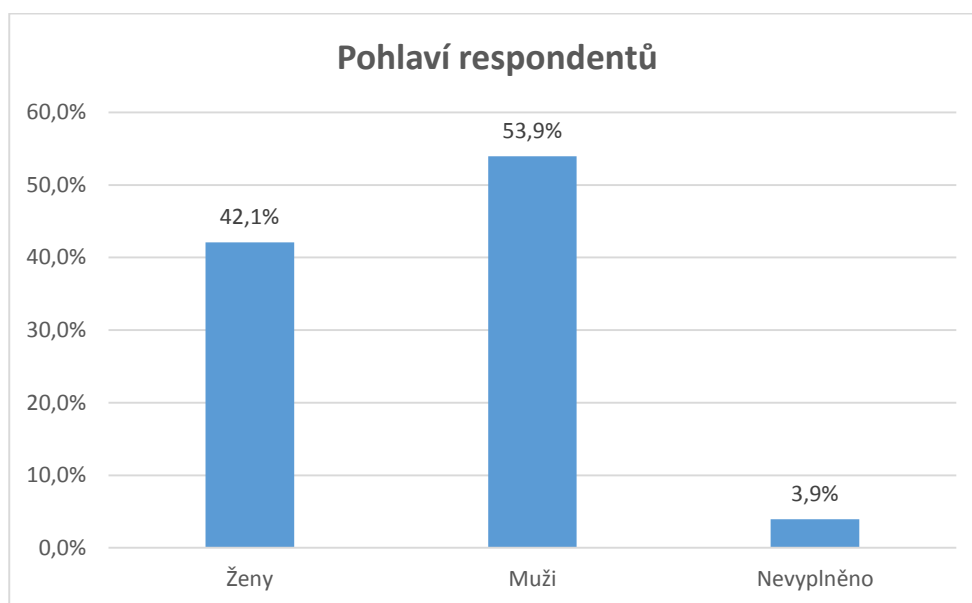
G znamená testové kritérium chi-kvadrát, n jsou skutečné (pozorované) četnosti a n' jsou očekávané četnosti. Hladina významnosti je 0,05 % (tedy taková, která se používá při pedagogických výzkumech). Pro zamítnutí nulové hypotézy a akceptaci hypotézy alternativní musí být výpočet hodnoty testového kritéria větší (nebo aspoň stejně velký) než stanovená hodnota kritická pro daný počet stupňů volnosti.

5.6 Analýza dotazníkového šetření

V následující podkapitole představíme analýzu dotazníkového šetření. Tato analýza prvně uvede data ze všech dotazníků dohromady. Popíšeme zde zjištění z grafů a tabulek. Poté budou následovat grafy podle měst, ve kterých se diagnostické ústavy nachází. Jako poslední odděleně zanalyzujeme odpovědi chlapců a dívek.

Dotazníkové šetření dohromady

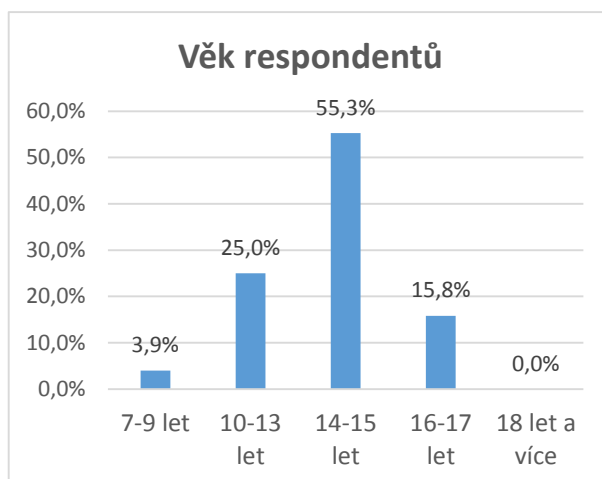
Položka č. 1: Pohlaví respondentů

Graf 1: Pohlaví respondentů

V tomto grafu vidíme, že se výzkumu účastnilo 53,9 % chlapců, 42,1 % dívek a 3,9 % respondentů nevedlo své pohlaví. Tato skutečnost nás překvapila, jelikož jsme očekávali mnohem větší počet chlapců, jelikož mají větší sklony k poruchám chování.

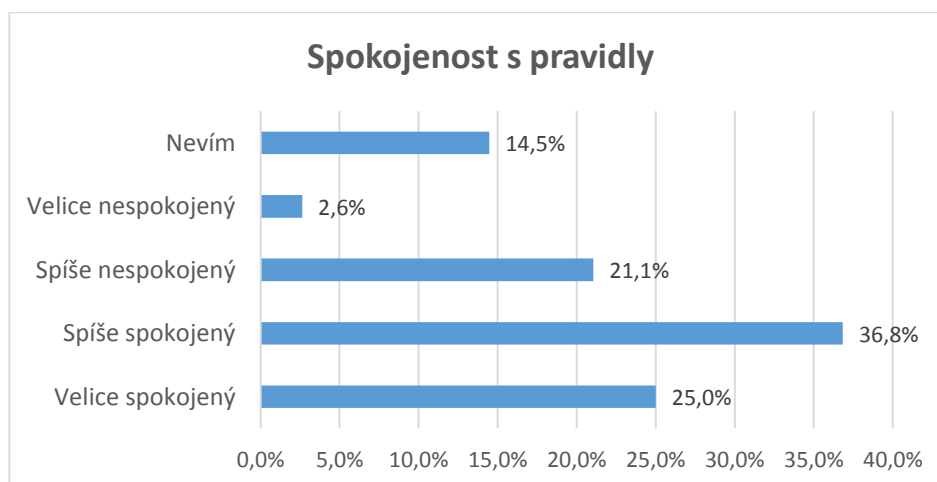
Položka č. 2: Věk respondentů

Graf 2: Věk respondentů

Můžeme si všimnout, že nejpočetnější skupinou jsou děti ve věku 14–15 let, poté děti ve věku 10–13 let, následují děti ve věku 16–17 let a jako poslední jsou v našem výzkumu dětské respondenty ve věku 7–9 let. Respondent, který by měl více než 18 let, se v našem výzkumu nevyskytuje.

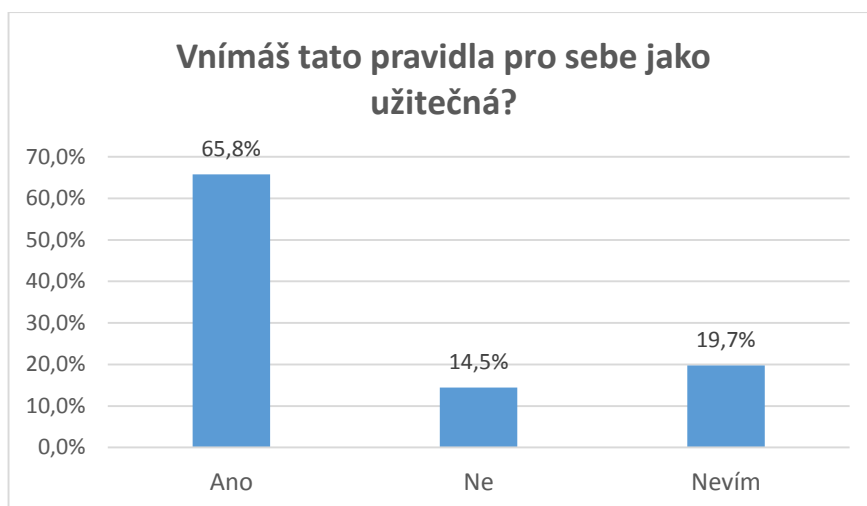
Položka č. 3: Jsi spokojen/a s pravidly při pobytu zde?

Graf 3: Spokojenost s pravidly

Největší počet respondentů uvedl, že je spíše spokojen, o necelých 12 % méně poté byli respondenti s pravidly velice spokojeni. Co se týče nespokojenosti, tak spíše nespokojeno bylo pouze 21,1 % a velice nespokojeno mizivé procento. To, zdali jsou s pravidly spokojeni, nevědělo 14,5 % respondentů.

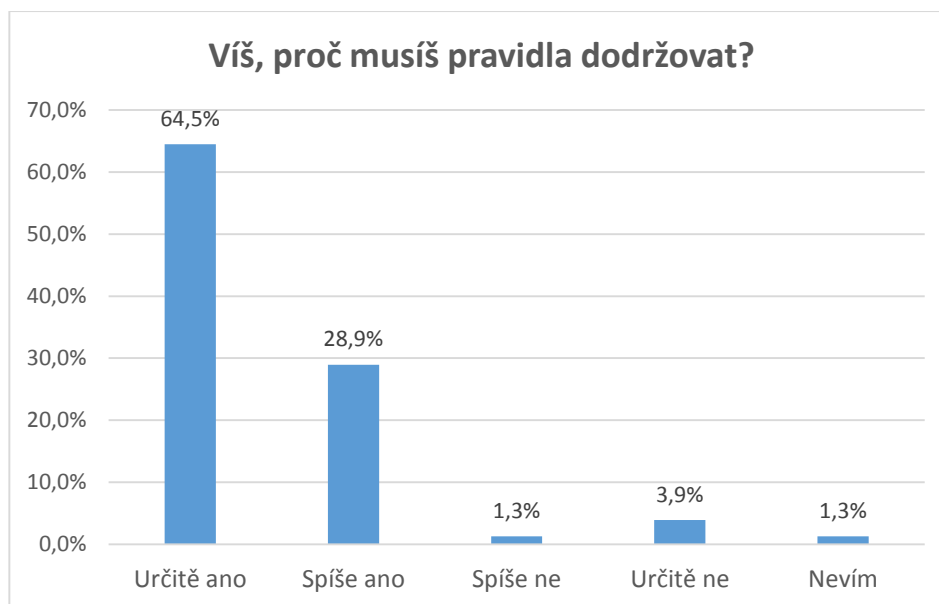
Položka č. 4: Vnímáš tato pravidla pro sebe jako užitečná?

Graf 4: Užitečnost pravidel

V tomto grafu vidíme absolutní převahu názoru, že jsou pravidla v konkrétním diagnostickém ústavu užitečná. Zbylí respondenti odpověděli s pětiprocentním rozdílem – buď že pro ně nejsou pravidla užitečná, nebo tuto skutečnost neví.

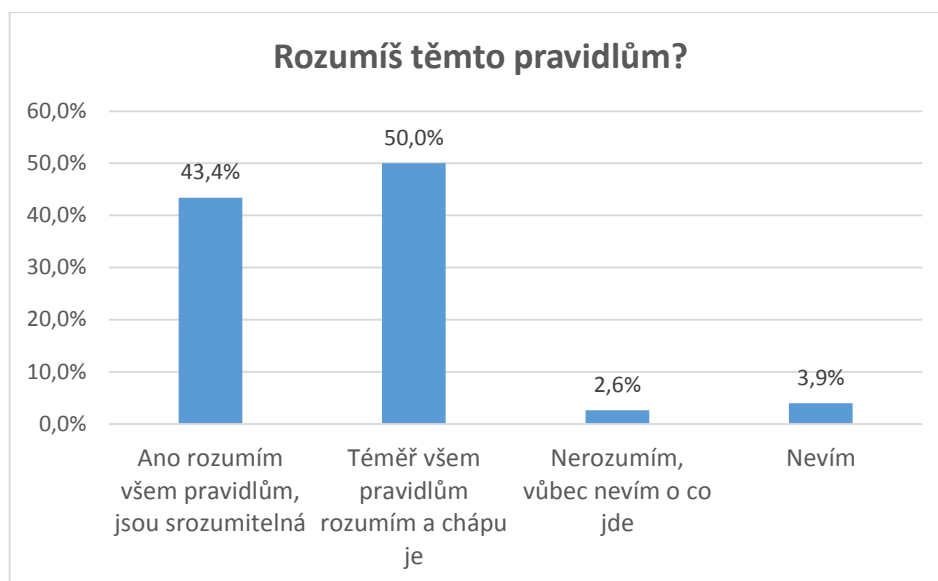
Položka č. 5: Víš, proč musíš pravidla dodržovat?

Graf 5: Užitečnost pravidel

64,5 % dětí mělo přesné povědomí, proč musí pravidla dodržovat, 28,9% dětí odpovědělo spíše ano. Zbytek odpovědí byla odpověď buď záporné, nebo neutrální povahy.

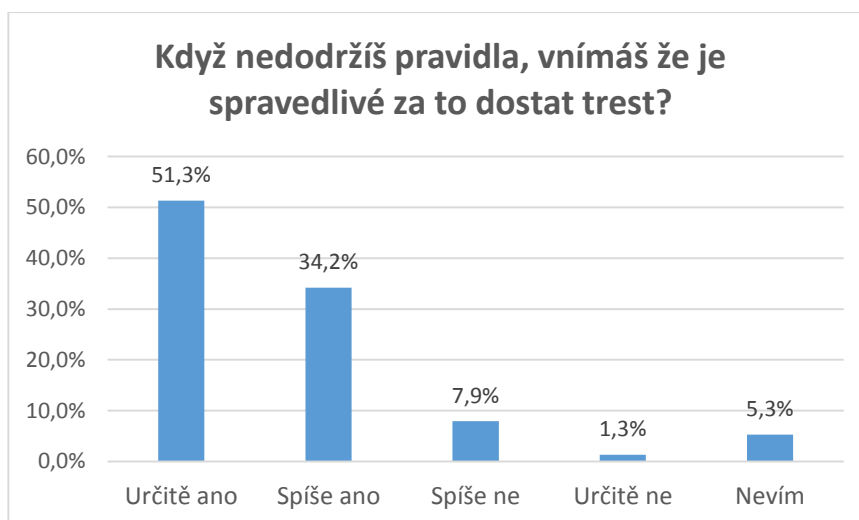
Položka č. 6: Rozumíš těmto pravidlům?

Graf 6: Srozumitelnost pravidel

Srozumitelnost pravidel byla na vysoké úrovni u všech dětí. Vliv, že v této položce nejsou větší rozdíly napříč diagnostickými ústavami, může mít i to, že všechny vnitřní řady diagnostických ústavů mají jasnou předlohu v zákoně 109/2002 Sb.

Položka č. 7: Když nedodržíš pravidla, vnímáš, že je spravedlivé za to dostat trest?

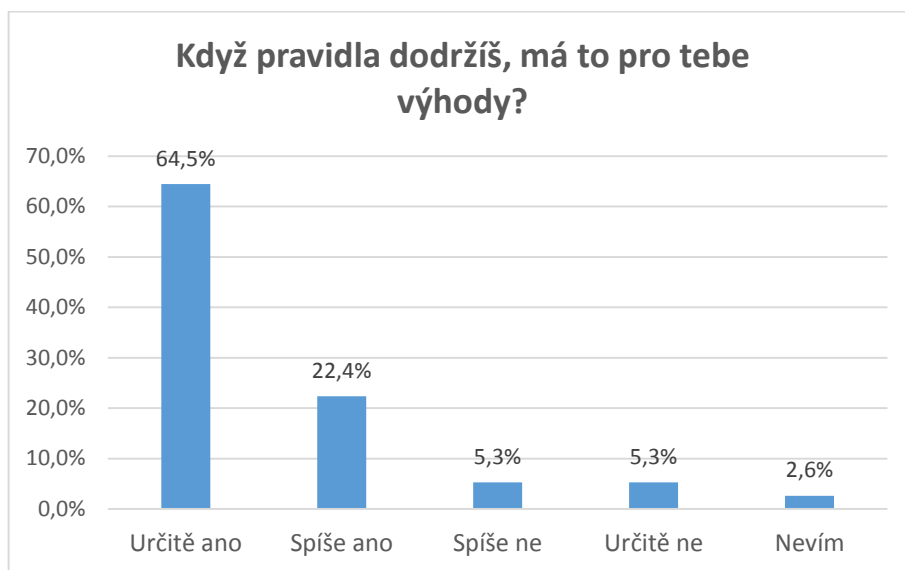

Graf 7: Nedodržování pravidel

Zde vidíme, že si zhruba polovina respondentů myslí, že je určité spravedlivé dostat trest za nedodržení pravidel. Skoro rovná třetina respondentů si myslí, že je to spíše spravedlivé. Necelých

deset procent si myslí, že je to spíše nebo určitě nespravedlivé a pouhých 5 % na tuto otázku neznalo odpověď.

Položka č. 8: Když pravidla dodržíš, má to pro tebe výhody?

Graf 8: Dodržení pravidel

Že dodržení pravidel poskytuje výhody, si myslí většina dětí, zhruba jedna desetina se domnívá, že tomu tak není a téměř žádný respondent nevěděl, že neví odpověď.

Položka č. 9: Z jakého důvodu jsi tady?

Důvod pobytu	
Záškoláctví, škola	39
Jiné problémové chování	23
Rodinné problémy	21
Útěky	19
Návykové látky	11
Krádeže	6
Nerespektování autorit mimo rodinu	5
Sexuální delikvence	3
Zneužívání	2

Tabulka 1: Důvod pobytu respondentů

V této tabulce lze zcela jasně spatřit dominanci záškoláctví a školy jako důvodu pobytu v diagnostickém ústavu. Další nejpočetnější položkou je jiné problémové chování (byly to odpovědi např. sociální sítě, agrese atd.). Na třetím místě se svou četností umístily rodinné problémy, zde jsme očekávali, že budou udávány jako častější důvod pobytu. V menší míře byly uváděny důvody jako návykové látky a krádeže. Poslední tři místa od konce obsadilo nerespektování autorit mimo rodinu, sexuální delikvence (pod tímto pojmem máme na mysli brzké sexuální zkušenosti a jejich praktikování) a zneužívání (např. uvedený syndrom CAN a zneužití formou vyhrožování prostřednictvím získané pornografie).

Položka č. 10: A co si o tom myslíš?

Co si o tom myslíš?	
Nevím (7x)	No chci se zlepšit
Že nás to moc nezmění	Je to tu trochu nespravedlivé
Vůbec ne, je to tu na ho*vno	Nic (8x)
Pomohlo mě to, určitě ano	Asi ano (2x)
Ne	Že je to vůči mě nefér, nepatřím sem
Je to snad můj život, jaký si ho zařídím, takový ho mám.	Že mé chování před příchodem do ddů bylo velmi špatné
Na prd	Moc mě to nezajímá
Že to, že jsem tady mě zachránilo. Ten týpek už sedí, kdo ví jak by to dopadlo.. udělám si školy	Chtěla bych se vrátit domů a lituju toho co jsem udělala
Že jsem tu celkem zbytečně, až na ty rodiče a mláčené	Docela trapas, naštěstí fotky už neposílám a už nekradu
Pos*al jsem to	Myslím, že je to spravedlivý
Hloupost	Jsem prostě deb*il za všechno si můžu sám
Bylo to spravedlivé	Je to smutný
Nemám to dělat	Dá se to
Nemislim si o tom nic	P*čovina
Nebylo to lehký	Jsem prostě blbá
Asi nic	No skrz školi

Že kdybych nebyla rok na útěku tak jsem mohla být doma, udělala jsem chybu a snažím se jí napravit abych se mohla vyučit a být doma	Myslím, že je to blbost a neměla jsem to vůbec dělat, uvědomila jsem si to hned druhý den
Ano myslím si že mi to v něčem pomůže. Aspoň si můžu oddychnout a popřemýšlet nad sebou	Nevím, dělal jsem blbosti a neuvědomovala jsem si následky, asi
Myslím, že jsem to neměla dělat	Že jsem udělala chybu
Je to blbovina tu být zavřená	Osobní, nesdělují
Byla to největší blbost, sociální sítě mi za dnešek vůbec nestojej, dělala jsem kraviny. Domov s rodinou je to nejlepší co jsem mohla mít!	Byla jsem nešťastná, že sem mám jít ale nakonec to tu není zas tak hrozný, myslela jsem si že to bude horší
Po pravdě já nevím	Ted' už vím po 9 měsíčním pobytu v DDÚ to všechno nemělo smysl
Že to není správné se takhle chovat, proto jsem tady v DDÚ abych se mohl zlepšit	Že to musím napravit tak aby všechno bylo tak jak má
Že to není v poho	Byli to úplně zbytečnosti
Že bych to chtěl změnit	Byla to špatná věc
Byl sem blbec	Sem tady rád
Zlepšuju se	Zlepšuju se mám jiný chování

Tabulka 2: Názor respondentů

Zde uvádíme plné znění odpovědí dětí na otázku, co si o své situaci myslí. Tyto odpovědi jsou velice zajímavé, ukazují jejich zpětné nahlížení na chování a důvody, kvůli kterým jsou tyto děti umístěny v diagnostickém ústavu. V podkapitole s názvem interpretace výzkumu vytvoříme graf, kde budeme zjišťovat četnost odpovědí s určitou povahou.

Položka č. 11: Myslíš, že pobyt zde ti pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsi?

Může ti pobyt zde pomoci	
Ano	32
Ne	10
Nevím	5
Možná	4
Musím si sám pomoci	3

Tabulka 3: Překonání problému

V tabulce uvádí 59,26 % respondentů kladnou odpověď na otázku, jestli jim může pobyt v diagnostickém ústavu pomoci. Názor, že jim pobyt zde nepomůže, zastává 18,52 % respondentů. 9,26 % dětí neznalo odpověď na otázku. Podobné procento – 7,41 % uvedlo, že jim tento pobyt možná pomůže. Nejmenší počet respondentů (5,56 %) odpověděl, že si musí pomoci sami.

Položka č. 12: Zeptej se mě, na co chceš (bonusová položka)

Zeptej se mě na co chceš.		
Stalo se někdy, že se tu děti porvali až skončili v nemocnici?	Myslíš že se mohu ještě dostat domů? Cosi myslíš o dětech co jsou v DDÚ?	Máš rád děti? Co tě k tomu přivedlo, že studuješ takovou školu? Nebo celkově že bys dělal tady např. v ústavu? Měl bys nějaké rady do života?
Jak se máte?	Ať se ti daří a vyjdou ti plány!	Jak dlouho trvá vaše vzdělání?
Proč bys chtěl v takovém prostředí pracovat?	Souhlasíš se všemi pravidli v DDÚ? Proč tu chceš pracovat?	Zažil si někdy problémy v životě? Byl jsi někdy v ústavu? Budeš můj kamarád?

Proč jsi se rozhodl studovat tenhle obor?	Budeš mě sledovat na iq?	Hulil si někdy (trávu?)/kolik ti je?/přijdeš někdy?
K čemu ti to vše bude?	Proč si se rozhodl pracovat v DDÚ?	Mátě nějakou holku (srdíčko)?
Seš ještě pana nebo panic?	Proč si se rozhot dělat tuto práci?	Můžu se zeptat na Vaše studování, bylo těžké?
Jak se máš?	Jak je?	Máš rád sport?
Máš iq? Sleduj mě	Měl si sex?	Co posloucháš za hudbu?
A vy chcete pracovat tady?	Jak dlouho to musíte studovat?	Chcete tu pracovat jako vychovatel?
Kolik ti je bro?	Kolik ti je?	Mám šanci jít odtud pryč?
Jak se máš?	Jak se mas?	Byl si v nějakým zařízení
Přijedeš někdy se sem podívat?	Budeš mě sledovat na iq?	Proč to píšete ten dotazník?
Proč máme pravidlo jen 1 náramek ?? Neroztrhané džíny?	Z jakého důvodu by jsi tu chtěl pracovat?	Kam se tenhle papír dostane a proč ho píšu?
Jak se máte? Kolik je vám let?	Kolik ti je braško?	

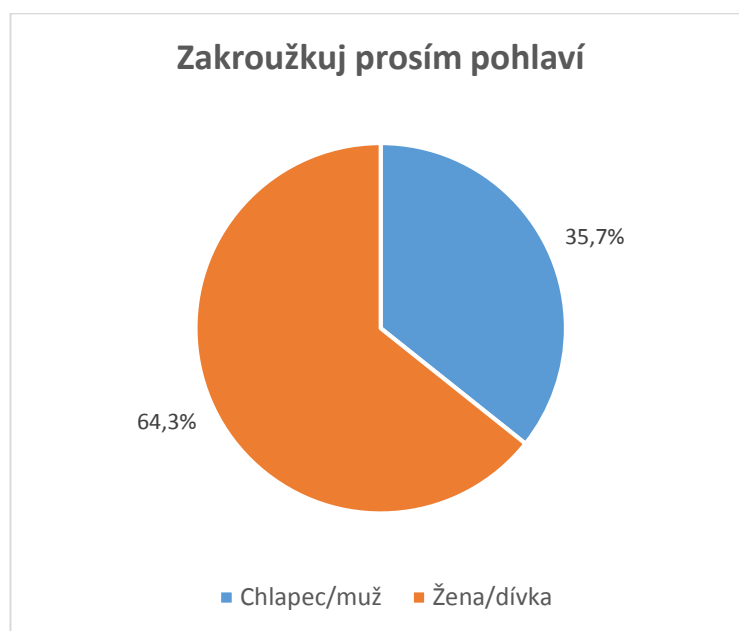
Tabulka 4: Otázka adresovaná tvůrci dotazníku

Nějaký typ otázky nám položilo 45 dětí z celkových 76, to je tedy 59,21 %. Nejčastější otázkou bylo, proč chceme pracovat v diagnostickém ústavu, je to reakce dětí na úvod dotazníku, kde sdělujeme, že bychom chtěli pracovat v diagnostickém ústavu. Byly i časté otázky na studium našeho oboru na vysoké škole. Některé otázky pro nás byly velmi silné (např. Mám šanci jít odtud pryč?, nebo otázka Budeš můj kamarád?) V odpovědích na tyto otázky jsme se snažili rozepsat a poskytnout dětem podporu, v případě opravdu „pláč povzbuzující“ otázky jsme se rozhodli darovat i menší hračku (lego figurka). Některé otázky byly zase velmi osobní (např. Seš panna nebo panic? nebo Měl si sex?), avšak i na tyto dotazy jsme poslali odpovědi. Nakonec jsme se snažili všechny děti nějakým způsobem odměnit za jejich pomoc při našem výzkumu a poslali jsme jim v jejich nelehké životní situaci alespoň drobnou odměnu v jejich nelehké životní situaci.

Oblast č. 1: Dotazníky z Hradce Králové

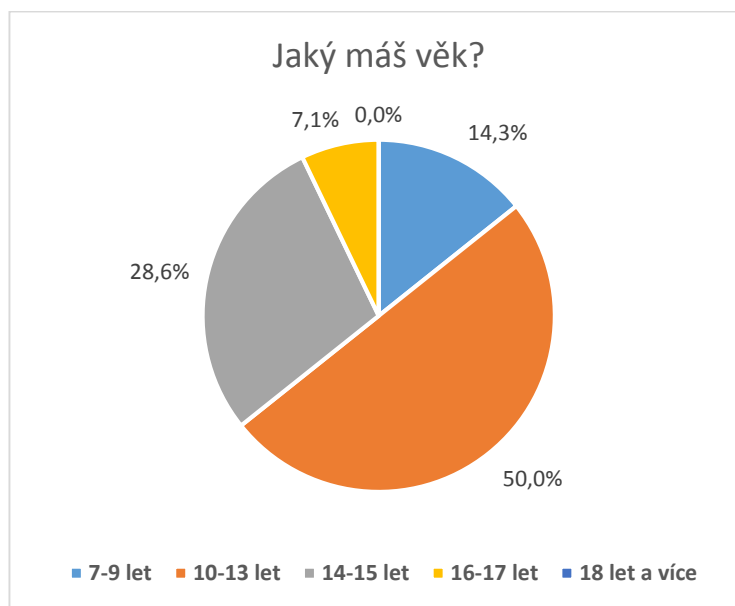
V této oblasti budou uvedena data nasbíraná v Dětském diagnostickém ústavu Hradec Králové – Říčařova 277.

Položka č. 1: Zakroužkuj prosím pohlaví.

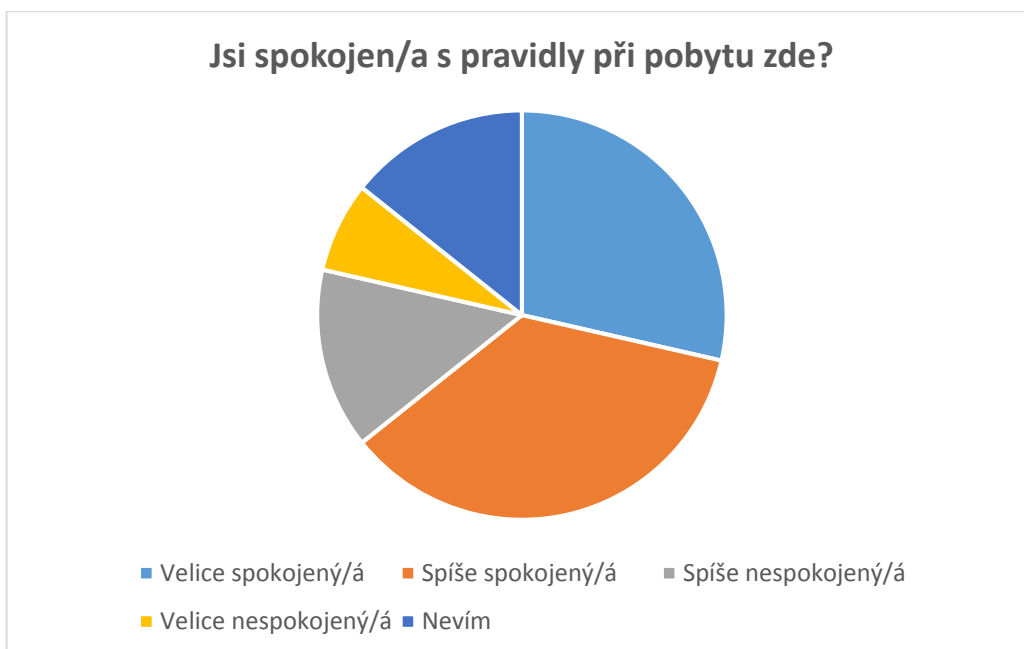
Graf 9: Pohlaví dětí – Hradec Králové

Položka č. 2: Jaký máš věk?

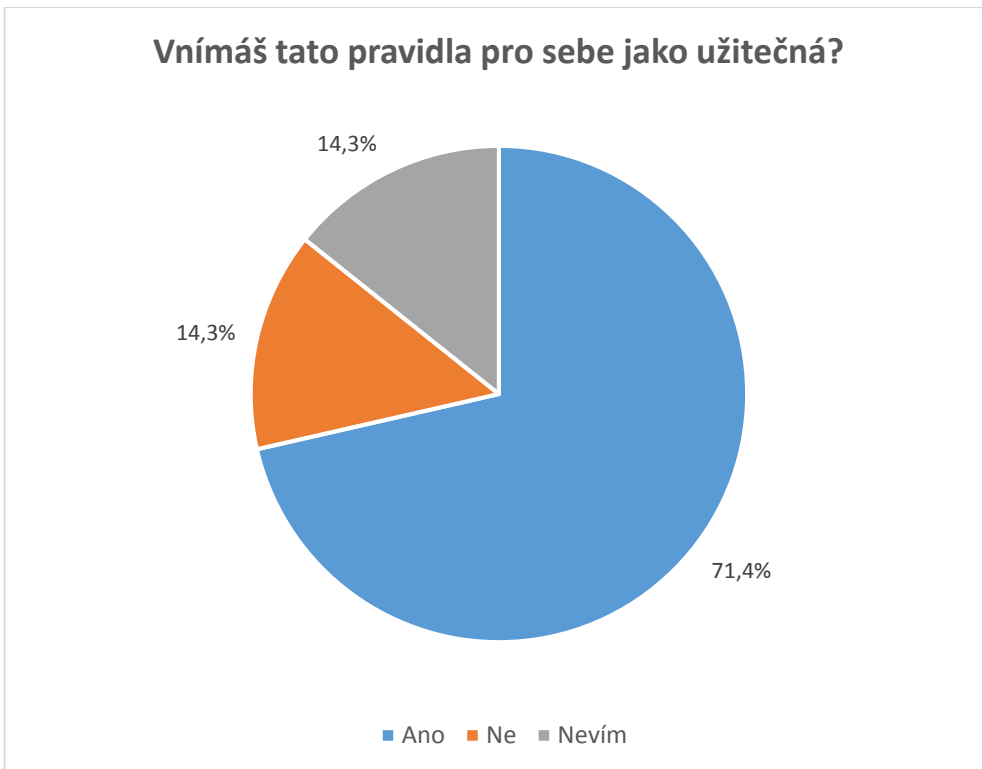
Graf 10: Věk dětí – Hradec Králové

Položka č. 3: Jsi spokojen/a s pravidly při pobytu zde?

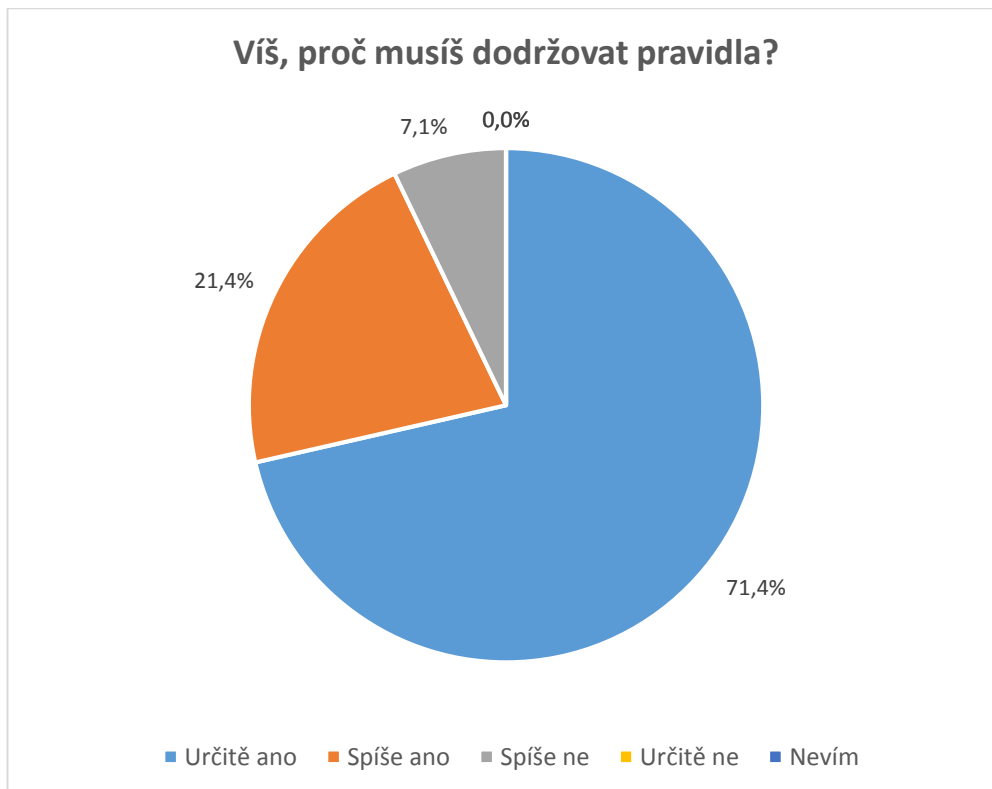
Graf 11: Otázka na spokojenost s pravidly – Hradec Králové

Položka č. 4: Vnímáš tato pravidla pro sebe jako užitečná?

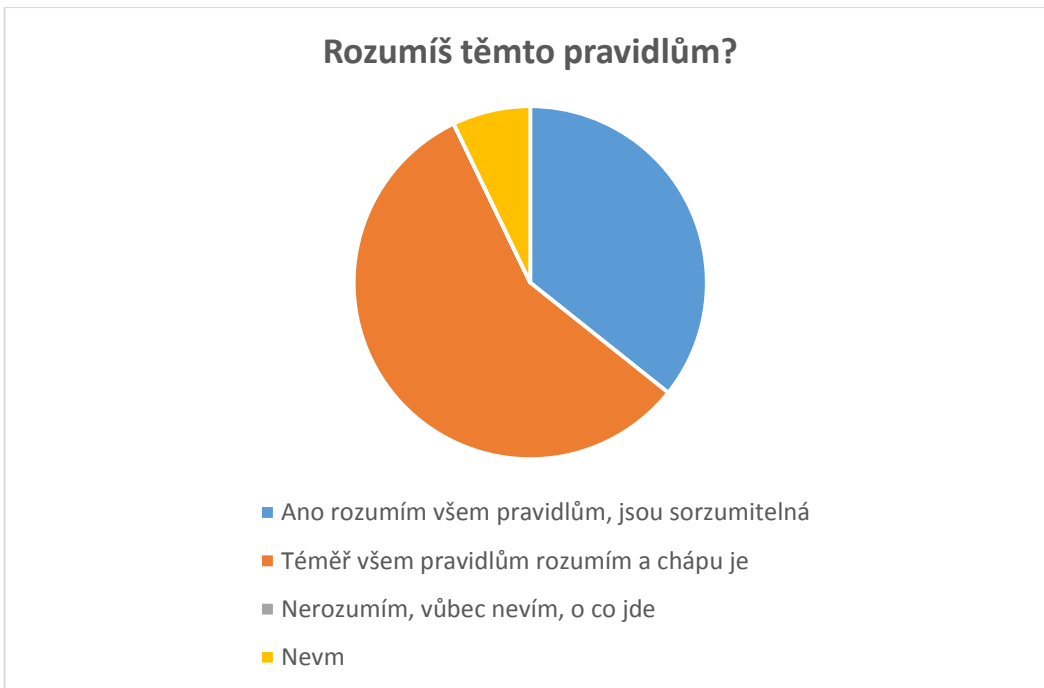
Graf 12: Otázka na pravidla 1 – Hradec Králové

Položka č. 5: Víš, proč musíš pravidla dodržovat?

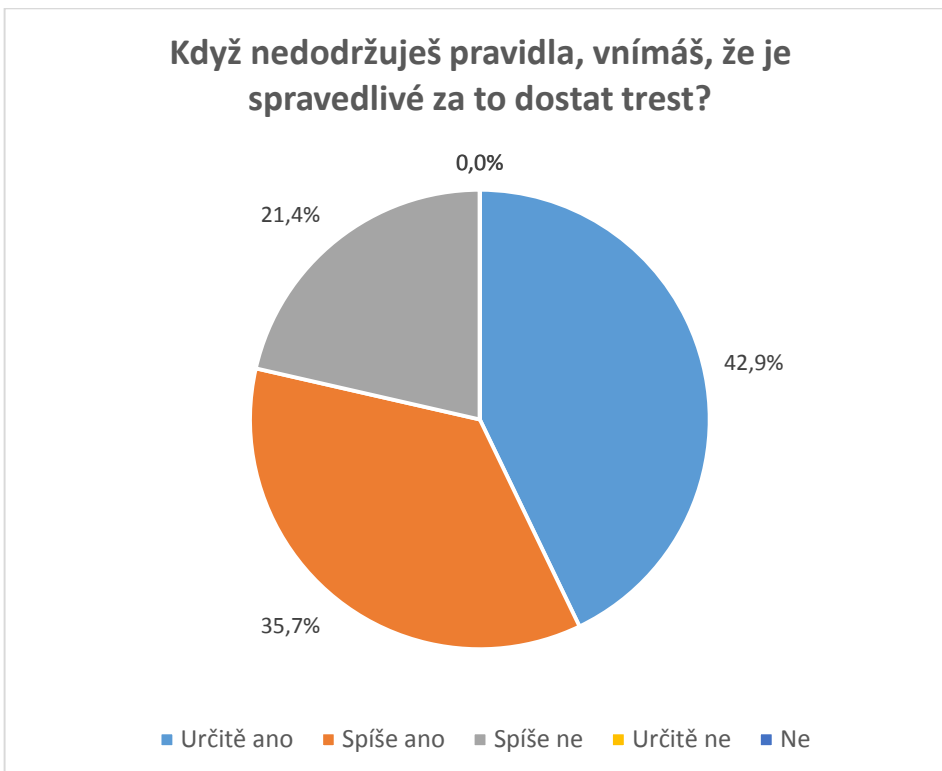
Graf 13: Otázka na pravidla 2 – Hradec Králové

Položka č. 6: Rozumíš těmto pravidlům?

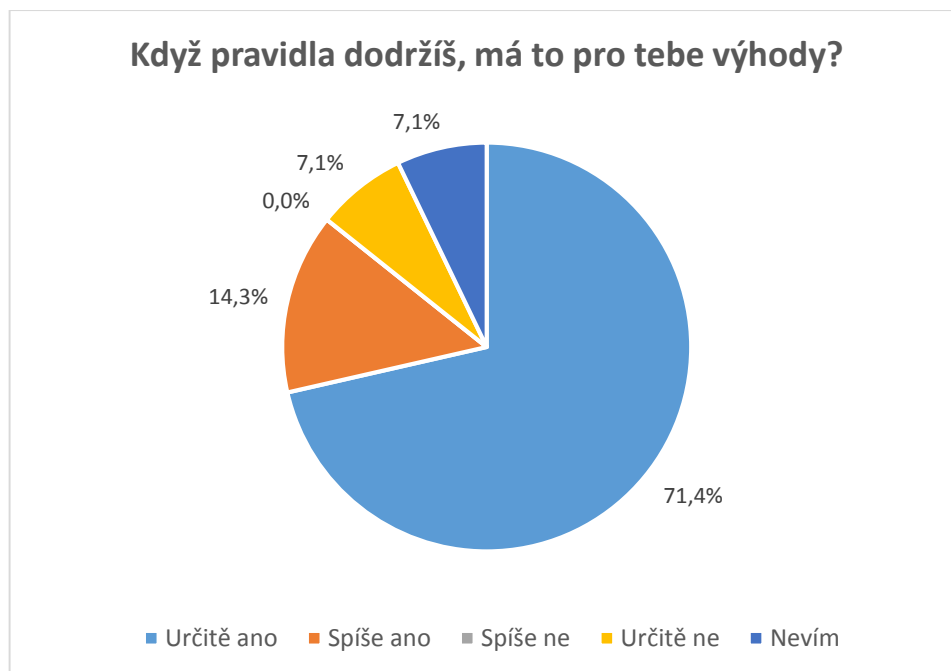
Graf 14: Otázka na pravidla 3 – Hradec Králové

Položka č. 7: Když nedodržuješ pravidla, vnímáš, že je spravedlivé za to dostat trest?

Graf 15: Otázka na nedodržování pravidel – Hradec Králové

Položka č. 8: Když pravidla dodržíš, má to pro tebe výhody?

Graf 16: Otázka na dodržování pravidel – Hradec Králové

Položka č. 9.: Z jakého důvodu jsi tady?

Důvod pobytu	
Záškoláctví, škola	7
Návykové látky	2
Rodinné problémy	2
Útěky	1
Jiné problémové chování	3
Promiskuita	3
Nerespektování autorit mimo rodinu	1
Krádeže	2
Zneužívání	1

Tabulka 5: Důvod pobytu dětí – Hradec Králové

Položka č. 10.: A co si o tom myslíš?

Dá se to	Na prd
Nemám to dělat	Je to smutný
Bylo to spravedlivé	Jsem blbec neměl jsem to dělat
Nemyslím si o tom nic	Docela trapas no, naštěstí fotky už neposílám a už nekradu
Pí*ovina	Nebylo to hezký
Jsem prostě blbá	No chci se zlepšit
Asi nic	Nevím

Tabulka 6: Osobní názor dětí – Hradec Králové

Položka č. 11: Myslíš si, že ti pobyt zde pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsi?

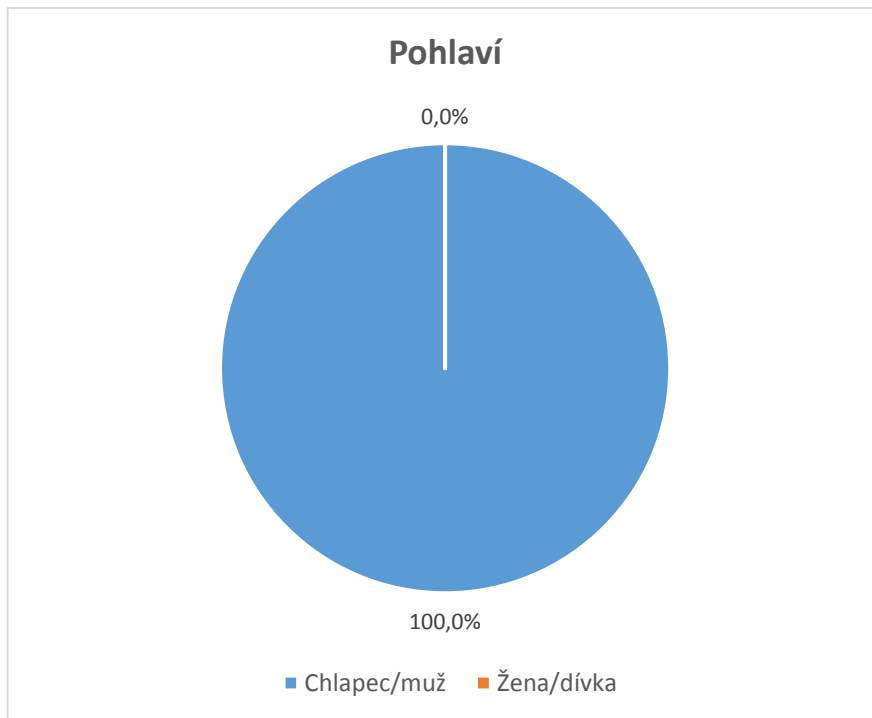
Může ti pobyt zde pomoci	
Ano	9
Ne	1
Možná	2
Nevím	2

Tabulka 7: Otázka na překonání problému – Hradec Králové

Oblast č. 2: Dotazníky z Brna

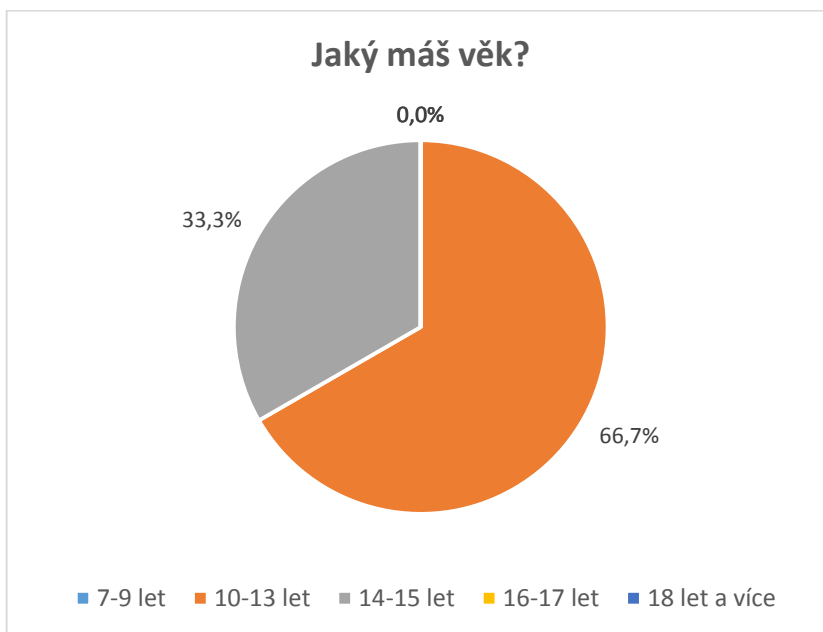
V této oblasti budou uvedena data nasbíraná v Dětském diagnostickém ústavu Brno – Hlinky 140.

Položka č. 1: Zakroužkuj prosím pohlaví.

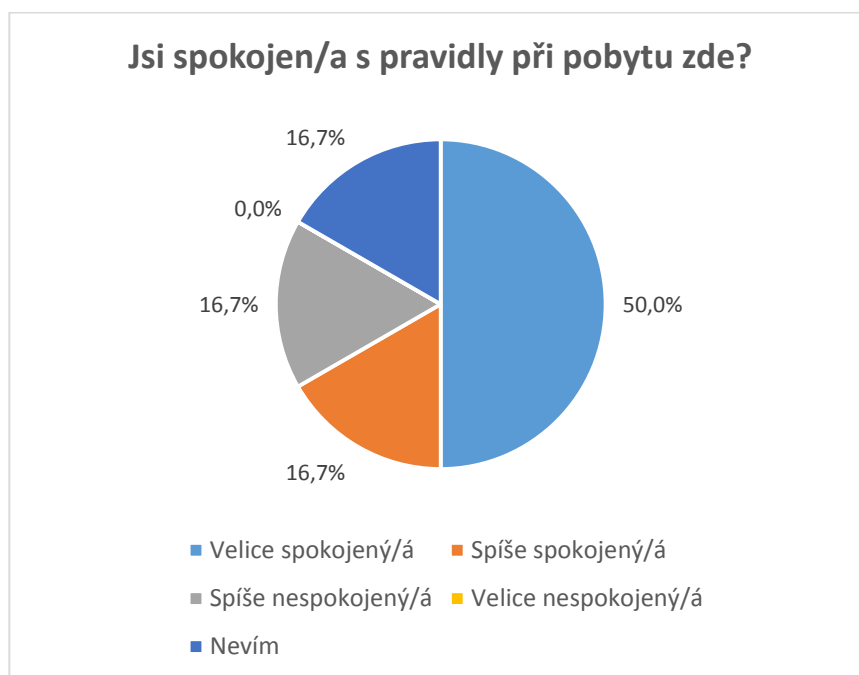
Graf 17: Pohlaví dětí – Brno

Položka č. 2: Jaký máš věk?

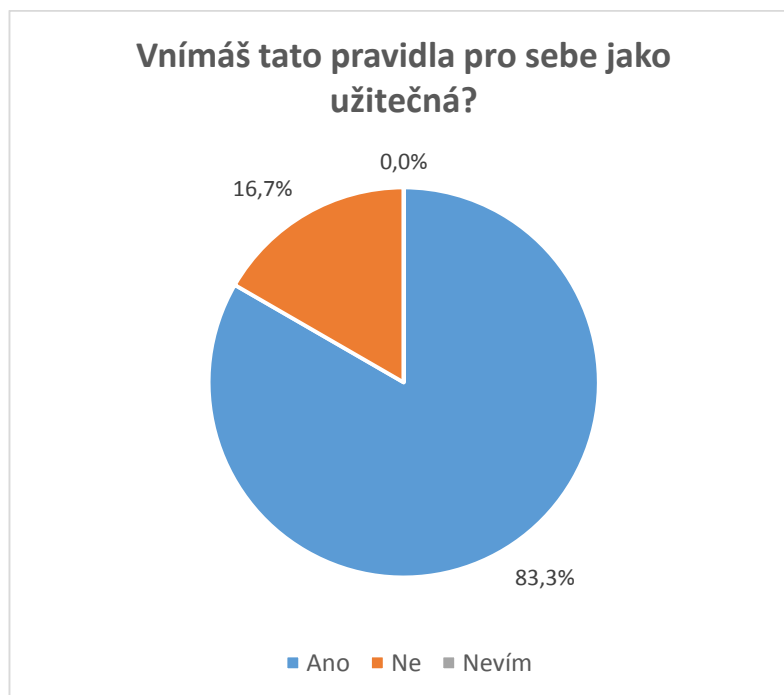
Graf 18: Věk dětí – Brno

Položka č. 3: Jsi spokojen/a s pravidly při pobytu zde?

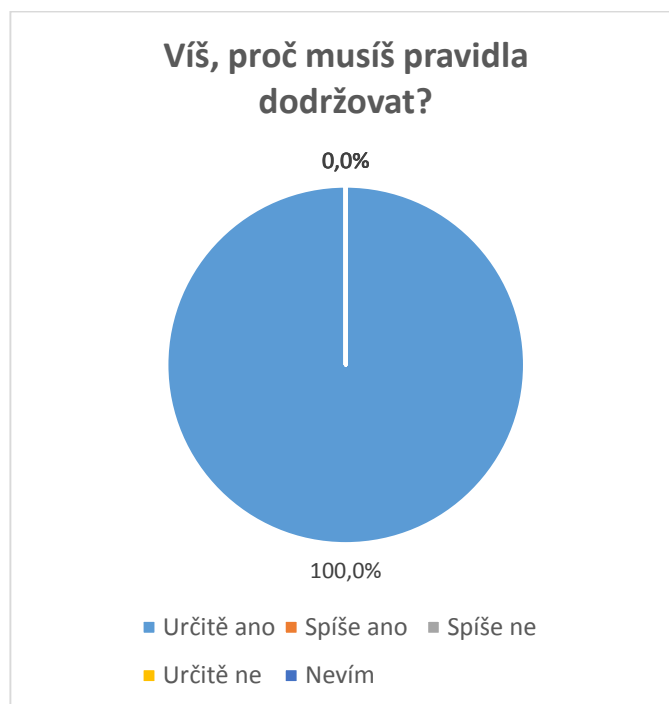
Graf 19: Otázka na spokojenost s pravidly – Brno

Položka č. 4: Vnímáš tato pravidla pro sebe jako užitečná?

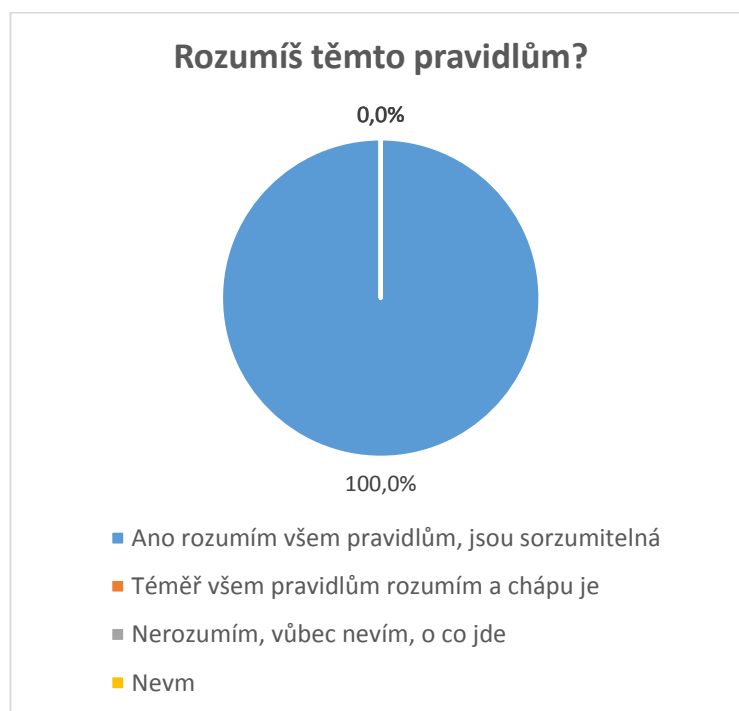
Graf 20: Otázka na pravidla 1 – Brno

Položka č. 5: Víš, proč musíš pravidla dodržovat?

Graf 21: Otázka na pravidla 2 – Brno

Položka č. 6: Rozumíš těmto pravidlům?

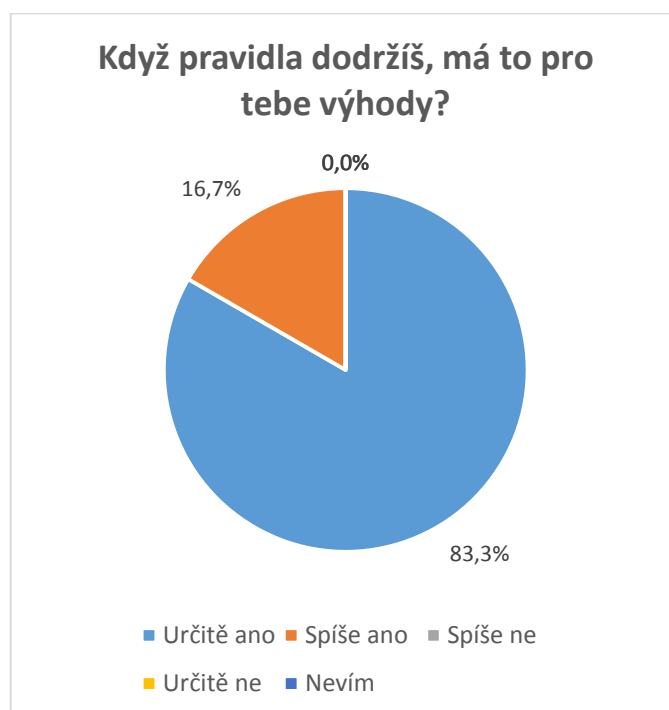
Graf 22: Otázka na pravidla 3 – Brno

Položka č. 7: Když nedodržíš pravidla, vnímáš, že je spravedlivé za to dostat trest?

Graf 23: Otázka na nedodržování pravidel – Brno

Položka č. 8: Když pravidla dodržíš, má to pro tebe výhody?

Graf 24: Otázka na dodržování pravidel – Brno

Položka č. 9: Z jakého důvodu jsi tady?

Důvod pobytu	
Záškoláctví, škola	4
Rodinné problémy	2
Jiné problémové chování	1

Tabulka 8: Důvod pobytu dětí – Brno

Položka č. 10: A co si o tom myslíš?

Sem tady rád	Nevím
Nic	Moc mě to nezajímá
Nevím	Nic

Tabulka 9: Osobní názor dětí

Položka č. 11: Myslíš, že pobyt zde ti pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsi?

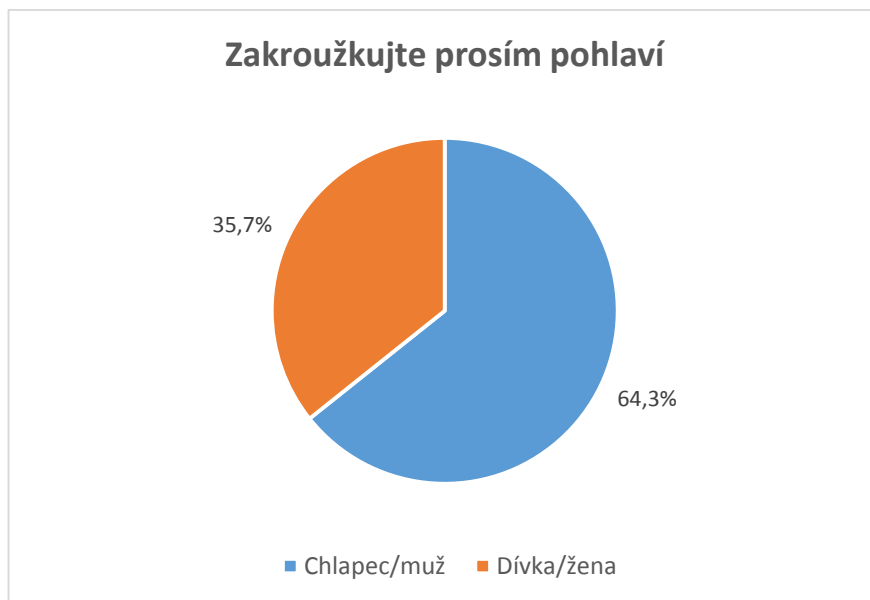
Může ti pobyt zde pomoci	
Ano	5
Nevím	6

Tabulka 10: Otázka na překonání problému – Brno

Oblast č. 2: Dotazníky z Olomouce

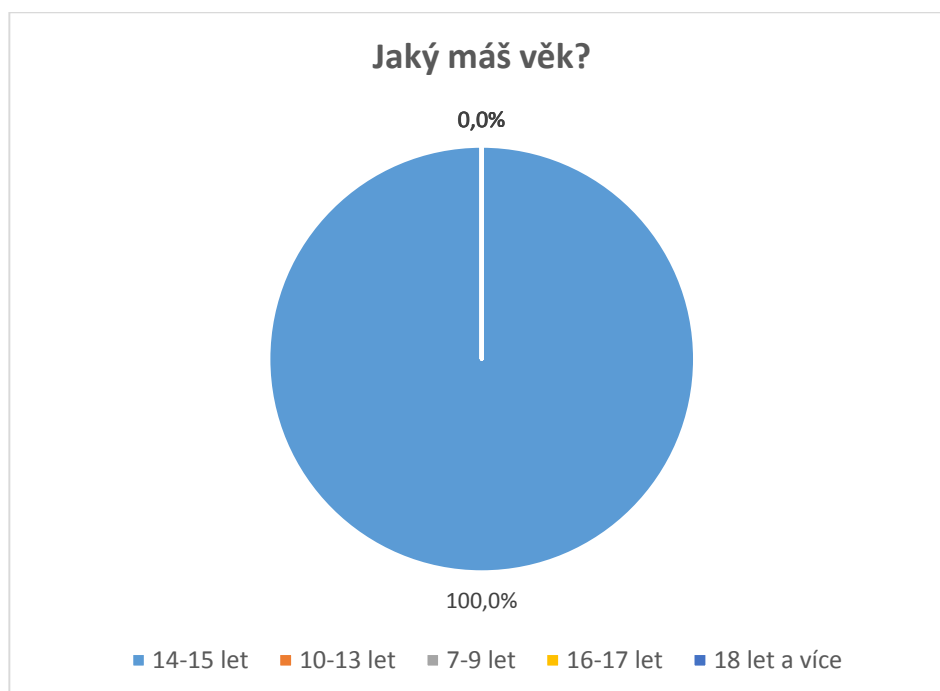
V této oblasti budou uvedena data nasbíraná v Dětském diagnostickém ústavu Olomouc, Svatý kopeček – Ústavní 9.

Položka č. 1: Zakroužkuj prosím pohlaví.

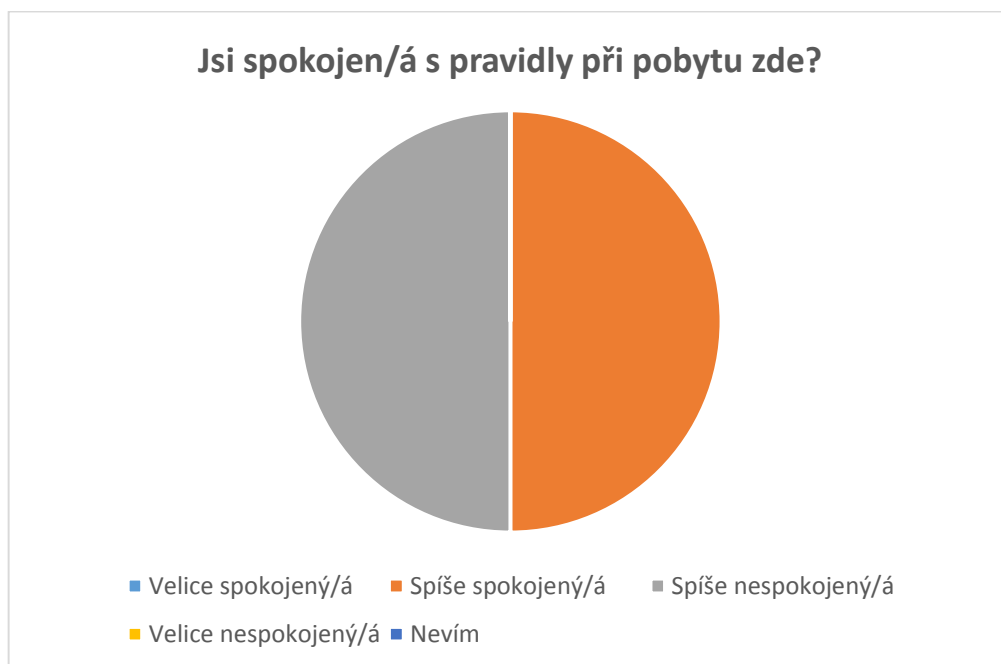
Graf 25: Pohlaví dětí – Olomouc

Položka č. 2: Jaký máš věk?

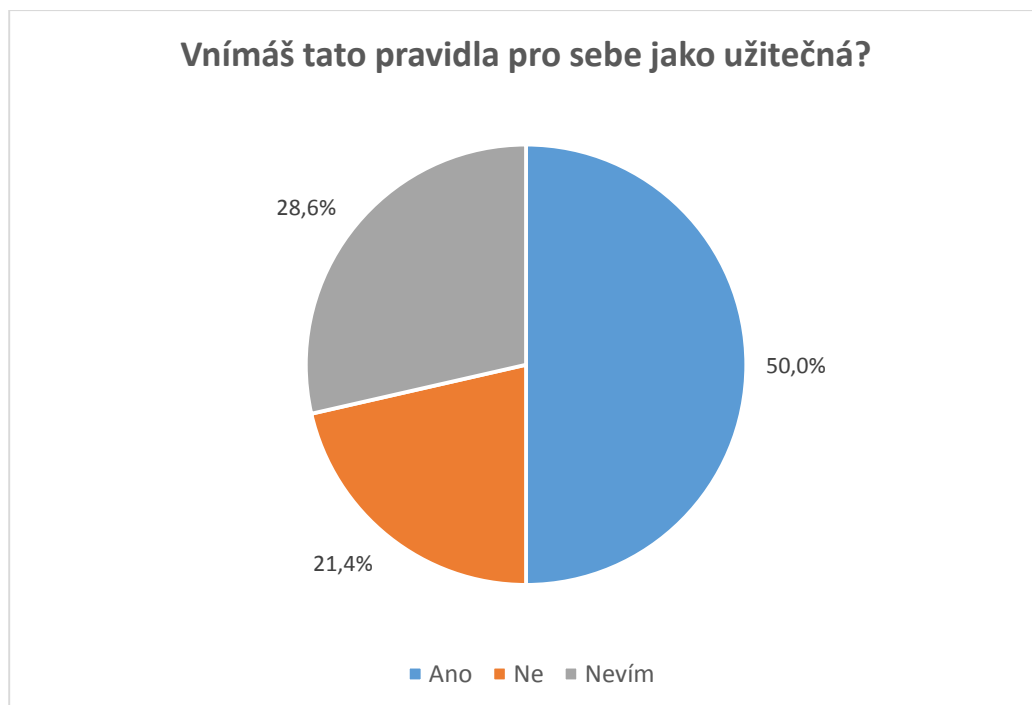
Graf 26: Věk dětí – Olomouc

Položka č. 3:Jsi spokojen/á s pravidly při pobytu zde?

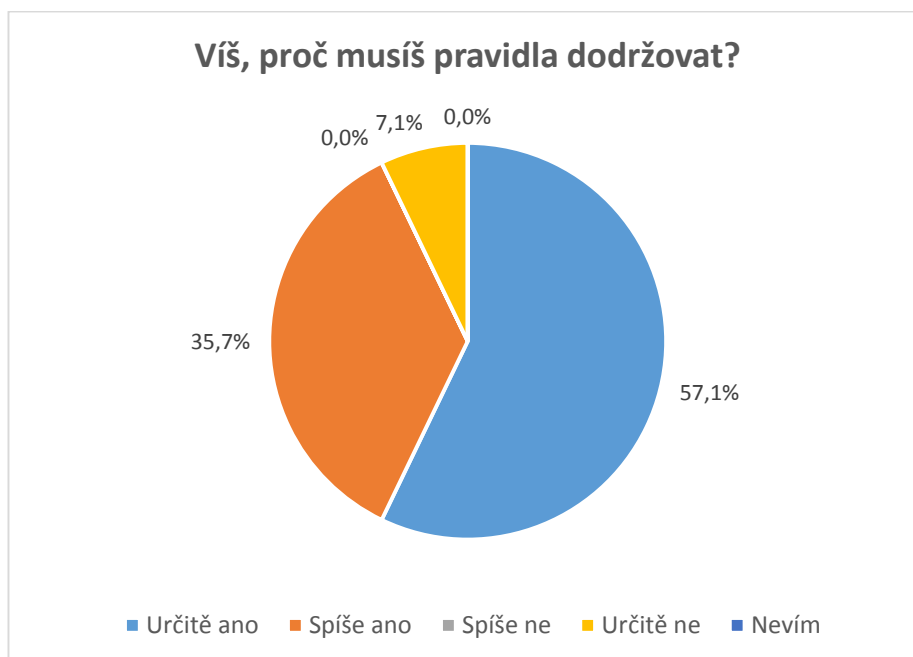
Graf 27: Otázka na spokojenost s pravidly – Olomouc

Položka č. 4:Vnímáš tato pravidla pro sebe jako užitečná?

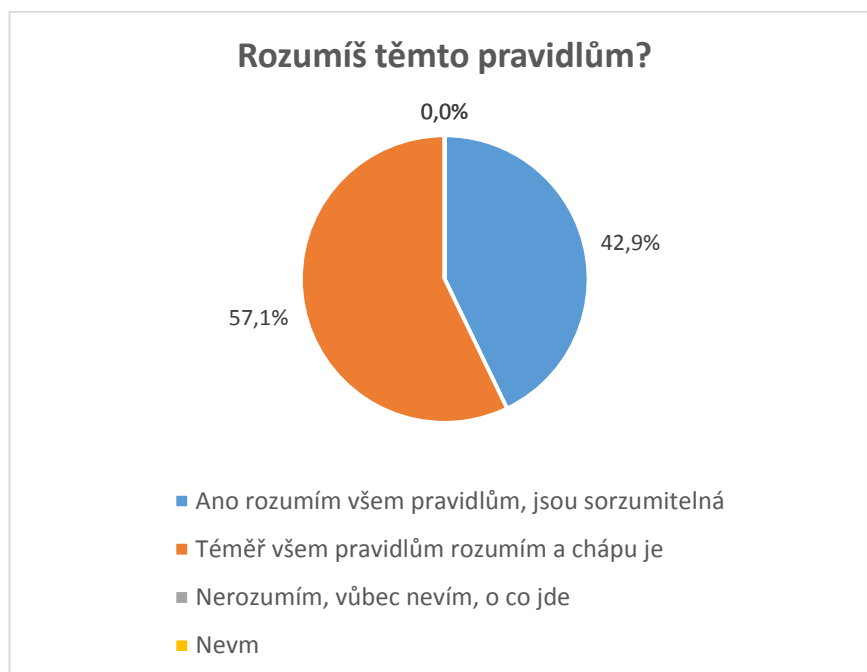
Graf 28: Otázka na pravidla 1 – Olomouc

Položka č. 5: Víš, proč musíš pravidla dodržovat?

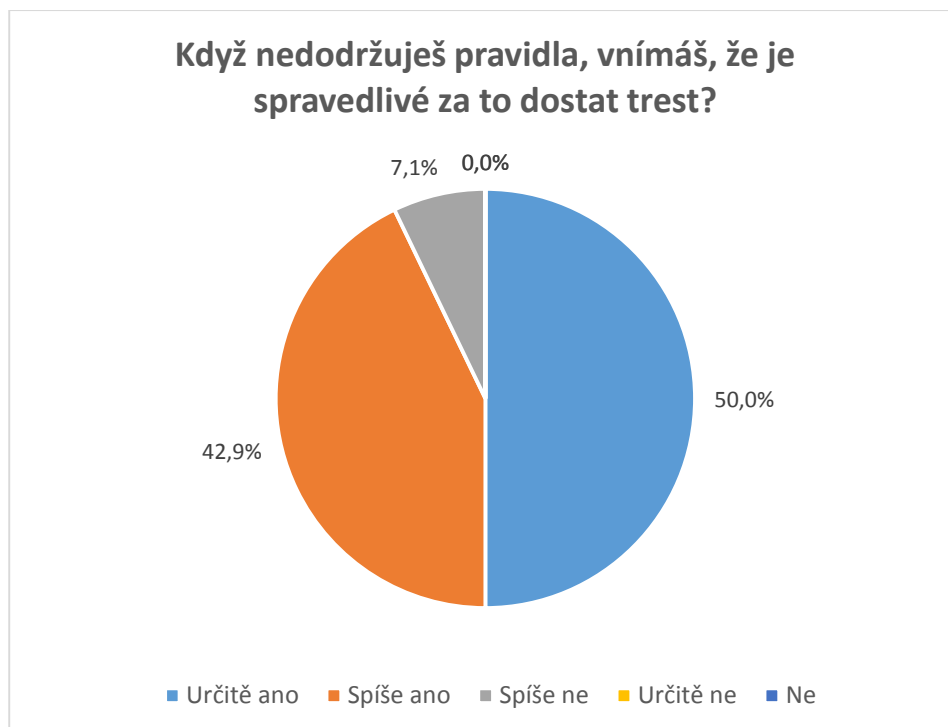
Graf 29: Otázka na pravidla 2 – Olomouc

Položka č. 6: Rozumíš těmto pravidlům?

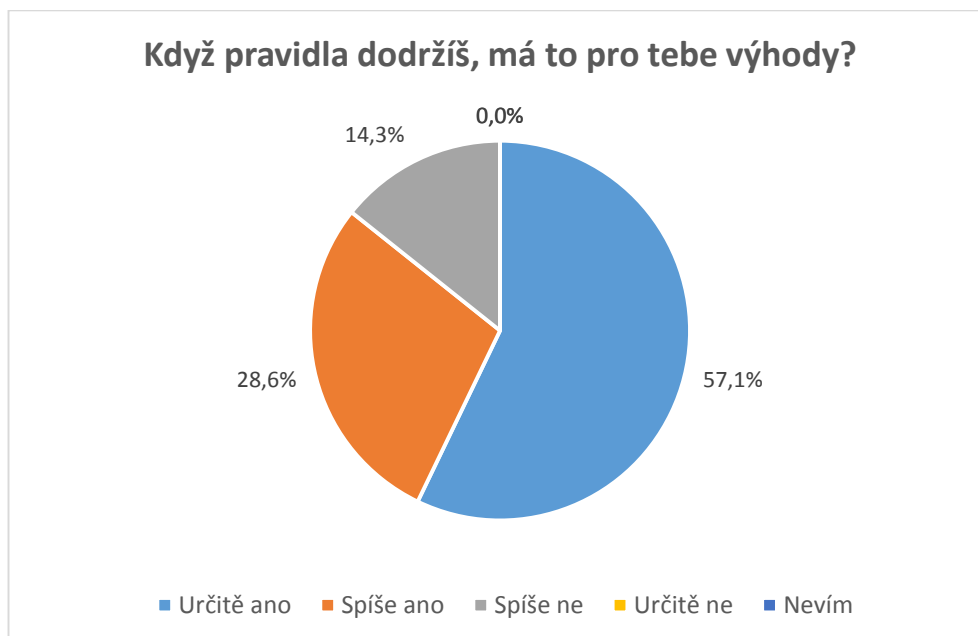
Graf 30: Otázka na pravidla 3 – Olomouc

Položka č. 7: Když nedodržíš pravidla, vnímáš, že je spravedlivé za to dostat trest?

Graf 31: Otázka na nedodržování pravidel – Olomouc

Položka č. 8: Když pravidla dodržíš, má to pro tebe výhody?

Graf 32: Otázka na dodržování pravidel – Olomouc

Položka č. 9: Z jakého důvodu jsi tady?

Důvod pobytu	
Záškoláctví, škola	6
Návykové látky	3
Rodinné problémy	4
Útěky	4
Jiné problémové chování	3
Krádeže	1

Tabulka 11: Důvod pobytu dětí – Olomouc

Položka č. 10: A co si o tom myslíš?

Nic	Hloupost
Jsem prostě deb*I za všechno si můžu sám	Že nás to moc nezmění
Myslím jsi že jeto spravedlivy	Že to, že jsem tady mě zachránilo. Ten týpek už sedí...kdo ví jak by to dopadlo...udělám si školy
Je to tu trochu nespravedlive	Byl sem blbec
Je to snad můj život jaký si ho zařídím takový ho mám!	Nevím, dělala jsem blbosti a neuvědomovala jsem si následky, asi
Nic	Po*ral jsem to
Že kdybych nebyla rok na útěku tak jsem mohla být doma udělala jsem chybu a snažím se jí napravit abych se mohla vyučit a být doma.	Myslím si, že jsem tu za blbost a nemusela jsem to vůbec udělat. Uvědomila jsem si to hned druhý den.

Tabulka 12: Osobní názor dětí – Olomouc

Položka č. 11: Myslíš, že pobyt zde ti pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsi?

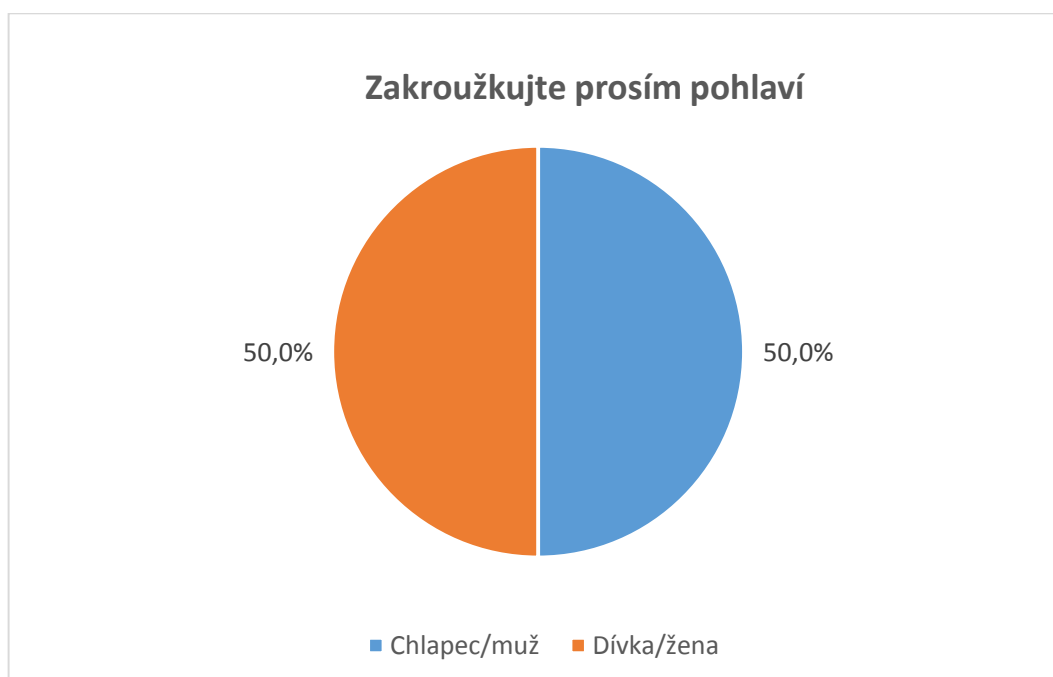
Může ti pobyt zde pomoci	
Ano	7
Ne	3
Možná	0
Nevím	1
Musím si pomoci sám	3

Tabulka 13: Otázka na překonání problému – Olomouc

Oblast č. 3: Dotazníky z Ostravy

V této oblasti budou uvedena data nasbíraná z Diagnostického ústavu pro mládež Ostrava – Škrobálkova 206/16..

Položka č. 1: Zakroužkujte prosím pohlaví.

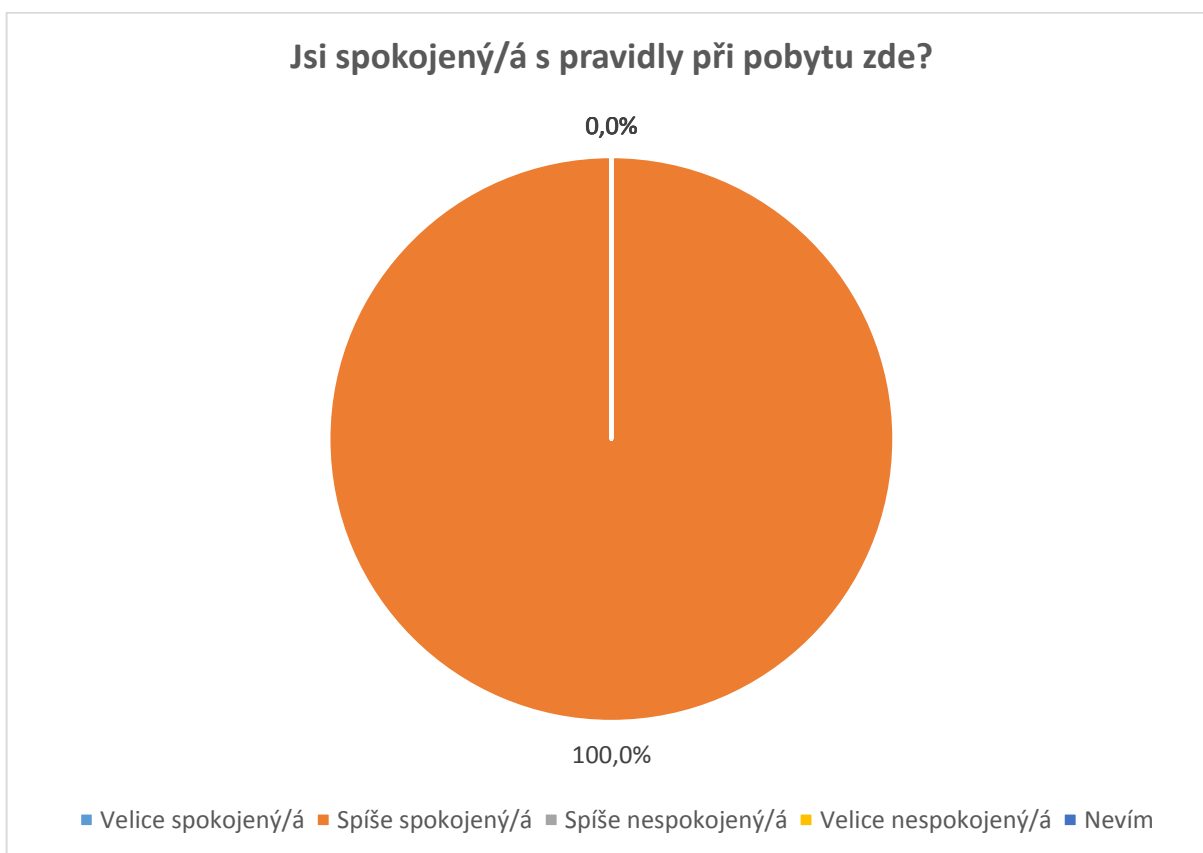
Graf 33: Pohlaví dětí – Ostrava

Položka č. 2: Jaký máš věk?

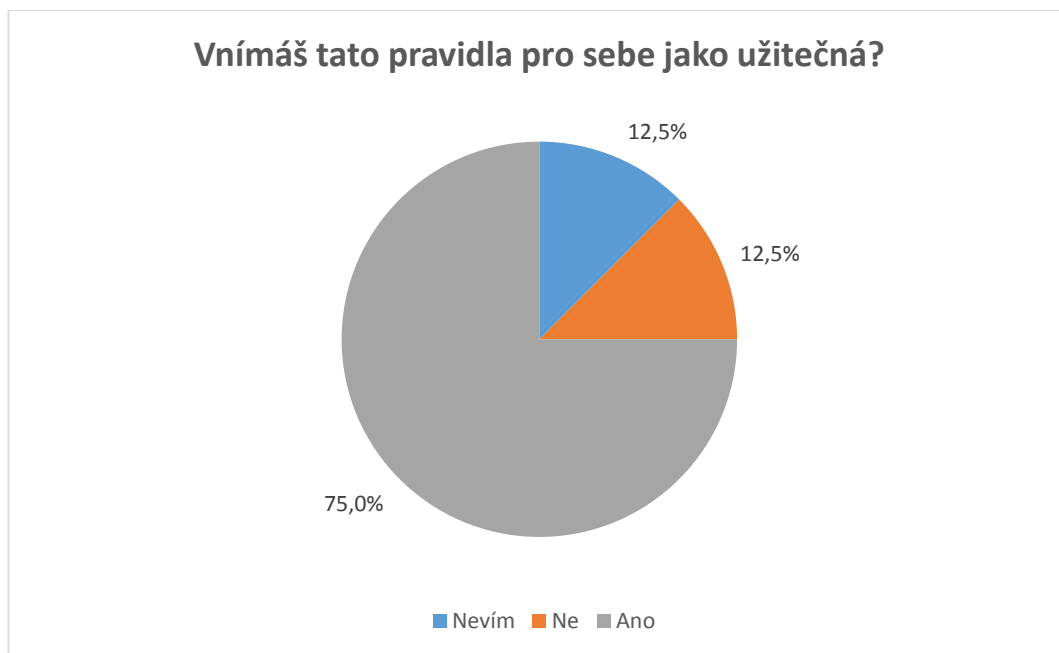
Graf 34: Věk dětí – Ostrava

Položka č. 3: Jsi spokojený/á s pravidly při pobytu zde?

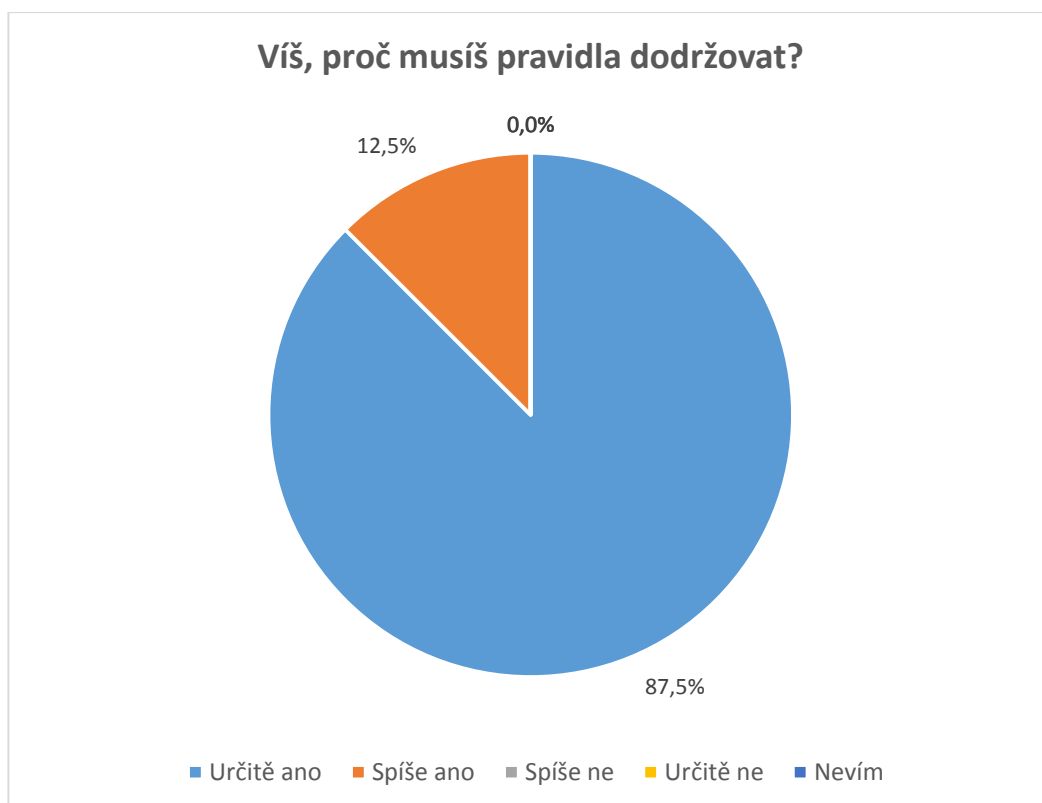
Graf 35: Otázka na spokojenost s pravidly – Ostrava

Položka č. 4: Vnímáš tato pravidla pro sebe jako užitečná?

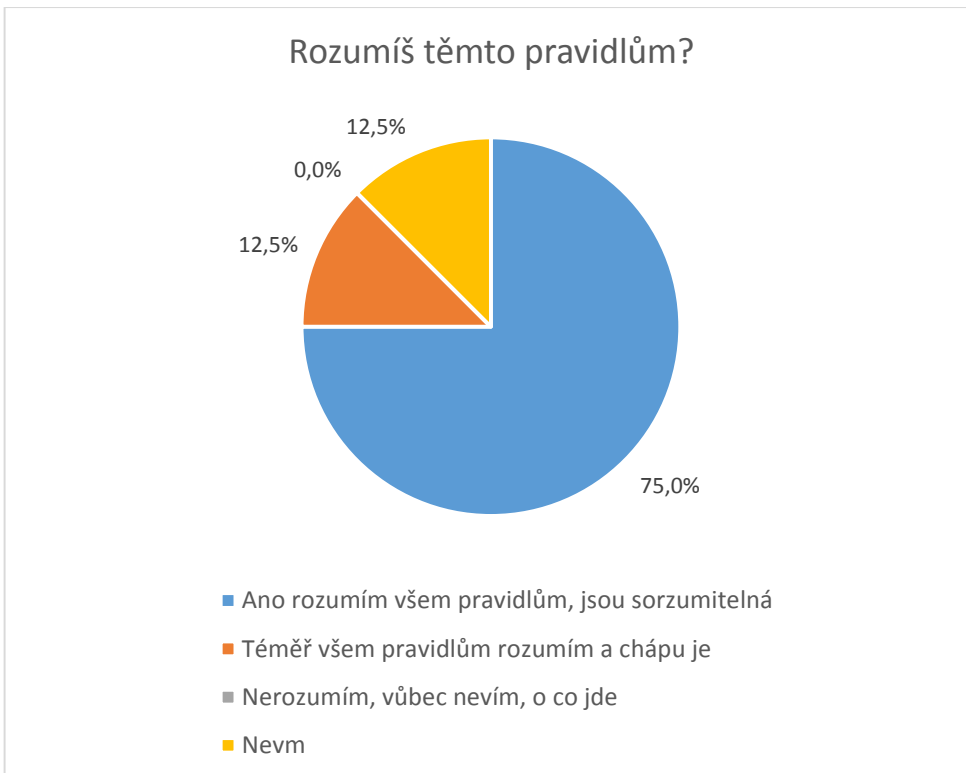
Graf 36: Otázka na pravidla 1 – Ostrava

Položka č. 5: Víš, proč musíš pravidla dodržovat?

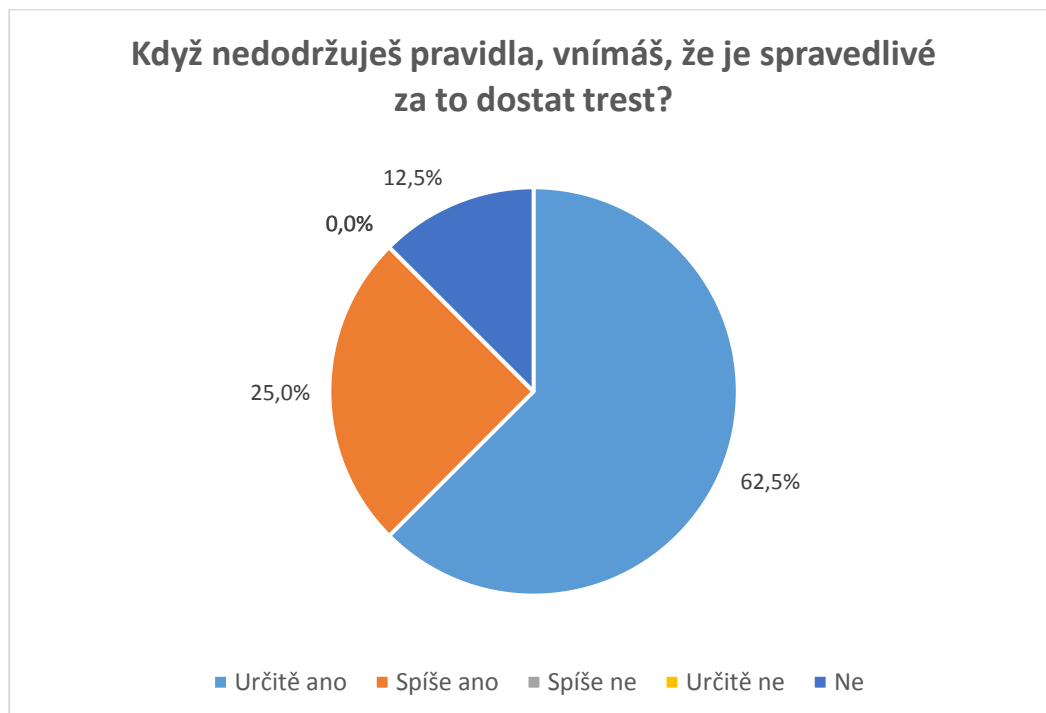
Graf 37: Otázka na pravidla 2 – Ostrava

Položka č. 6: Rozumíš těmto pravidlům?

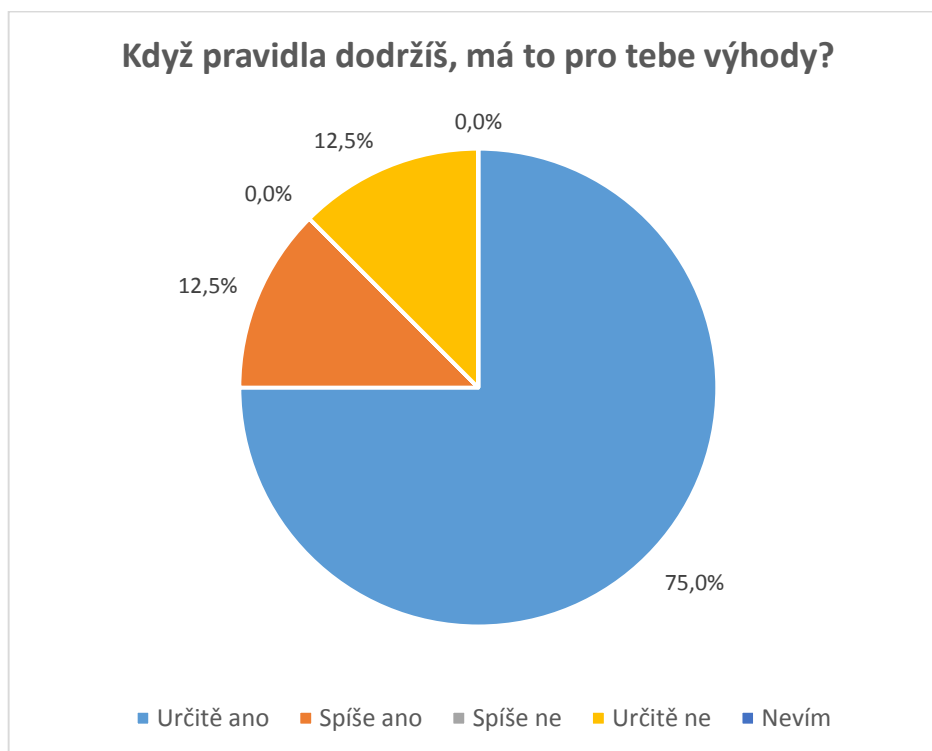
Graf 38: Otázka na pravidla 3 – Ostrava

Položka č. 7: Když nedodržíš pravidla, vnímáš, že je spravedlivé za to dostat trest?

Graf 39: Otázka na nedodržování pravidel – Ostrava

Položka č. 8: Když pravidla dodržíš, má to pro tebe výhody?

Graf 40: Otázka na dodržování pravidel – Ostrava

Položka č. 9: Z jakého důvodu jsi tady?

Důvod pobytu	
Záškoláctví, škola	2
Návykové látky	1
Rodinné problémy	5
Útěky	1
Jiné problémové chování	3

Tabulka 14: Důvod pobytu dětí – Ostrava

Položka č. 10: A co si o tom myslíš?

Byla jsem nešťastná, že sem mám jít, ale nakonec to tu není zase tak hrozný, myslela jsem si že to bude horší
Osobní nesdělují
Cítím se tady zatím dobře
Že to je vůči mě nefér, nepatřím sem
Že je to tu v celku v pořádku. A trochu jsem to přeháněla, mohla jsem se krotit a tolik nepřehánět
Nic
Nevím

Tabulka 15: Osobní názor dětí – Ostrava

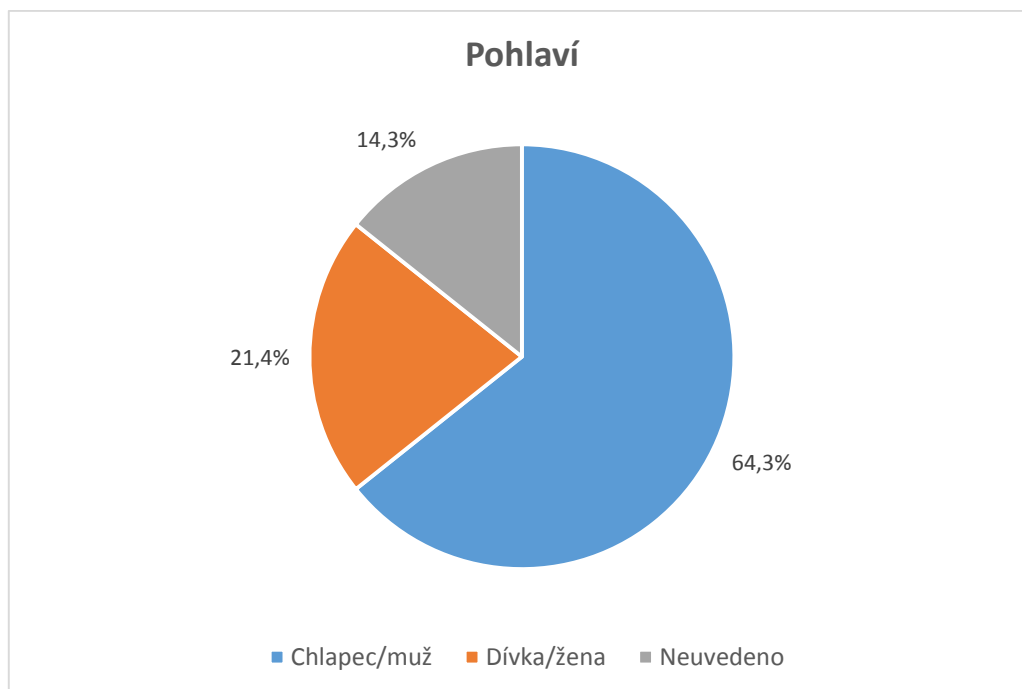
Položka č. 11: Myslíš si, že ti to pomůže překonat problém, kvůli kterému to jsi?

Může ti pobyt zde pomoci	
Ano	5
Ne	3

Tabulka 16: Otázka na překonání problému – Ostrava

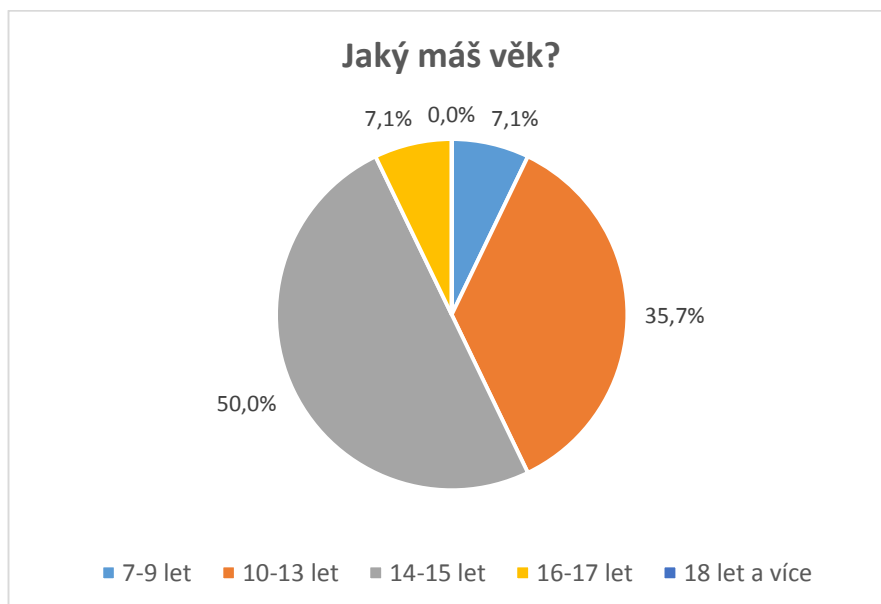
Oblast č. 4: Dotazníkové šetření z Plzně

Položka č. 1: Zakroužkuj prosím pohlaví.

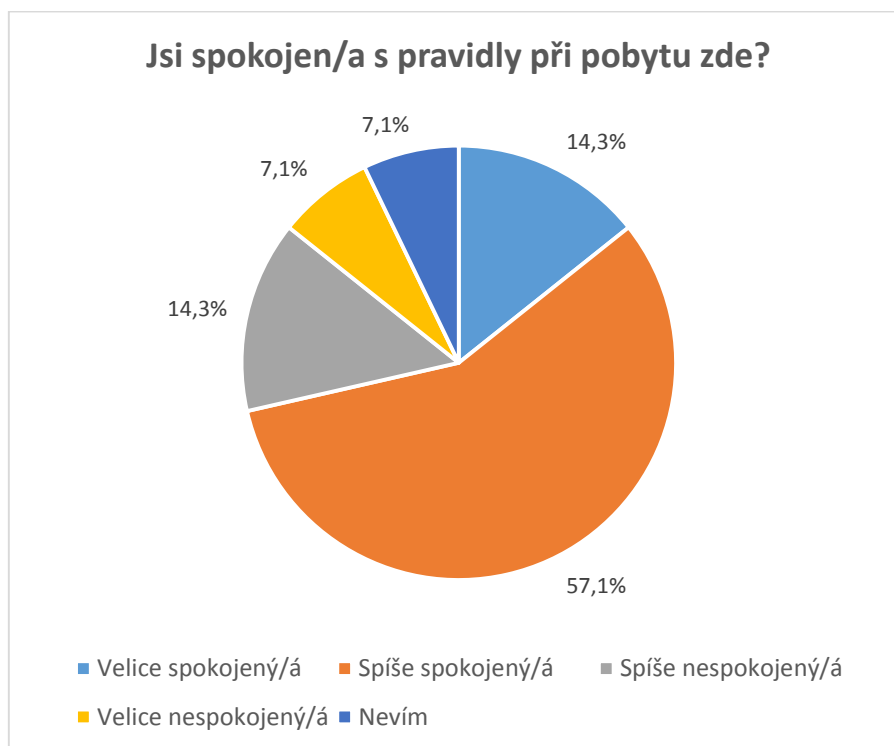
Graf 41: Pohlaví dětí – Plzeň

Položka č. 2: Jaký máš věk?

Graf 42: Věk dětí – Plzeň

Položka č. 3: Jsi spokojen/a s pravidly při pobytu zde?

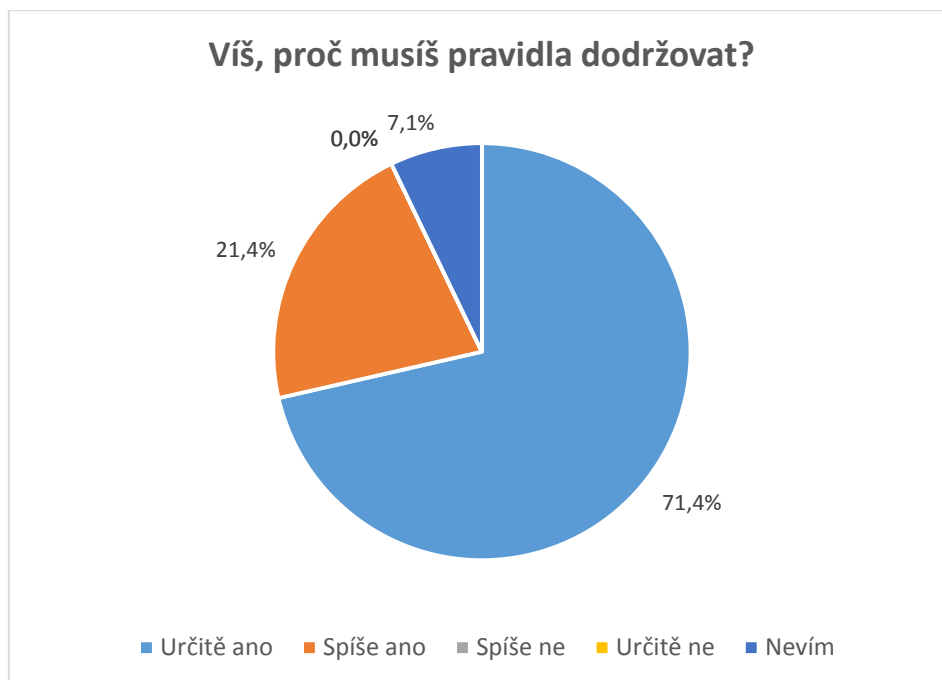
Graf 43: Otázka na spokojenost s pravidly – Plzeň

Položka č. 4: Vnímáš tato pravidla pro sebe jako užitečná?

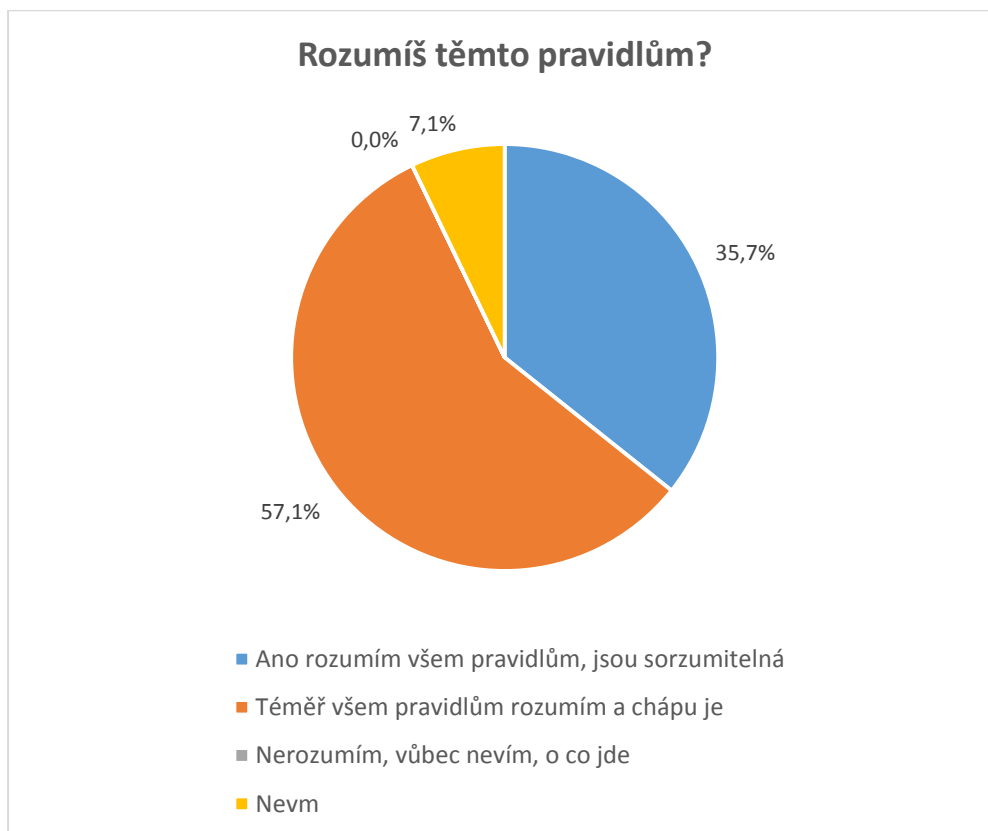
Graf 44: Otázka na pravidla 1 – Plzeň

Položka č. 5: Víš, proč musíš pravidla dodržovat?

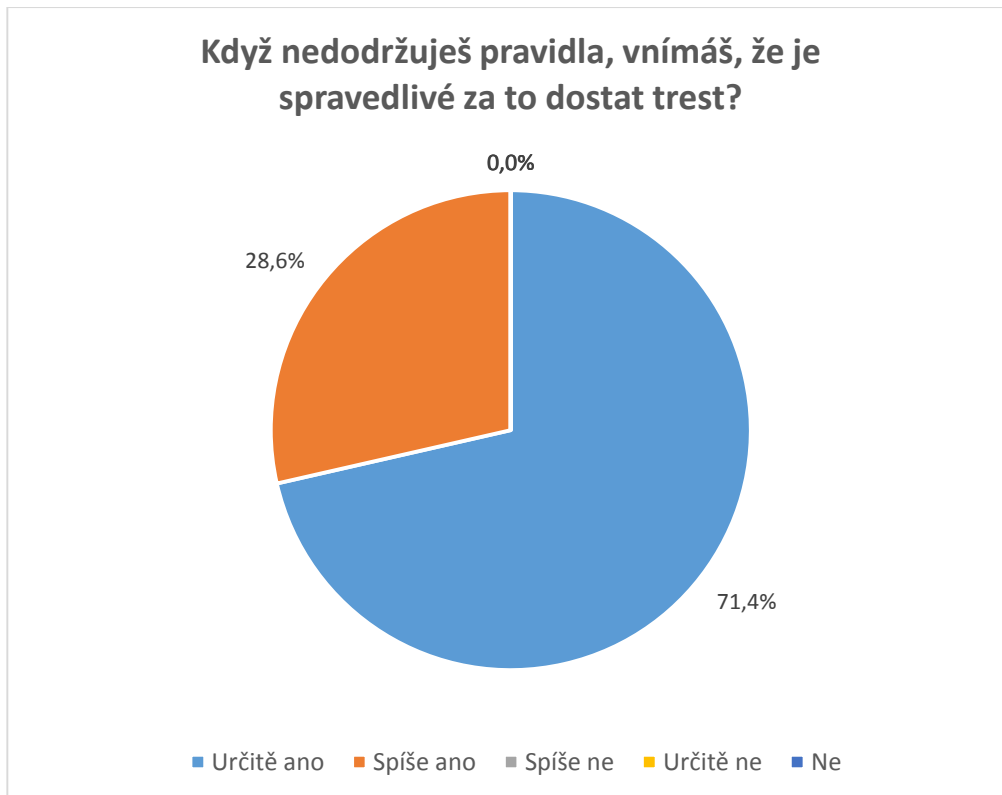
Graf 45: Otázka na pravidla 2 – Plzeň

Položka č. 6: Rozumíš těmto pravidlům?

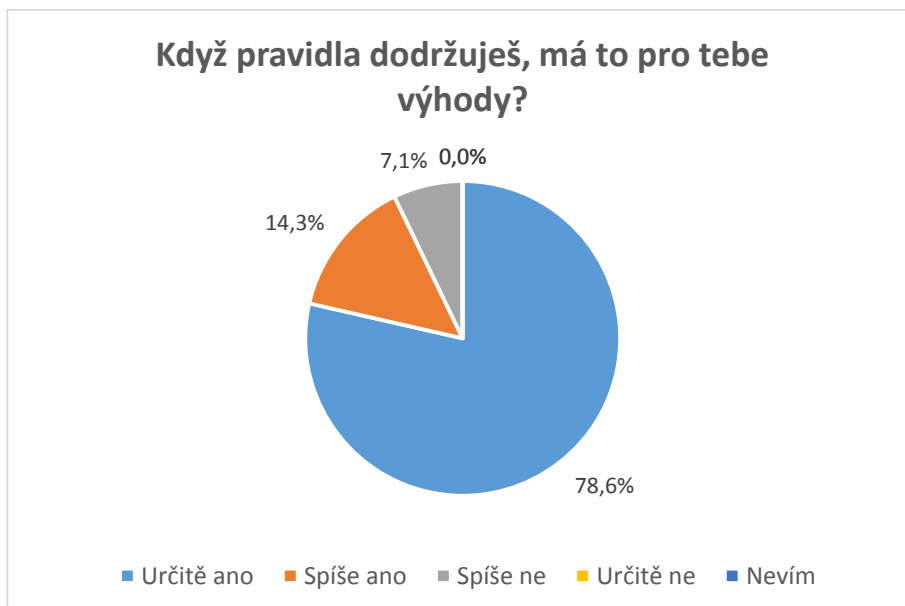
Graf 46: Otázka na pravidla 3 – Plzeň

Položka č. 7: Když nedodržíš pravidla, vnímáš, že je spravedlivé za to dostat trest?

Graf 47: Otázka na nedodržování pravidel – Plzeň

Položka č. 8: Když pravidla dodržíš, má to pro tebe výhody?

Graf 48: Otázka na dodržování pravidel – Plzeň

Položka č. 9: Z jakého důvodu jsi tady?

Důvod pobytu	
Záškoláctví, škola	8
Rodinné problémy	3
Útěky	2
Jiné problémové chování	5
Nerespektování autorit mimo rodinu	3
Krádeže	1

Tabulka 17: Důvod pobytu dětí – Plzeň

Položka č. 10: A co si o tom myslíš?

Že mé chování před příchodem, do DDÚ bylo velmi špatné	Že to není správné se takhle chovat proto jsem tady v DDÚ abych se mohl zlepšit
Že to musím napravit tak aby všechno bylo tak jak má	Že sem udělala chybu
Je to blbovina tu být zavřená	Myslím si to že jsem to neměla dělat
No skz školu	Nevím
Nic	Že bych to chtel zmenit
Byli to úplné zbytečnosti	Že to není v poho

Tabulka 18: Osobní názor dětí – Plzeň

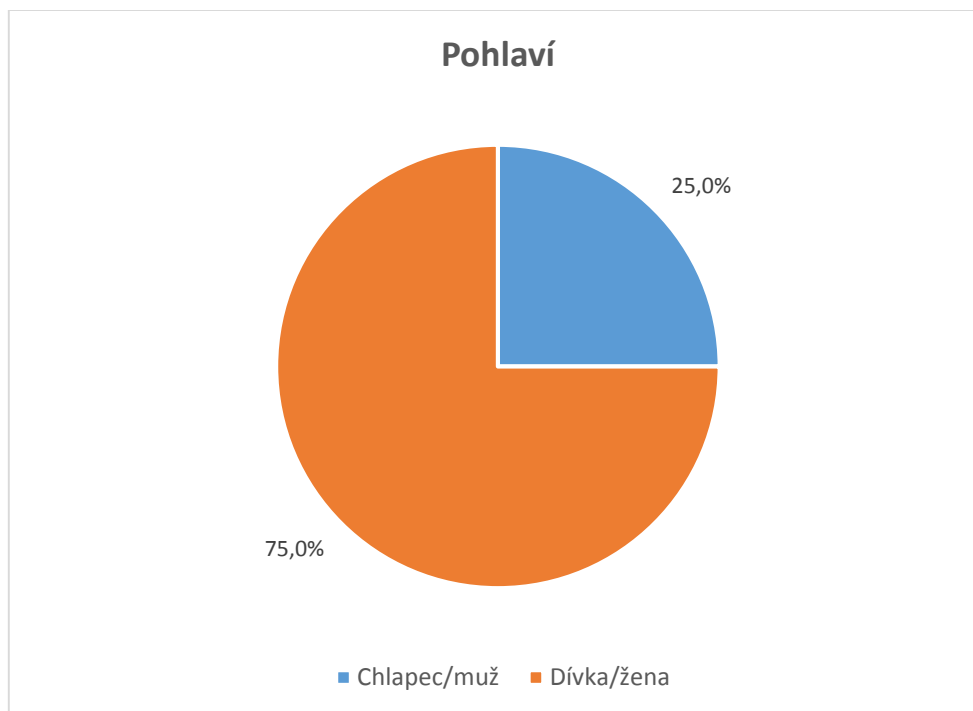
Položka č. 11: Myslíš, že pobyt zde ti pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsi?

Může ti pobyt zde pomoci	
Ano	11
Ne	2
Neuvedeno	1

Tabulka 19: Otázka na překonání problému – Plzeň

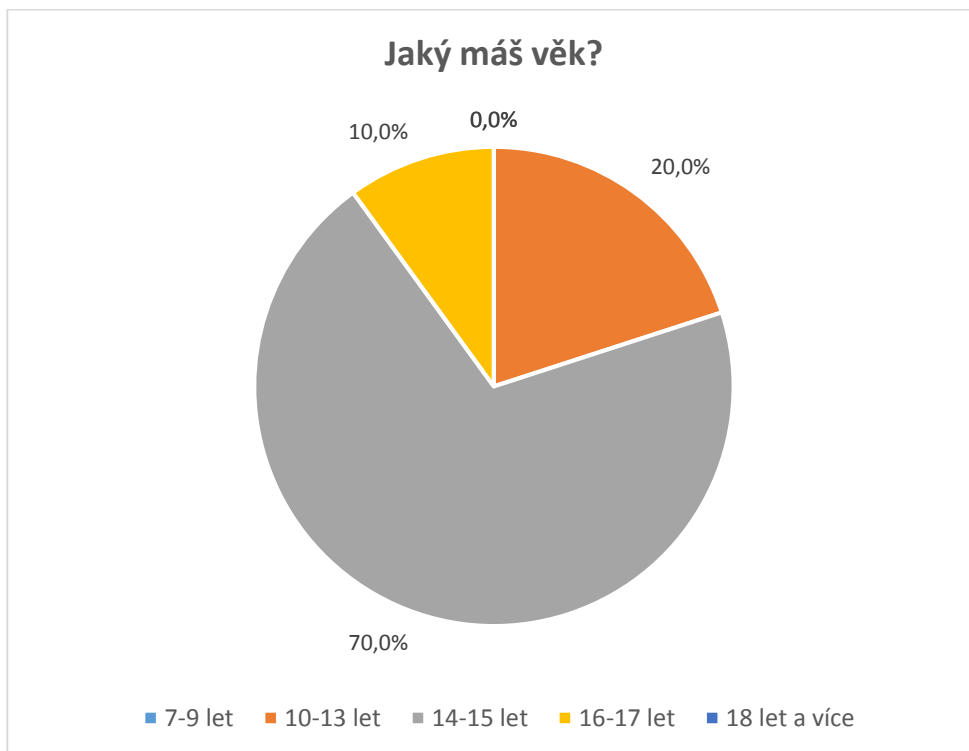
Oblast č. 5: Dotazníkové šetření z Prahy

Položka č. 1: Zakroužkuj prosím pohlaví.

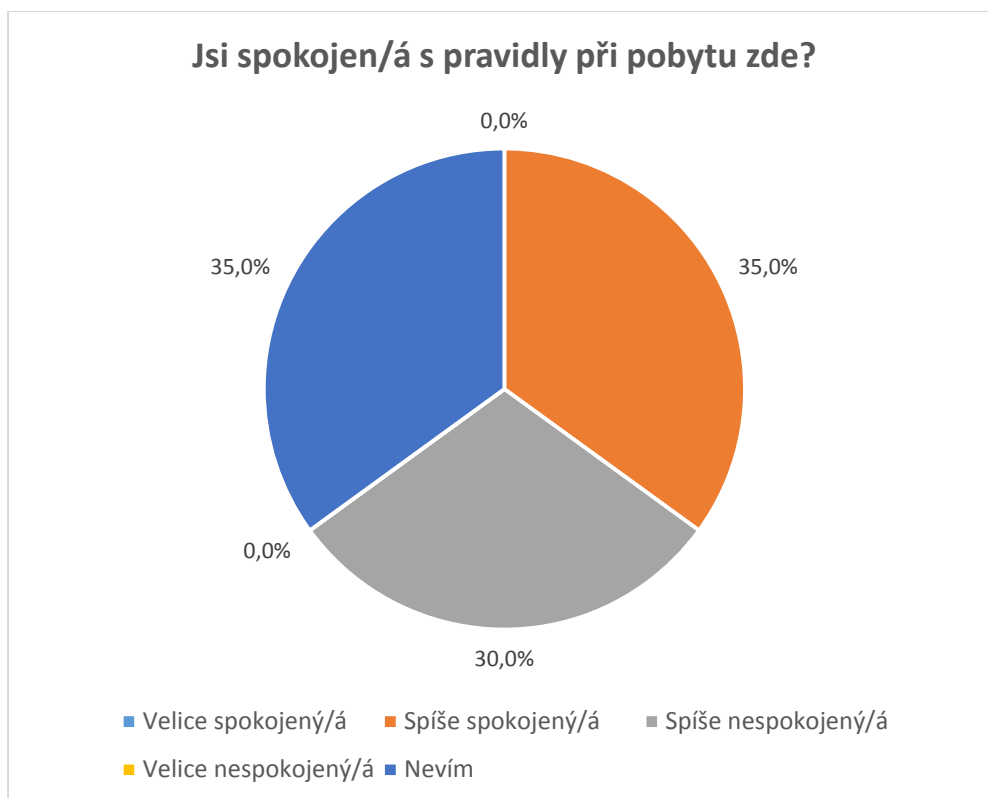
Graf 49: Pohlaví dětí – Praha

Položka č. 2: Jaký máš věk?

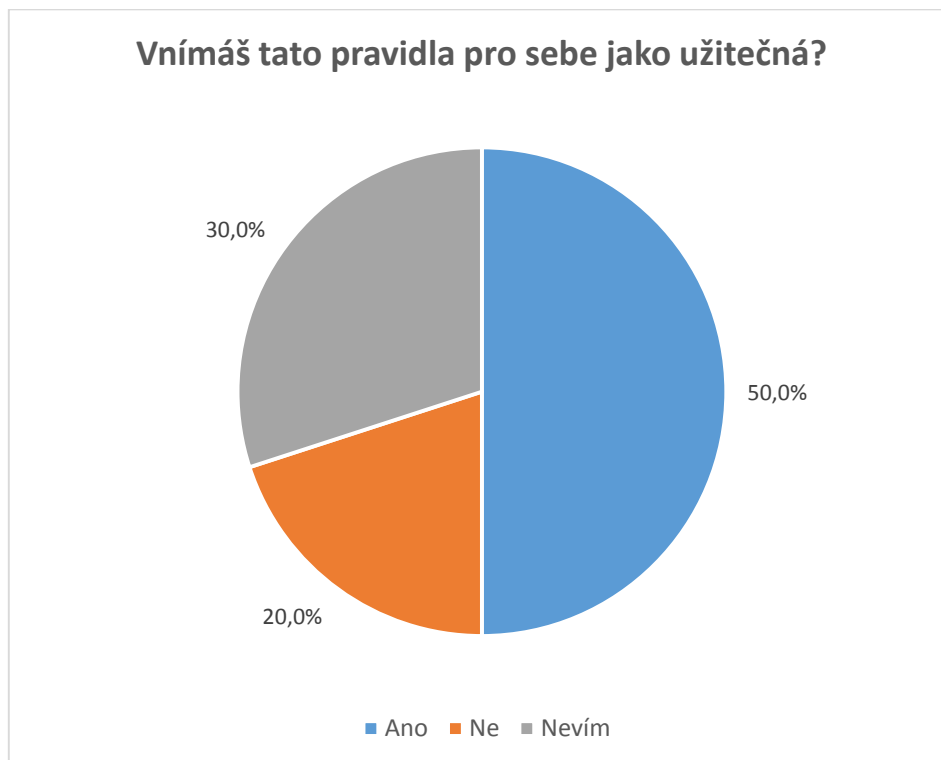
Graf 50: Věk dětí – Praha

Položka č. 3: Jsi spokojen/á s pravidly při pobytu zde?

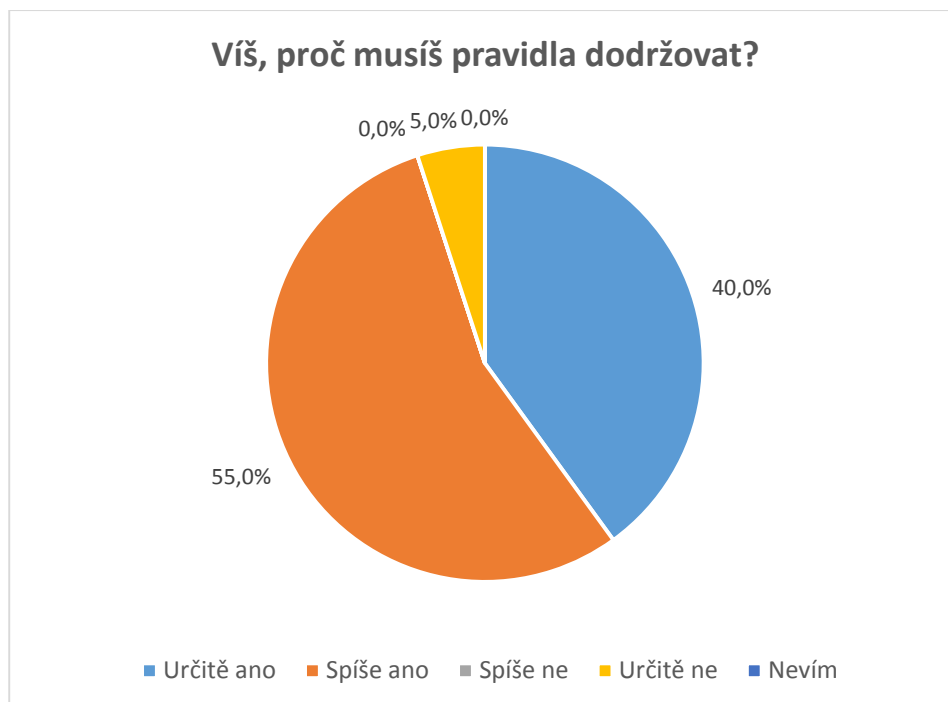
Graf 51: Otázka na spokojenost s pravidly – Praha

Položka č. 4: Vnímáš tato pravidla pro sebe jako užitečná?

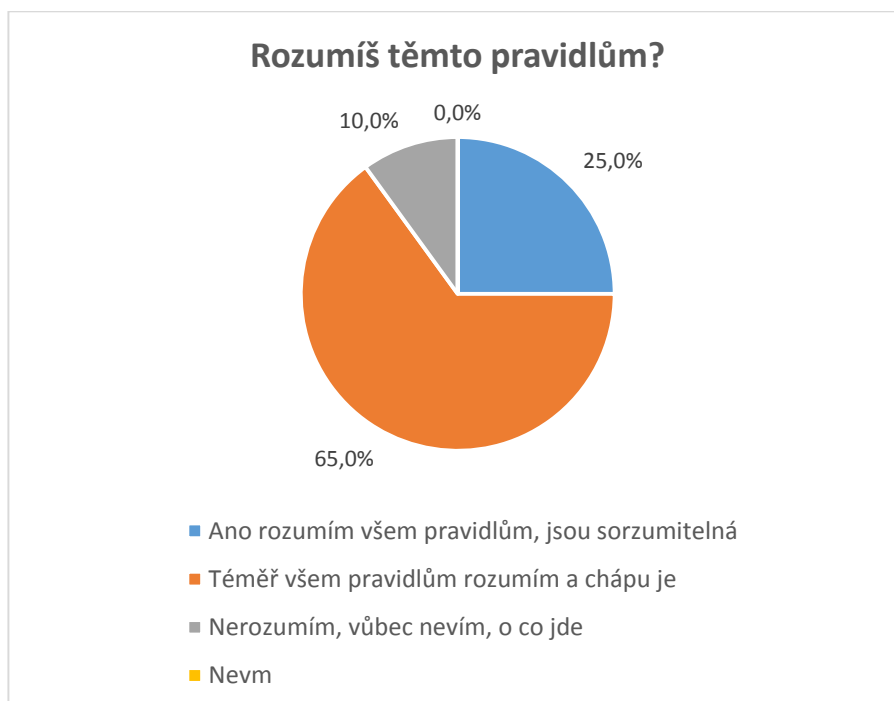
Graf 52: Otázka na pravidla 1 – Praha

Položka č. 5: Víš, proč musíš pravidla dodržovat?

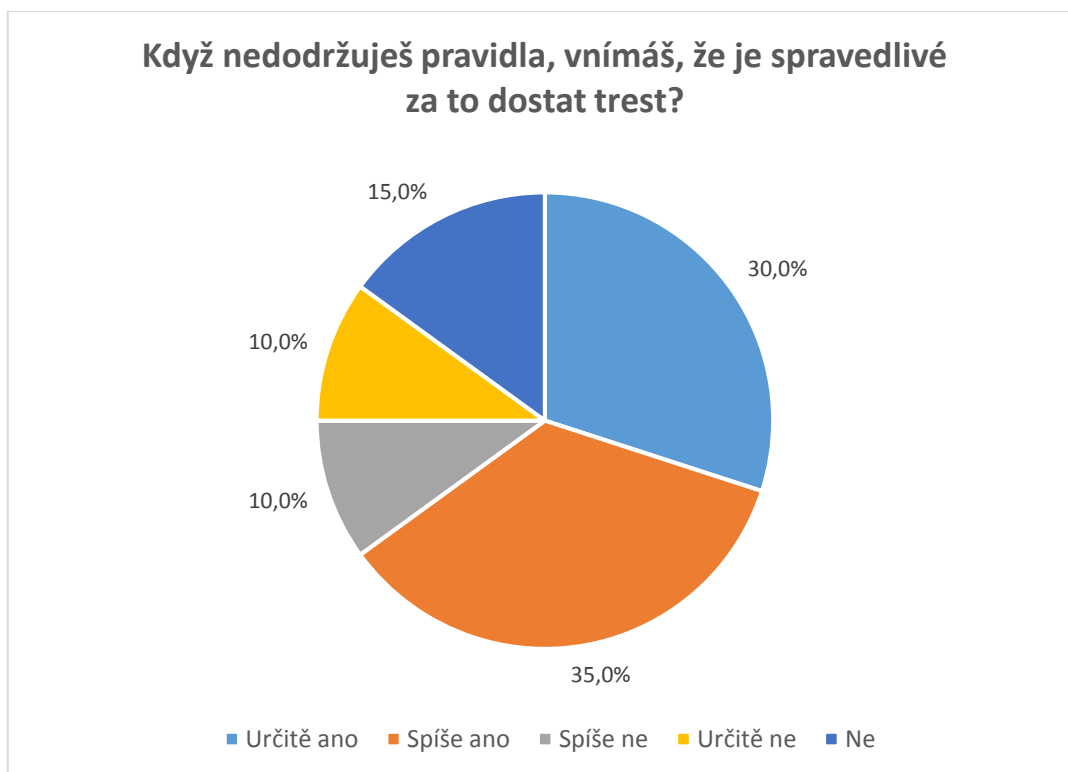
Graf 53: Otázka na pravidla 2 – Praha

Položka č. 6: Rozumíš těmto pravidlům?

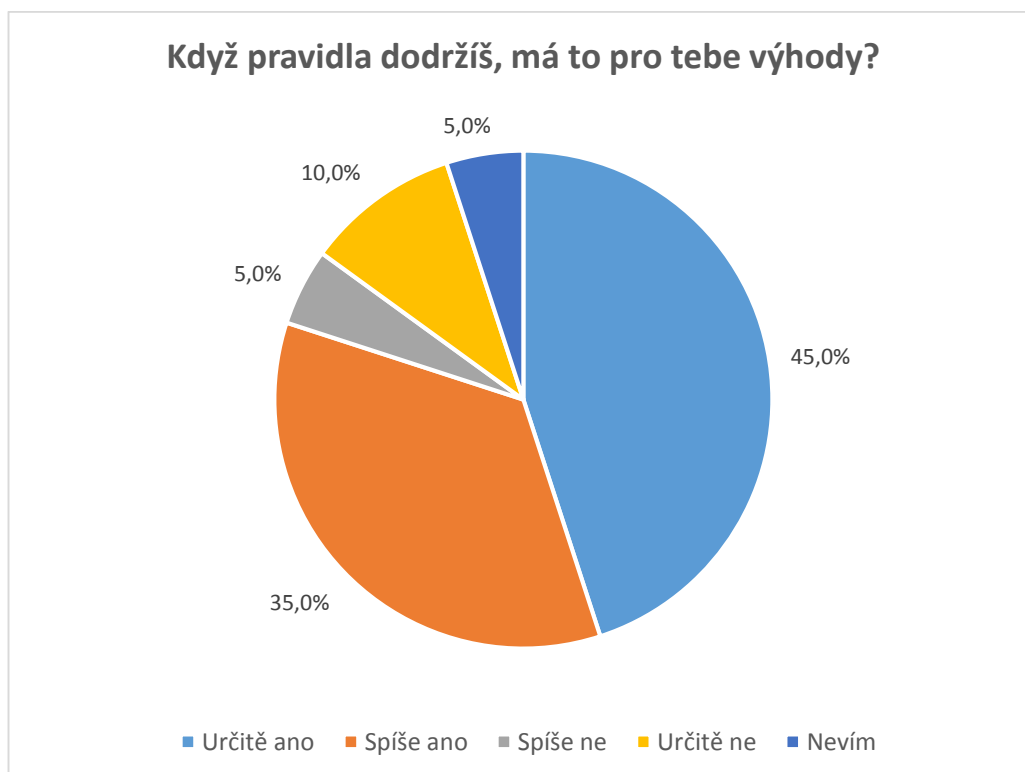
Graf 54: Otázka na pravidla 3 – Praha

Položka č. 7: Když nedodržuješ pravidla, vnímáš, že je spravedlivé za to dostat trest?

Graf 55: Otázka na nedodržování pravidel – Praha

Položka č. 8: Když pravidla dodržíš, má to pro tebe výhody?

Graf 56: Otázka na dodržování pravidel – Praha

Položka č. 9: Z jakého důvodu jsi tady?

Důvod pobytu	
Záškoláctví, škola	12
Návykové látky	5
Rodinné problémy	5
Útěky	11
Jiné problémové chování	8
Krádeže	2
Zneužívání	1
Nerespektování autorit	1

Tabulka 20: Důvod pobytu dětí – Praha

Položka č. 10: A co si o tom myslíš?

Můžu si za to sama	Nechodil jsem do školy, což je škoda
Moje problémy se tady nedají napravit. Jsem na nějakou dobu jinde než doma. To je všechno. Nikomu jsem neublížila a neohrožovala nikoho. Tohle mi nepomůže	Byla to největší blbost, sociální sítě mi za dnešek vůbec nestojí, dělala jsem kraviny. Domov s rodinou je to nejlepší, co jsem mohla mít
Nic	Nevím, ne
Chtěla bych se vrátit domů a lituju toho, co jsem udělala	Že jsem tu celkem zbytečně až na ty rodiče a mlácení
Nic	Po pravdě já nevím
Nic	Nevím
Podle mě to byla dobrá lekce změnilo by mě to, chovala bych se venku jinak než sem se chovala!	Že chci být doma z mámou
Zlepšuju se	Teď už vím po 9 měsíčním pobytu v DDÚ, to všechno nemělo smysl
Zlepšuju se mám jiný chování	

Tabulka 21: Osobní názor dětí – Praha

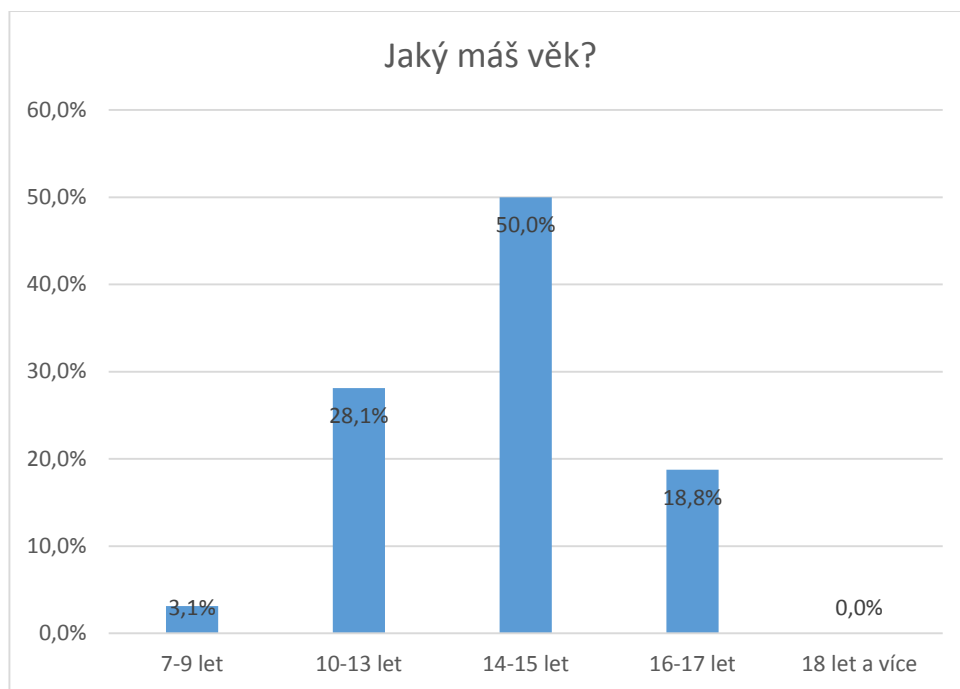
Položka č. 11: Myslíš, že pobyt zde ti pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsi?

Může ti pobyt zde pomoci	
Ano	12
Ne	6
Možná	1
Nevím	1

Tabulka 22: Otázka na překonání problému – Praha

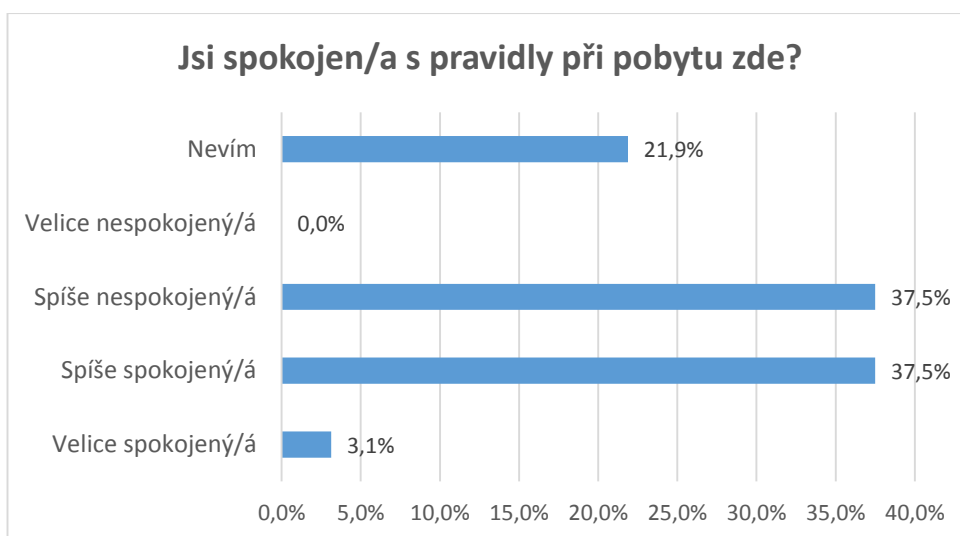
Dotazníkové šetření: ženy/dívky

Položka č. 1: Jaký máš věk?

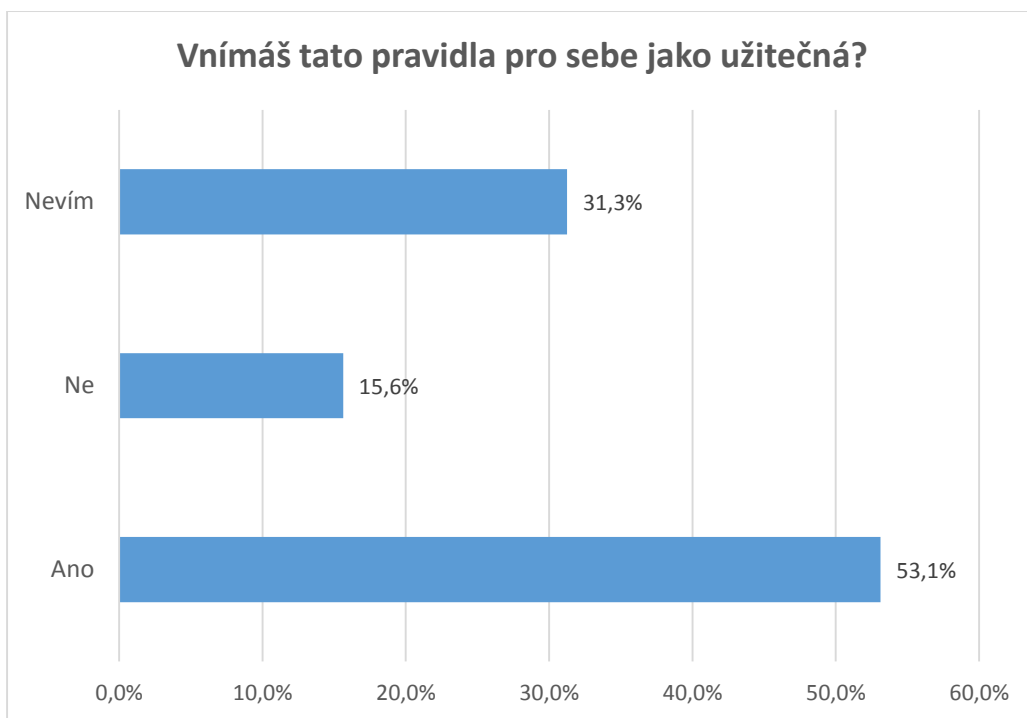
Graf 57: Věk dívek

Položka č. 2: Jsi spokojen/a s pravidly při pobytu zde?

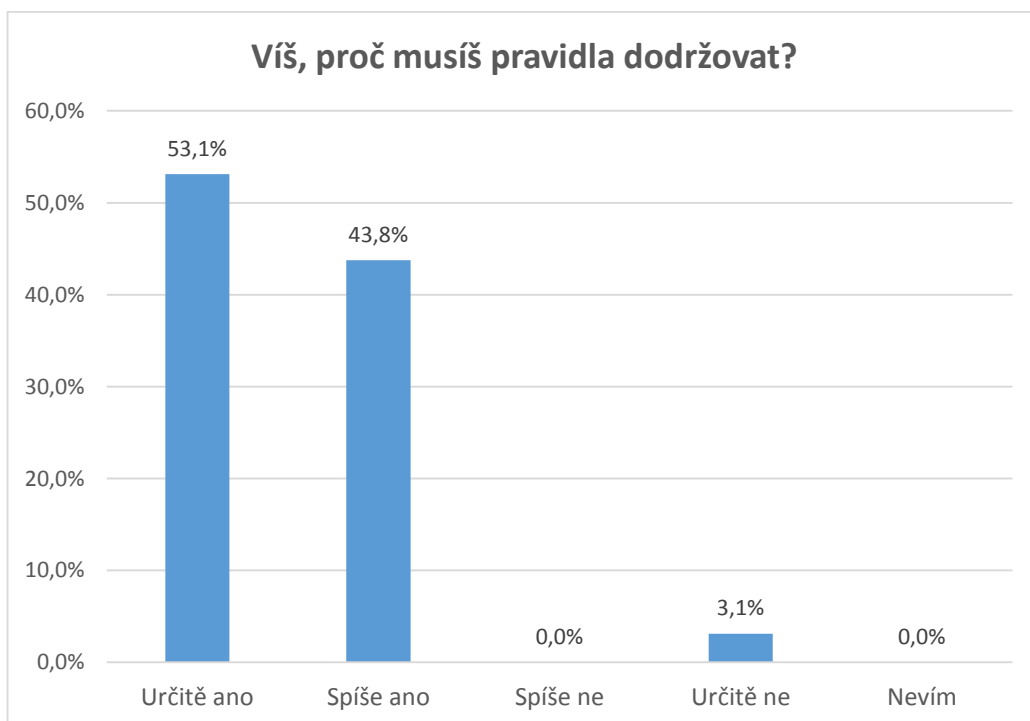
Graf 58: Spokojenost s pravidly – dívky

Položka č. 3: Vnímáš tato pravidla jako užitečná?

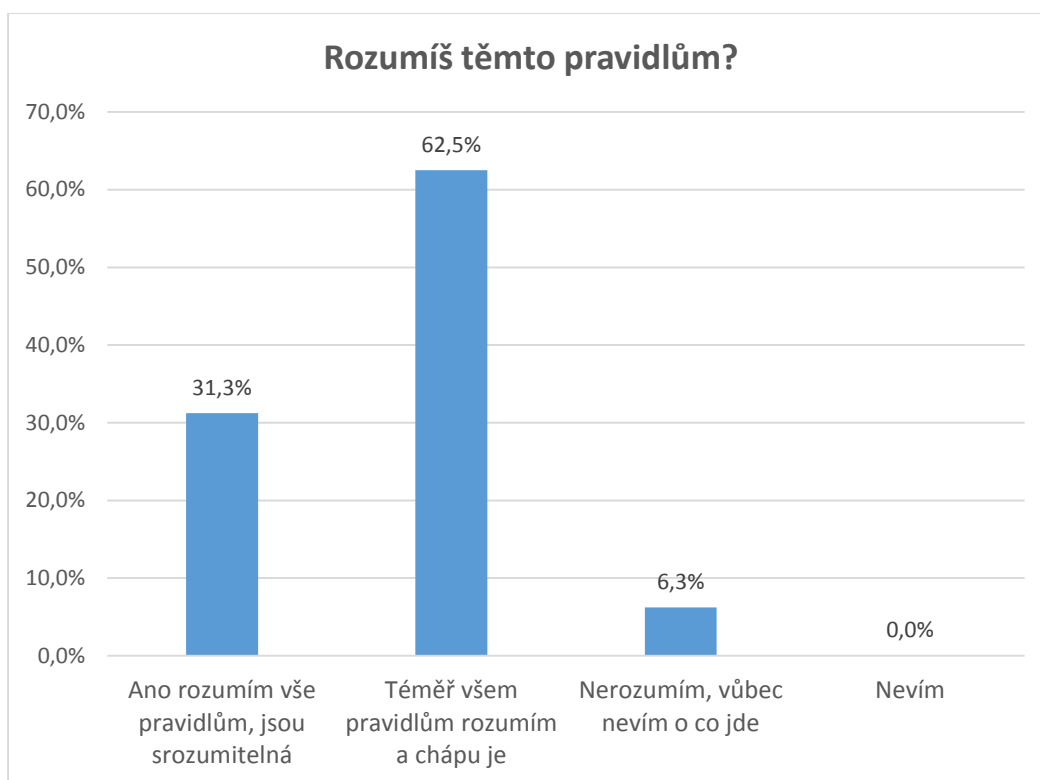
Graf 59: Užitečnost pravidel – dívky

Položka č. 4: Víš, proč pravidla dodržovat?

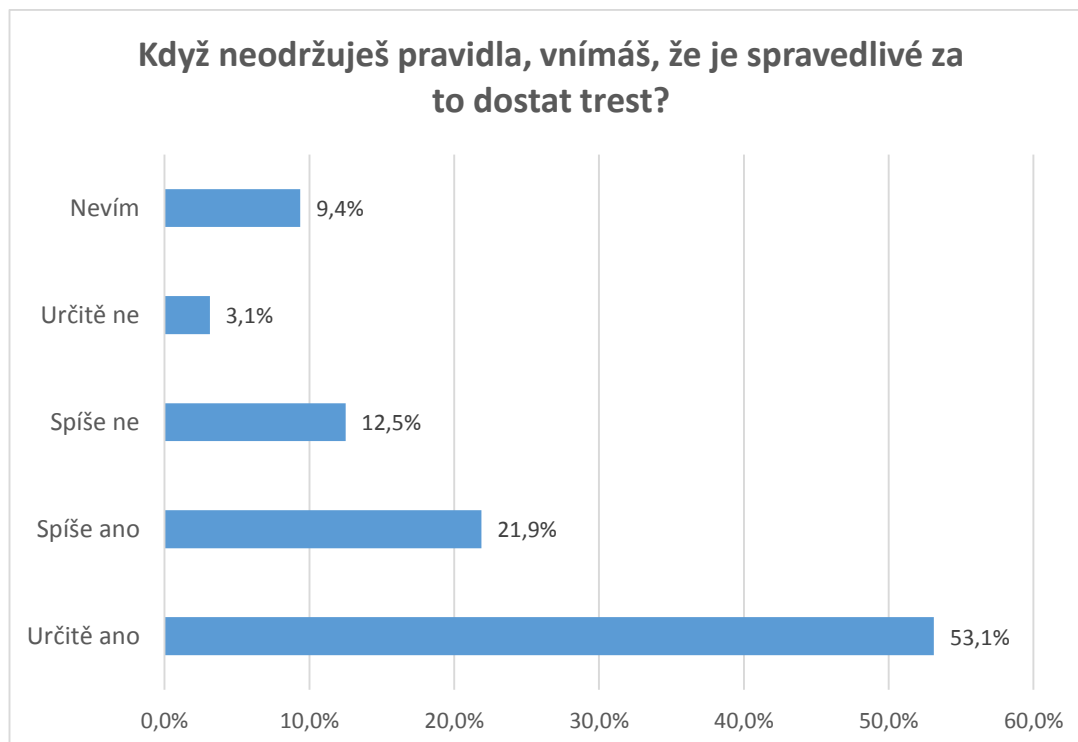
Graf 60: Dodržování pravidel – dívky

Položka č. 5: Rozumíš těmto pravidlům?

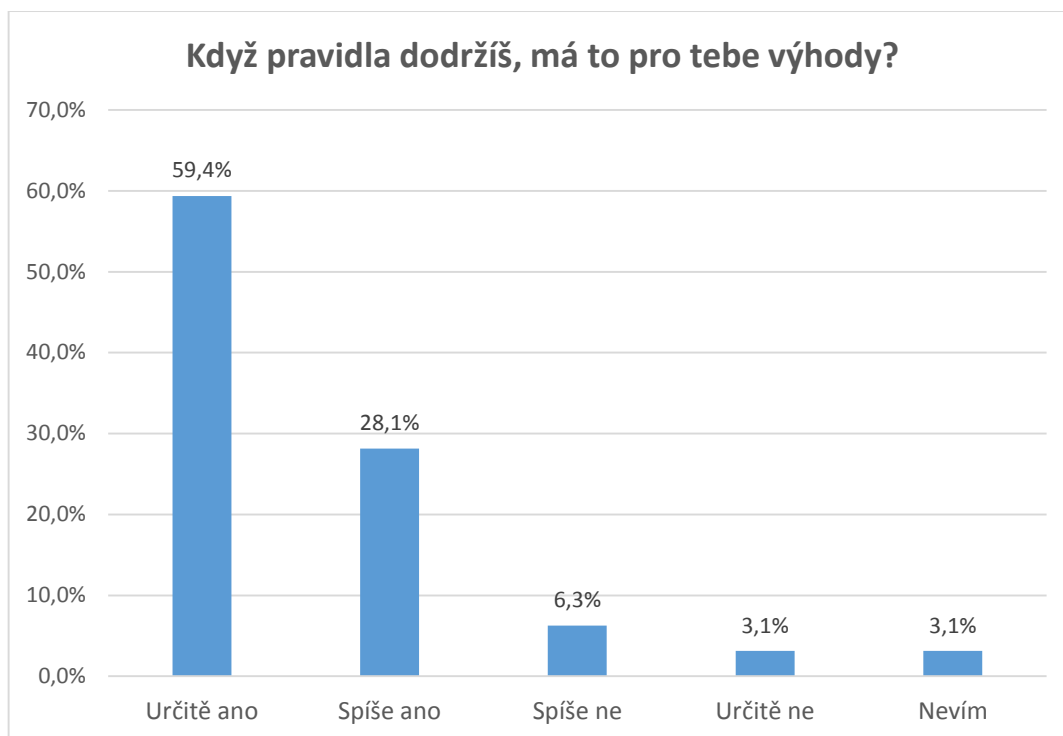
Graf 61: Srozumitelnost pravidel – dívky

Položka č. 6: Když nedodržíš pravidla, vnímáš, že je spravedlivé za to dostat trest?

Graf 62: Nedodržování pravidel – dívky

Položka č. 7: Když pravidla dodržíš, má to pro tebe výhody?

Graf 63: Výhody z dodržování pravidel – dívky

Položka č. 8: Z jakého důvodu jsi tady?

Důvod pobytu žen/dívek	
Záškoláctví, škola	15
Návykové látky	6
Rodinné problémy	12
Útěky	12
Jiné problémové chování	11
Nerespektování autorit mimo rodinu	2
Krádeže	3
Nevyplněno	1

Tabulka 23: Důvod pobytu – dívky

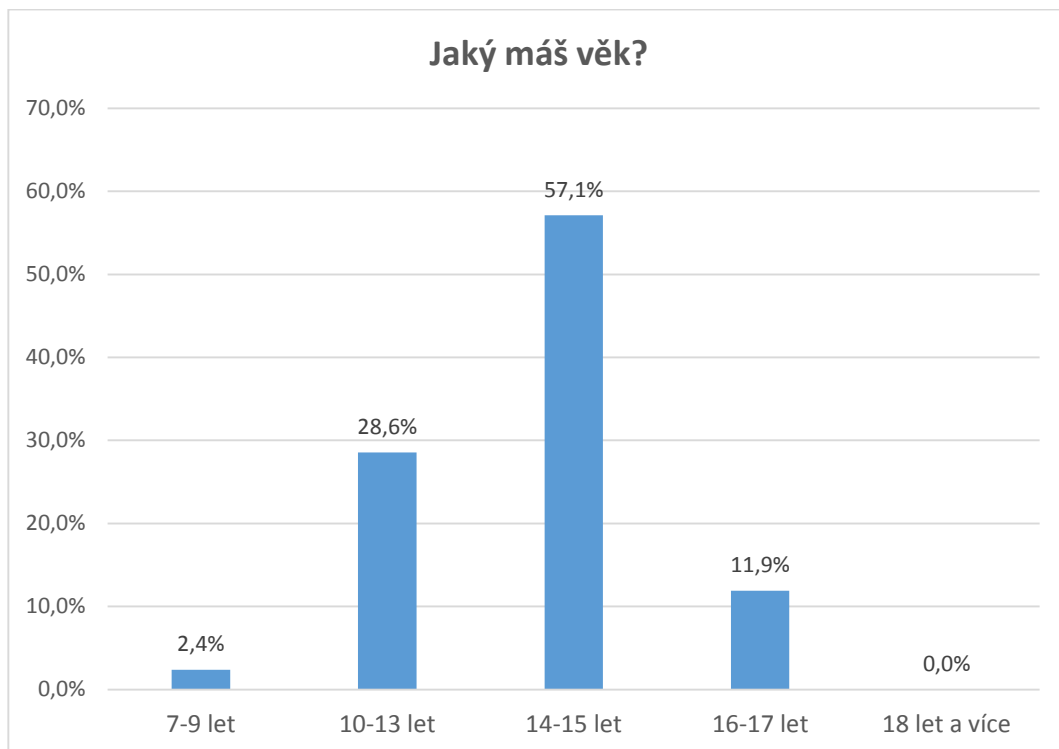
Položka č. 9: Myslíš, že pobyt zde ti pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsi?

Může ti pobyt zde pomoci?	
Ano	18
Ne	9
Možná	3
Nevím	2
Musím si pomoci sám	0

Tabulka 24: Pobytu v zařízení – dívky

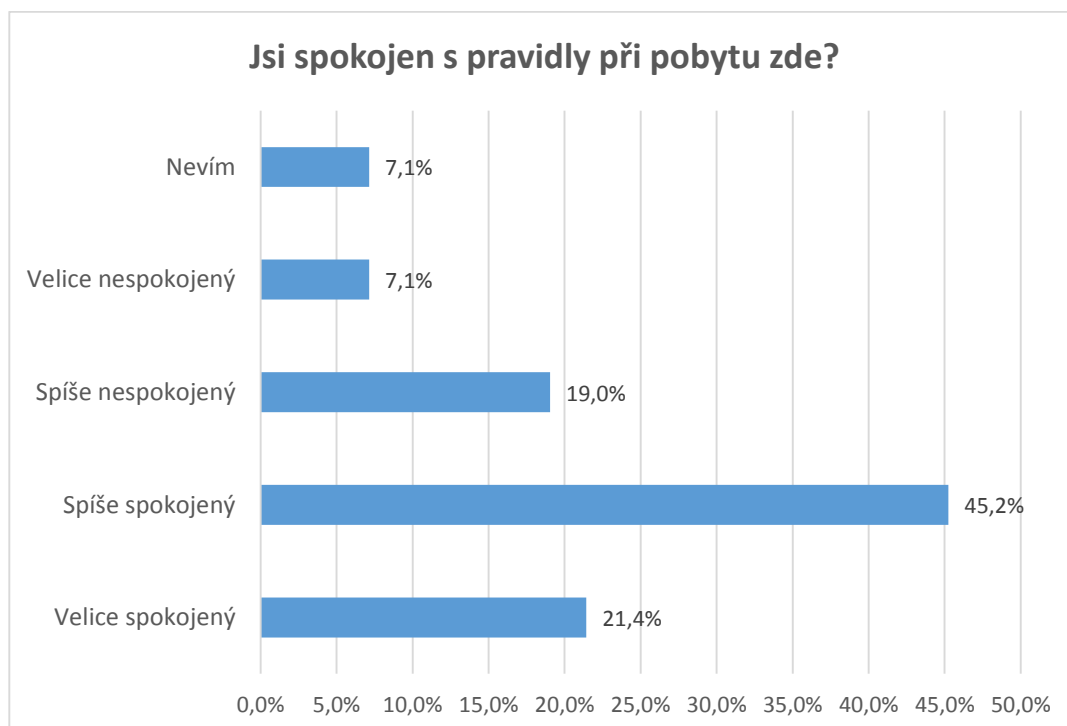
Dotazníkové šetření muži/chlapci

Položka č. 1: Jaký máš věk?

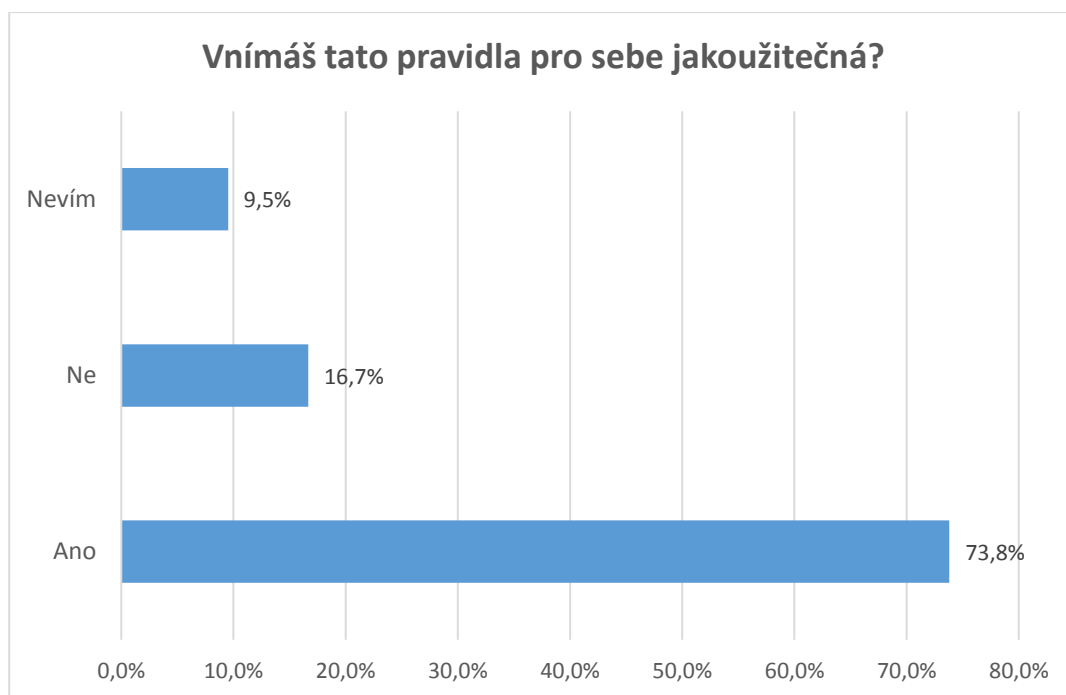
Graf 64: Věk respondenti – chlapci

Položka č. 2: Jsi spokojen/a s pravidly při pobytu zde?

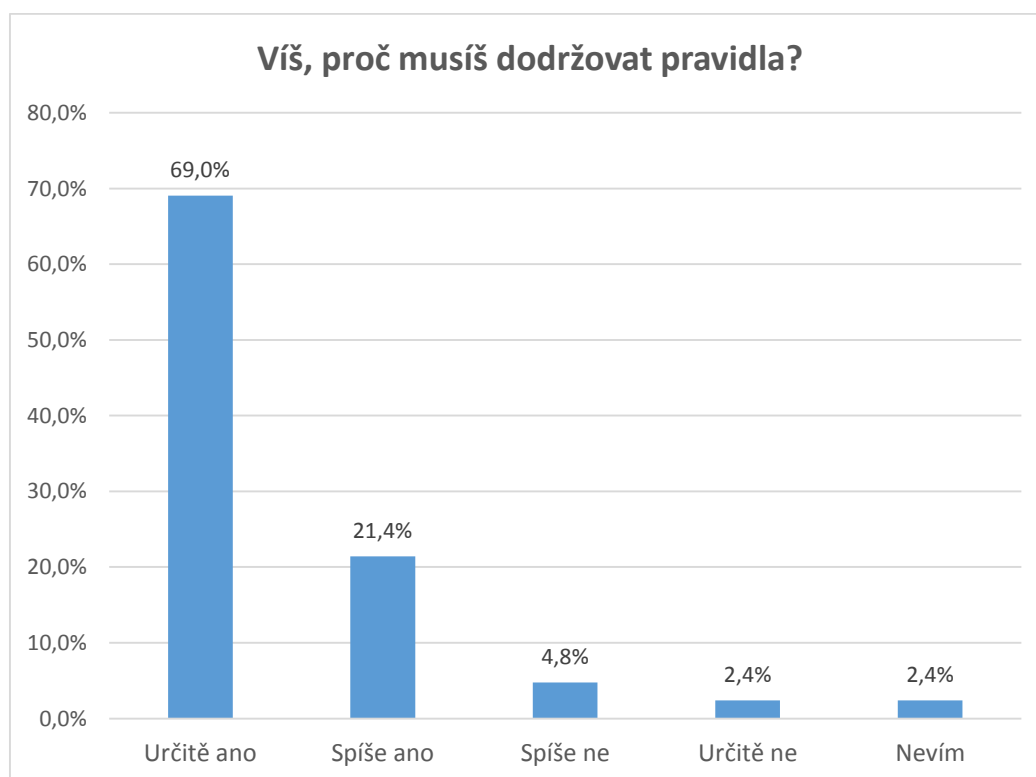
Graf 65: Spokojenost s pravidly – chlapci

Položka č. 3: Vnímáš tato pravidla pro sebe jako užitečná?

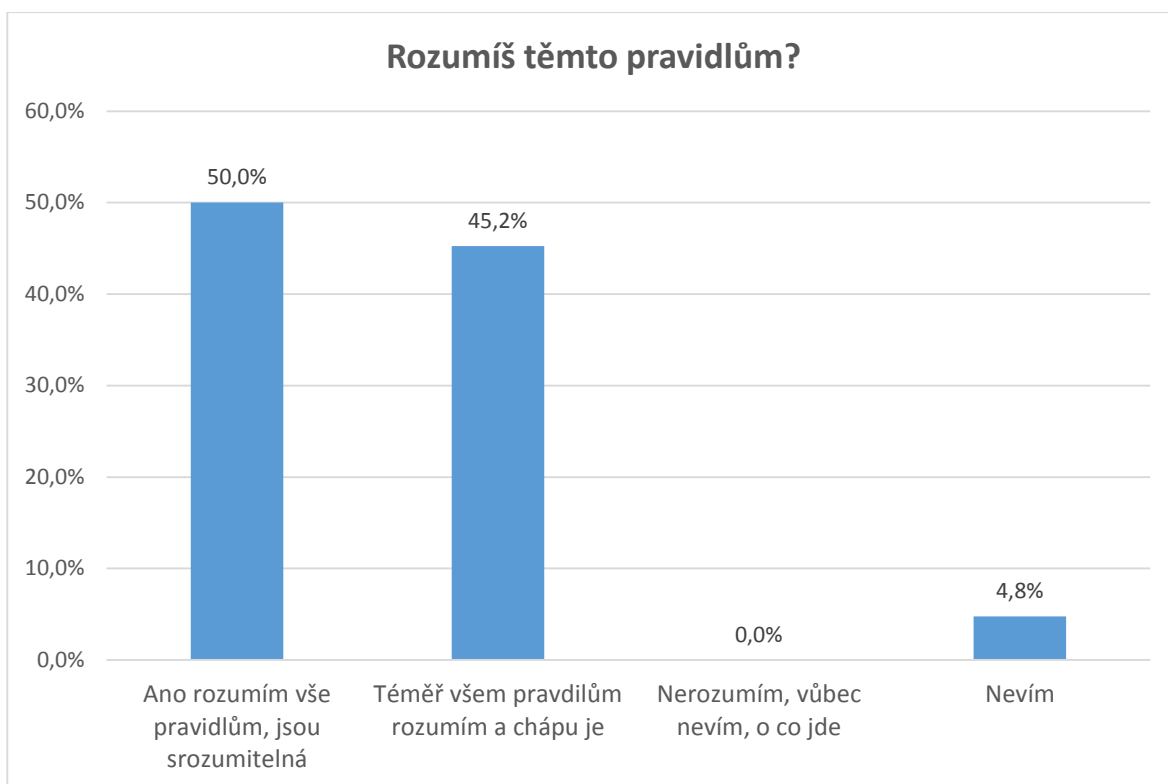
Graf 66: Užitečnost pravidel – chlapci

Položka č. 4: Víš, proč musíš pravidla dodržovat?

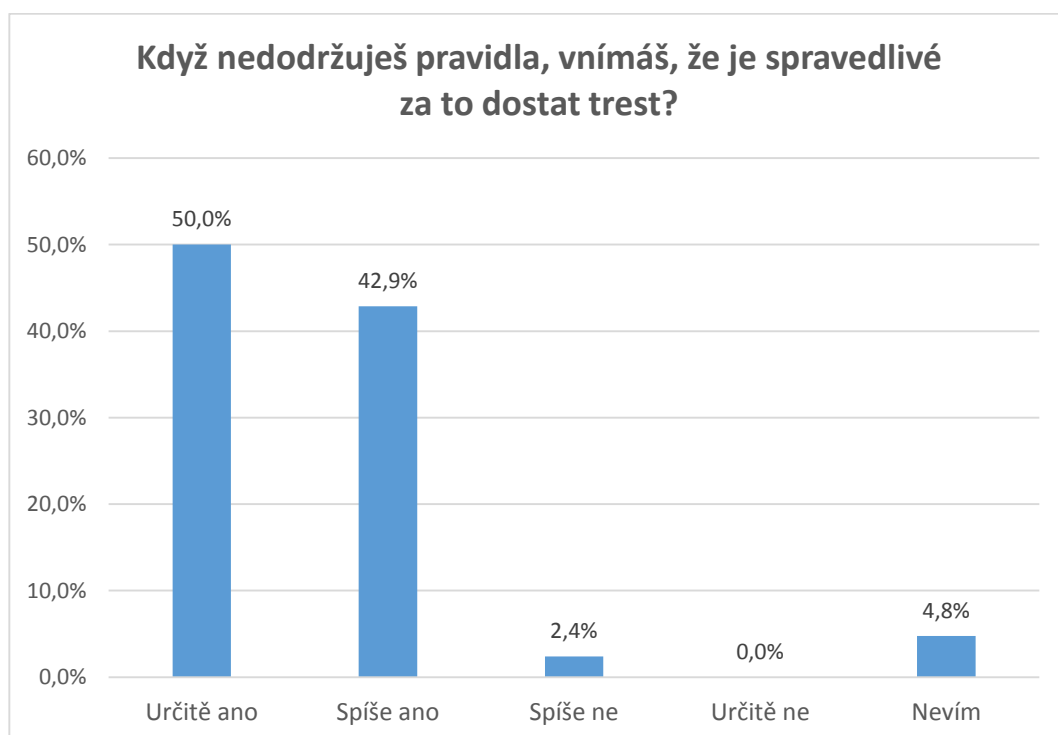
Graf 67: Dodržování pravidel – chlapci

Položka č. 5: Rozumíš těmto pravidlům?

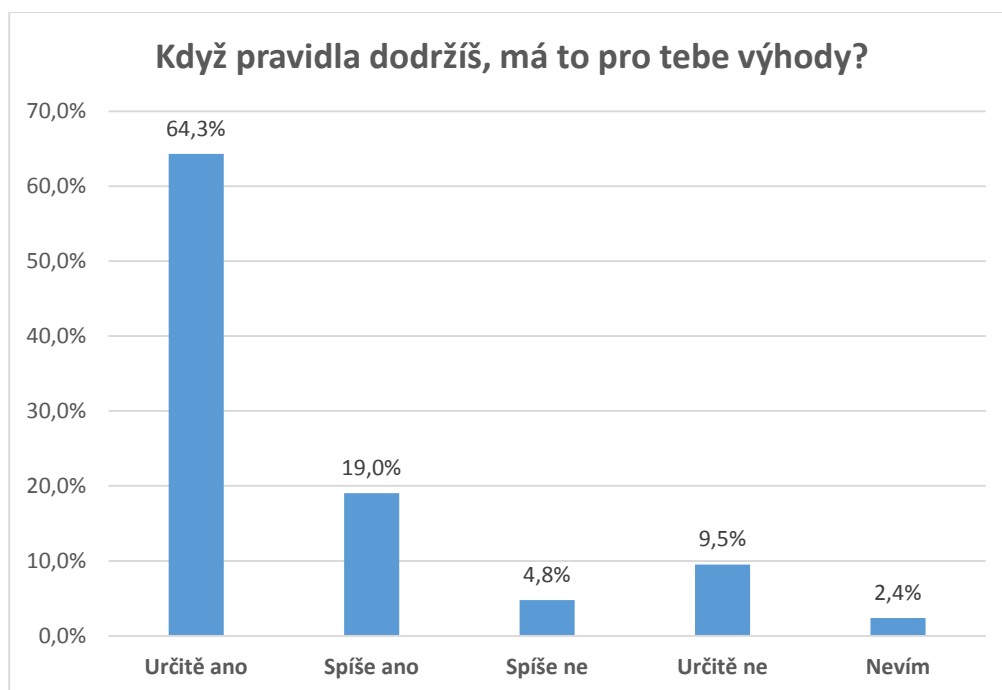
Graf 68: Srozumitelnost pravidel – chlapci

Položka č. 6: Když nedodržíš pravidla, vnímáš, že je spravedlivé za to dostat trest?

Graf 69: Nedodržování pravidel – chlapci

Položka č. 7: Když pravidla dodržíš, má to pro tebe výhody?

Graf 70: Dodržování pravidel – chlapci

Položka č. 8: Z jakého důvodu tu jsi?

Důvod pobytu mužů/chlapců	
Záškoláctví, škola	21
Návykové látky	3
Promiskuita	1
Rodinné problémy	11
Útěky	3
Jiné problémové chování	12
Nerespektování autorit mimo rodinu	2
Krádeže	3
Zneužívání	1

Tabulka 25: Důvod pobytu – chlapci

Položka č. 9: Myslíš, že pobyt zde ti pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsi?

Může ti pobyt zde pomoci	
Ano	26
Ne	6
Možná	2
Nevím	2
Musím si pomoci sám	2

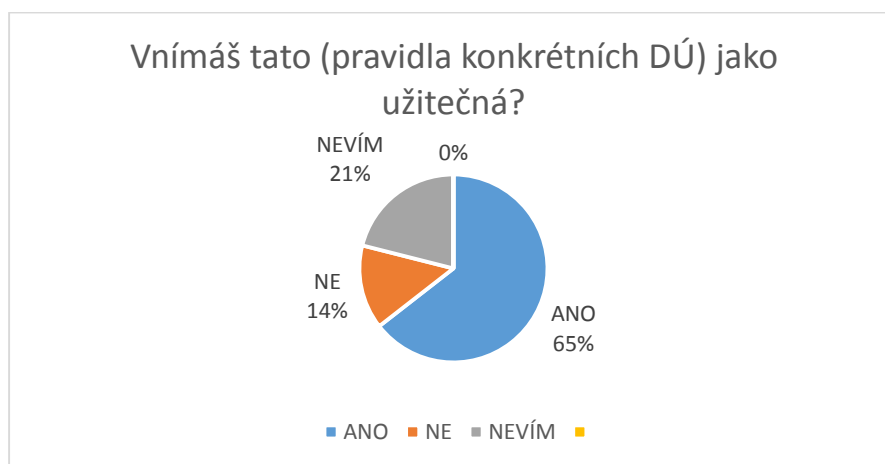
Tabulka 26: Užitečnost pobytu – chlapci

5.7 Interpretace výsledků výzkumu

Zde budeme vyhodnocovat souvislosti položek mezi sebou.

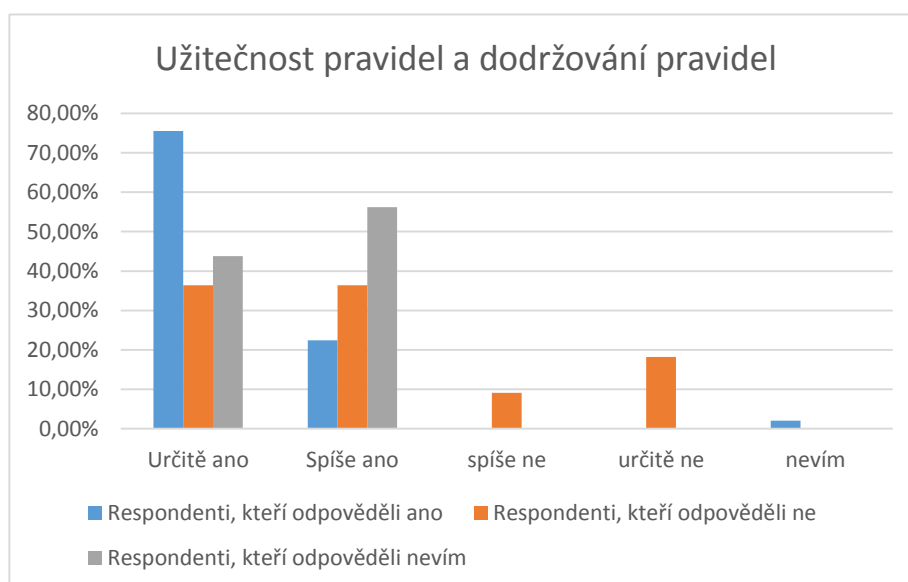
Dotazníkové šetření na základě vnímání užitečnosti pravidel

Položka č. 1: Vnímáš tato pravidla jako užitečná?

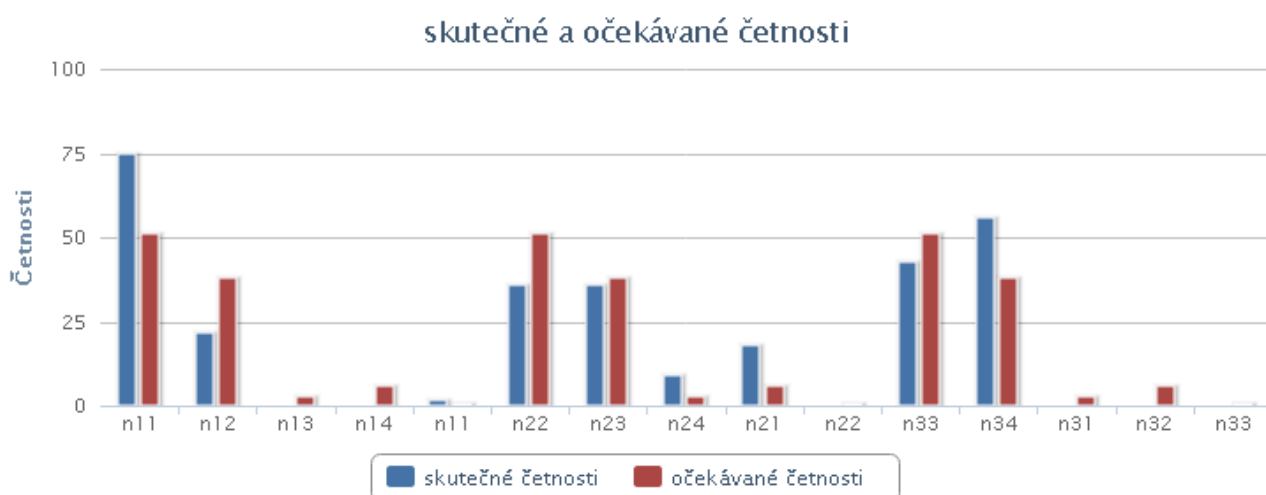
Graf 71: Užitečnost pravidel

Položka č. 2: Víš, proč musíš pravidla dodržovat?

Graf 72: Užitečnost pravidel a pochopení, proč dodržovat pravidla

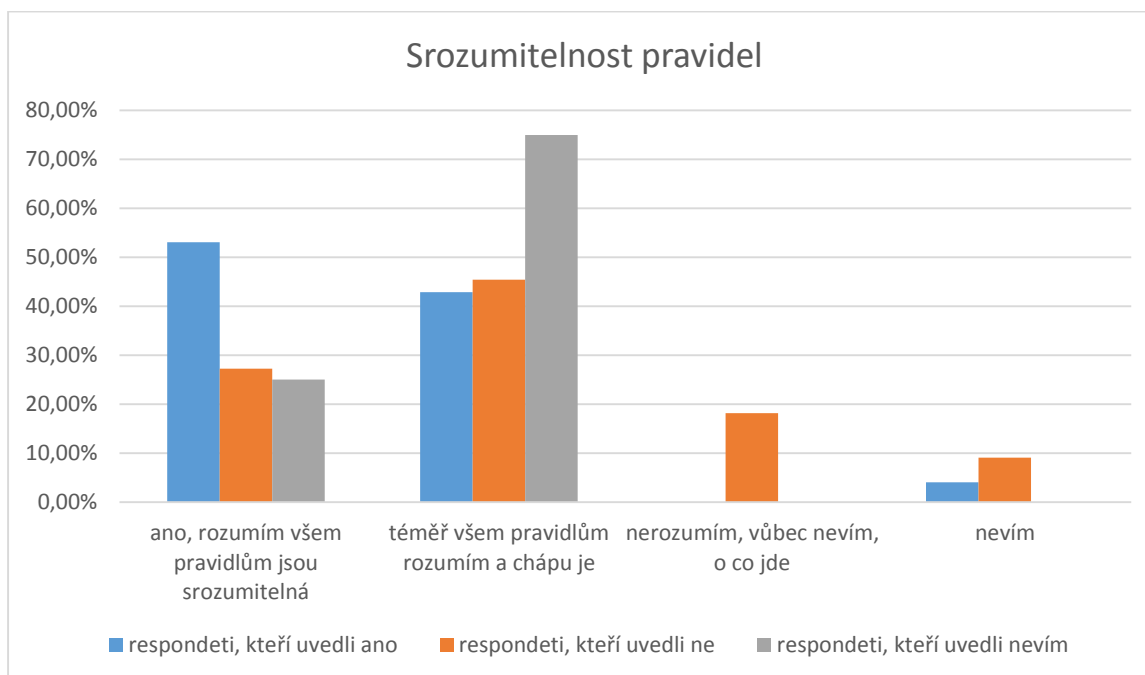
V tomto grafu jsme zkoumali respondenty, kteří buď uvedli ano, nebo ne a nevím u položky ohledně užitečnosti pravidel a následně jsme se zaměřili na to, jak odpovídali na následující položku: 5) *Viš, proč musíš pravidla dodržovat?* Z grafu je patrné, že ti co uvedli, že jsou pravidla užitečná, nejčastěji uváděli, že určitě ví nebo spíše ví, proč pravidla dodržovat. Pouze jedna osoba uvedla, že neví. Respondenti, kteří vnímali pravidla jako neužitečná, odpovídali opět nejčastěji určitě/spíše ano, pouze jedna osoba uvedla spíše ne a dvě osoby určitě ne. U respondentů, kteří nevěděli, jestli jsou pravidla užitečná, se objevovaly pouze odpovědi určitě ano a spíše ano.

Graf 73: Test chi-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce: užitečnost pravidel a skutečnost, proč pravidla dodržovat

Zde jsme si potvrdili skutečnost vyplývající z předešlého grafu. Respondenti, kteří vnímali pravidla jako užitečná, si skutečně ve velké míře uvědomovali, proč tato pravidla dodržovat. Jak zobrazily výsledky testu chi-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce při hladině významnosti 5 %, nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme alternativní hypotézu, která nám říká, že zde určitá závislost existuje.

Položka č. 3: Rozumíš těmto pravidlům?

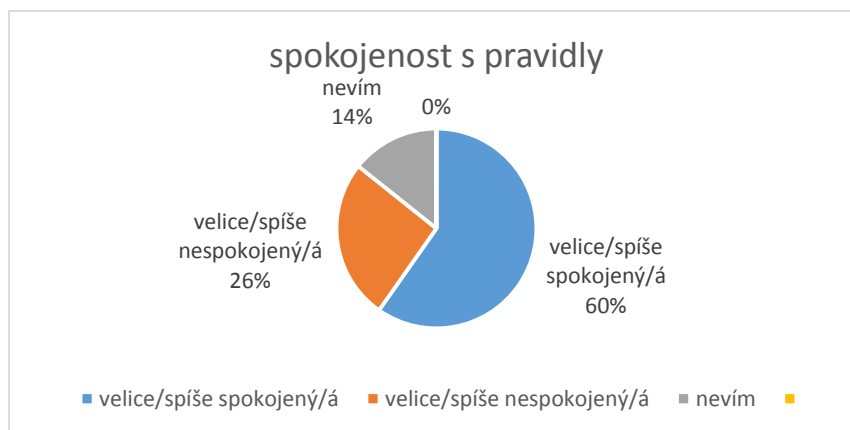

Graf 74: Užitečnost pravidel a porozumění pravidlům

V tomto grafu zkoumáme respondenty, kteří buď vnímali pravidla jako užitečná, nebo neúčinná, nebo uvedli odpověď nevím v kontextu u položky, zdali rozumí pravidlům v DDÚ, kde mají pobyt. Ti respondenti, kteří vnímali pravidla jako užitečná, odpověděli, že rozumí nebo téměř rozumí všem pravidlům, pouze dva respondenti odpověděli, že neví. Respondenti, kteří uvedli, že vnímají pravidla jako neúčinná, odpověděli téměř v pětinašobně větším počtu, že pravidlům rozumí nebo téměř rozumí než respondenti, kteří odpověděli, že pravidlům nerozumí vůbec a pouze jeden respondent uvedl odpověď nevím. Poslední skupina, ta která uvedla, že neví, jestli jsou pravidla užitečná, odpověděla v jedné čtvrtině odpovědí, že rozumí všem pravidlům a ve zbylých třech čtvrtinách, že rozumí téměř všem pravidlům.

Dotazníkové šetření na základě spokojenosti s pravidly DÚ

Položka č. 3: Jsi spokojen/a s pravidly při pobytu zde?

Graf 75: Spokojenost s pravidly

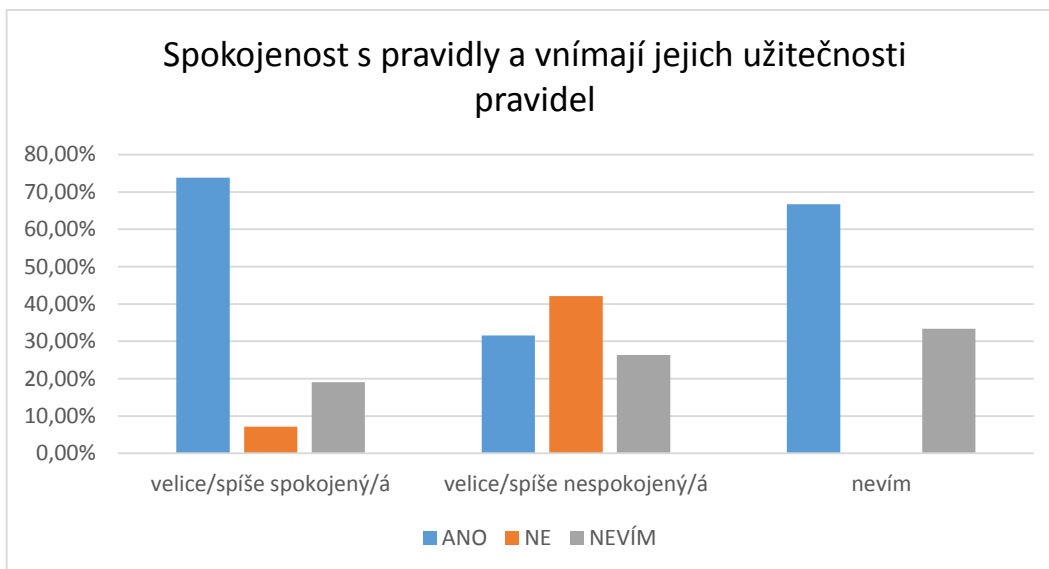
Na základě tohoto vyhodnocení budeme mapovat, jak respondenti, kteří byli velice/spíše spokojeni, velice/spíše nespokojeni s pravidly a kteří uvedli v této odpovědi nevím, vnímali užitečnost pravidel. Také se budeme zabývat položkou, ve které se dotazujeme, zdali jim tento pobyt pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsou.

Respondenti v tomto výzkumu

Pro zajímavost můžeme sdělit, že složení respondentů, kteří byli velice, nebo spíše spokojeni, bylo 70,73 % respondentů chlapců z celkového počtu všech dotazníků, 43,75 % respondentů dívek z celkového počtu všech dotazníků a 100 % respondentů, kteří neuvedli své pohlaví v příslušné položce (avšak tento údaj neovlivní celkový poměr mezi chlapci a děvčaty, jelikož jsou to pouze 3 respondenti). Přestože v našich nasbíraných datech není vyrovnaný počet respondentů dívek a chlapců, můžeme usuzovat, že spokojenost s pravidly byla vyšší u chlapců než u dívek nebo si dívky nebyly jisty touto odpovědí (viz počet odpovědí „nevím“ níže).

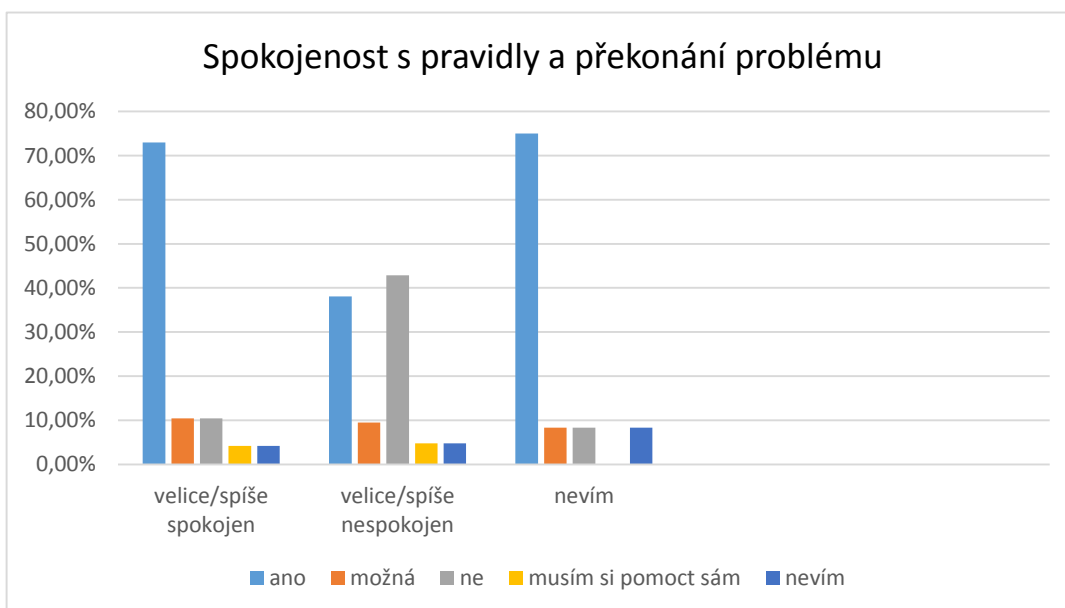
Složení respondentů, kteří byli velice, nebo spíše nespokojeni, bylo vyrovnané (50 % chlapců a 50 % dívek). Odpověď „nevím“ uvedlo 27,27 % chlapců a 72,73 % dívek.

1. Vnímáš tato pravidla pro sebe jako užitečná?

Graf 76: Spokojenost s pravidly a vnímání užitečnosti pravidel

2. Myslíš, že pobyt zde ti pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsi?

Graf 77: Spokojenost s pravidly a překonání problému

Z následujícího grafu lze jasně vidět, že respondenti, kteří jsou spokojeni s pravidly, si nejčastěji myslí, že pobyt v zařízení jim může pomoci s jejich problémem (72,95 %). Oproti tomu u respondentů, kteří jsou s pravidly nespokojeni, více převažuje názor, že jim pobyt v DÚ nepomůže s jejich problémy (42,86 %), avšak velké procento z nich si také myslí, že jim to může pomoci (38,10 %)

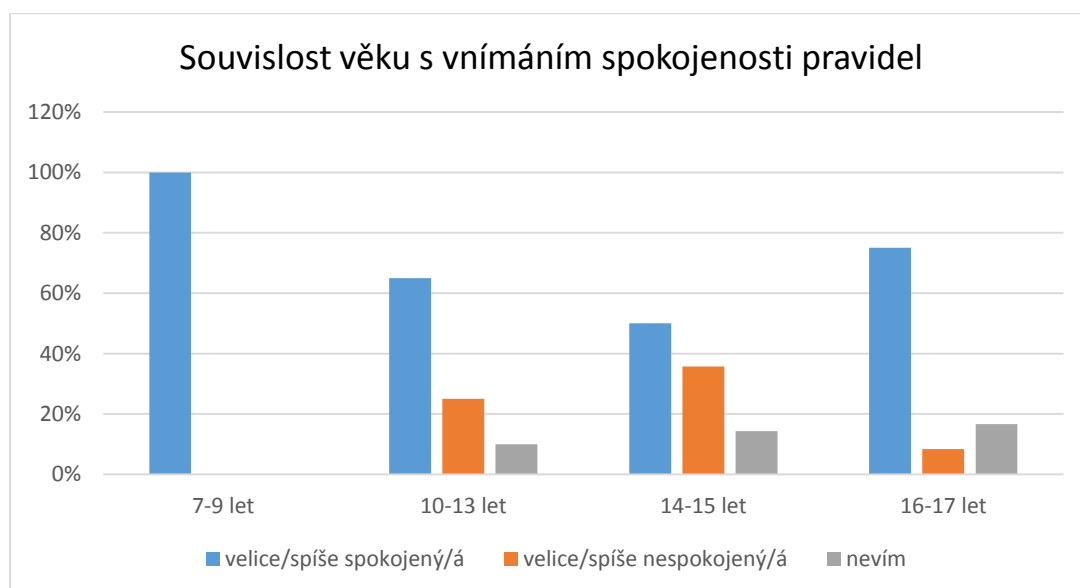
Dotazníkové šetření na základě věku dětí

Položka č. 1: Jaký máš věk?

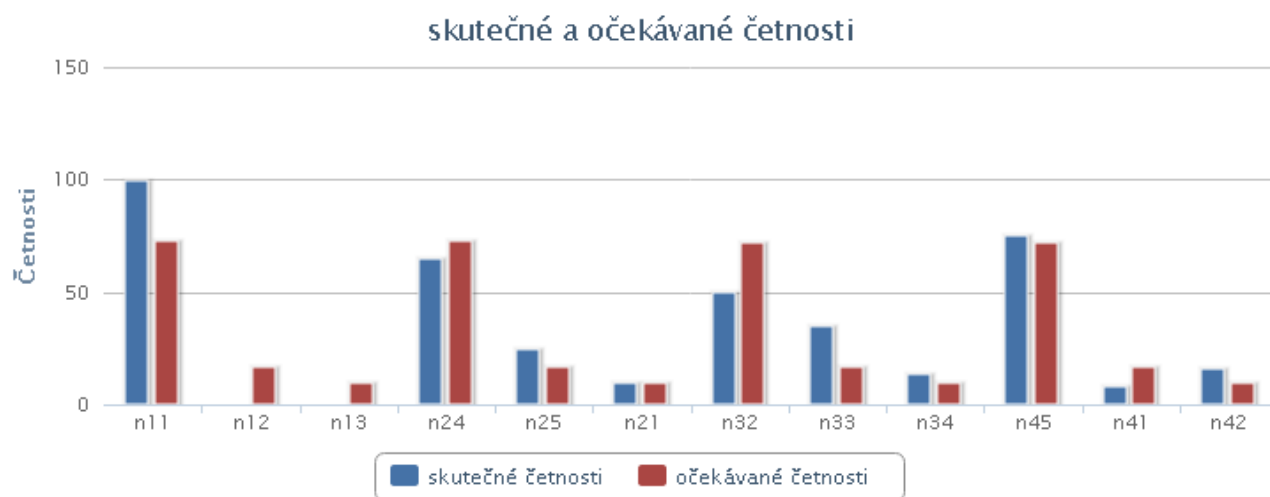
Graf 78: Věk respondentů

1. oblast Spokojenost s pravidly z hlediska věku

Graf 79: Souvislost věku s vnímáním spokojenosti pravidel

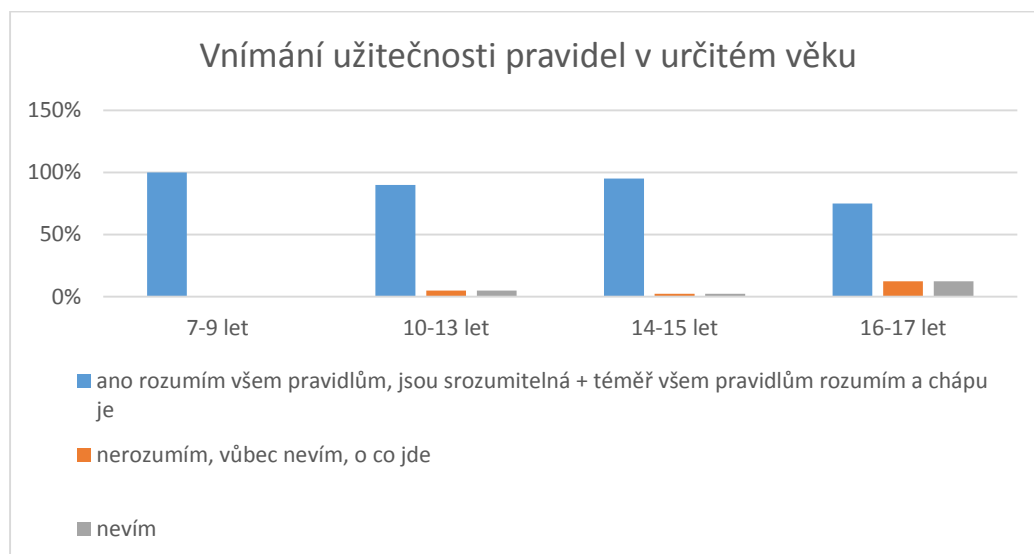
V následujícím grafu můžeme vidět absolutní spokojenost respondentů ve věku 7–9 let. Nutno brát v potaz, že celkový počet respondentů se skládal pouze ze dvou dětí. Nejmenší míru spokojenosti s pravidly uvádějí děti ve věku 14–15 let, kde se objevuje největší míra nespokojenosti, kterou uvedlo 35,71 %, avšak stále zde převládá spokojenost s celkovým počtem 50 % odpovědí velice, či spíše spokojených respondentů.

Graf 80: Test chi-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce: Spokojenost s pravidly dětí různých věkových skupin

Tento graf, který je zpracován na základě výpočtu testu chi-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce, nám potvrzuje zjištění z předchozího grafu. Na základě hladiny významnosti 5 % nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme alternativní hypotézu, která nám sděluje, že zde existuje určitá závislost na základě věku.

2. oblast Užitečnost pravidel z hlediska věku

Graf 81: Souvislost věku s vnímáním užitečnosti pravidel

V tomto grafu vidíme, že respondenti ve všech diagnostických ústavech ve většině případů rozumí buď všem, nebo téměř všem pravidlům. Můžeme z toho tedy vyvodit závěr, že dětem jsou pravidla vysvětlena přehledně a nejspíš jsou i připomínána.

3. oblast Důvod pobytu z hlediska věku

V této oblasti se zaměříme na důvody pobytu dětí v diagnostických ústavech, a to opět v určitém věku.

Důvod pobytu dětí 7-9 let (2 respondenti)	
spala jsem s klukama	Ohrožování koštětem

Tabulka 27: Důvod pobytu dětí 7-9 let

Důvod pobytu dětí 10-13 let (20 respondentů)	
důvod pobytu:	četnost
škola, nechodil/a jsem do školy	8
problémy doma (neposlušnost,	4

nevracení se domů)	
chování	2
Jistý typ sexuální delikvence a) Vyspání se s klukem, posílání nahých fotek b) posílal jsem fotky nudes, pohlavní styk	2
zlobil jsem v DD	2
návykové látky	1
agresivita, prů*ery	1
útěky	1

Tabulka 28: Důvody pobytů dětí 10-13 let

U dětí ve věku 10–13 let se nejčastěji objevují problémy ve škole, problematické chování v rodině nebo v dětském domově, poté obecné odpovědi jako „zlobil, chování, prů*ery“ jsou uvedeny obecně v chování. Objevuje se zde i jistý způsob sexuální delikvence nebo sex. zneužívání, nebo syndrom týraného dítěte (syndrom CAN) ve dvou případech. Pouze v jednom případě respondenti uvedli užívání určitého typu návykových látek, agresivitu a prů*ery a útěky.

Důvod pobytu dětí 14-15 let (42 respondentů)	
důvod pobytu:	četnost:
škola/nechodil jsem do školy	25
útěky	12
problémy doma (hádky, agresivita vůči rodičům)	11
krádeže	8
návykové látky	7
bitky, mlácení	4

nedodržování pravidel	2
soc. sítě	1
problémy s policií	1
jsme přišli z Anglie a neměli sme byt	1
agrese	1
lhaní	1

Tabulka 29: Důvody pobytů dětí 14-15 let

Z uvedené tabulky vyplývá, že děti ve věku 14–15 let jsou umístěny v diagnostickém ústavu nejčastěji z důvodu nějakých školních problémů, problémů doma, což se moc neliší od dětí ve věku 10–13 let. Avšak začínají se zde objevovat prvky asociálního chování (krádeže, útěky apod.) a také antisociální chování (návykové látky, násilí atd.)

Důvod pobytu dětí 16-17 let (12 respondentů)	
důvod pobytu:	četnost
problémy doma (neshody v rodině/matkou)	6
škola, nechodil/a jsem do školy	2
útěky	3
návykové látky	2
trestná činnost	1
sebepoškozování	1
špatné chování	1
nebude uvádět	1
rozhodla to sociálka	1

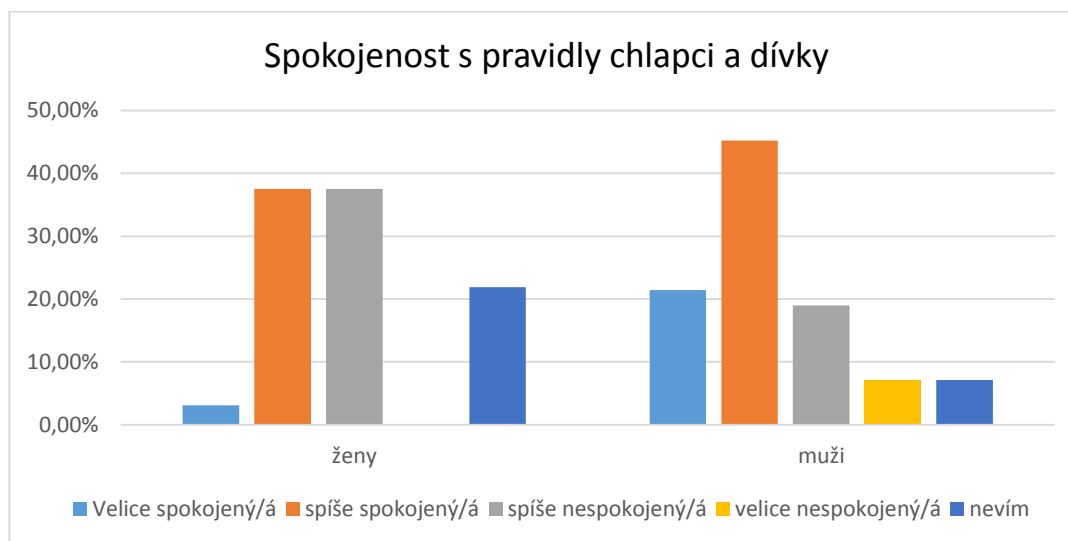
Tabulka 30: Důvody pobytů dětí 16-17 let

U dětí ve věku 16–17 let se překvapivě nejčastěji jako důvody objevují problémy doma. Je sice zjevné, že mnoho problémů souvisí s rodinou, jak jsme již napsali v teoretické části, avšak očekávali jsme, že děti v tomto věku budou více uvádět jiné důvody (např. návykové látky atd.). Je to tedy pro nás překvapující a neočekávali jsme to.

Dotazníkové šetření – srovnávání odpovědí na základě pohlaví

V analytické části jsme již uvedli výsledky jak respondentů, kteří uvedli ženské pohlaví, tak respondentů, kteří uvedli mužské pohlaví. Následující šetření se bude věnovat porovnání těchto výsledků.

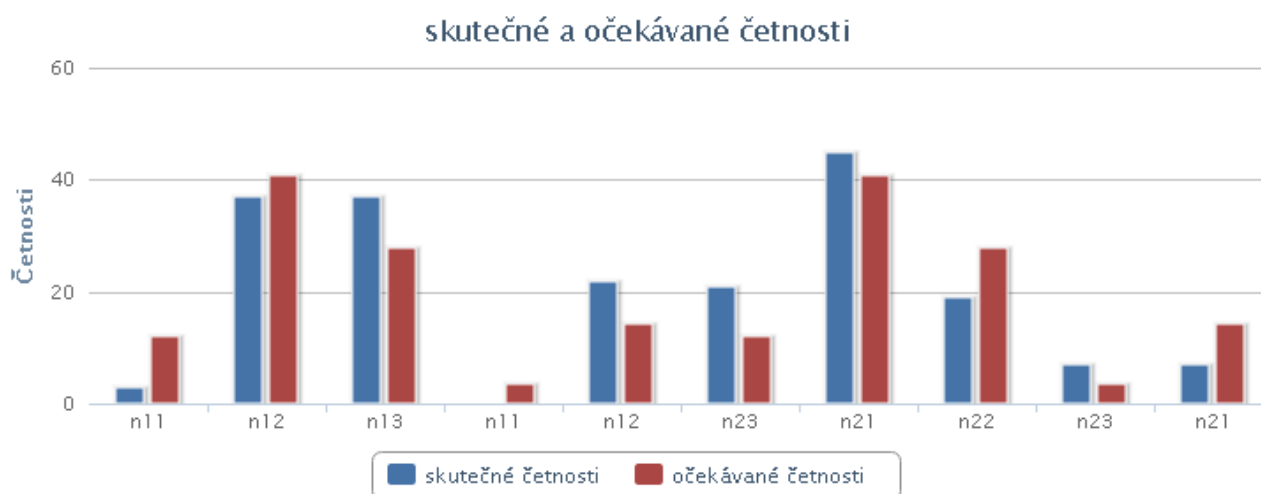
Položka č. 1 – Jsi spokojen/a s pravidly při pobytu zde?

Graf 82: Spokojenost s pravidly chlapci a dívky

Z uvedeného grafu se lze domnívat, že spokojenost s pravidly není závislá na pohlaví.

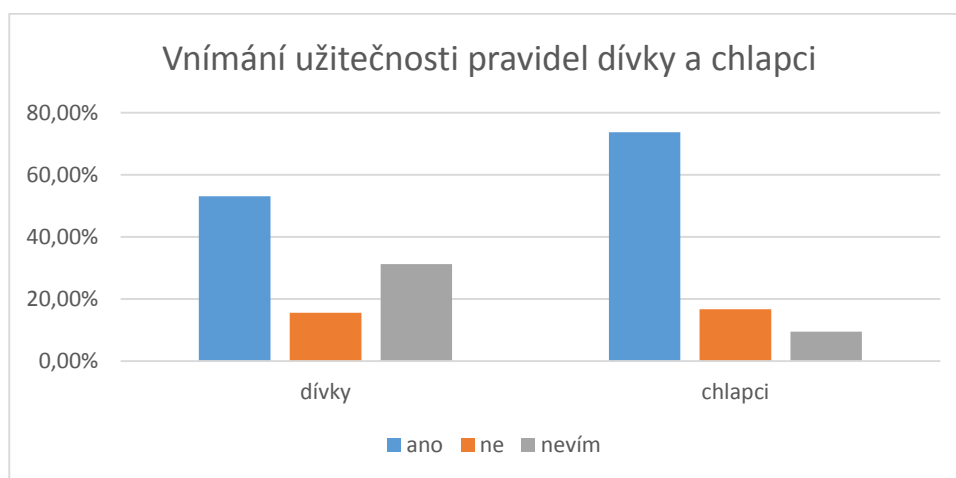
Pomocí testu spokojenosti chi-kvadrát jsme ověřili toto tvrzení, pro následující výpočty tohoto testu je využit vzorec zmíněný v předešlé podkapitole: *Způsoby analýzy dat*:

Graf 83: Chi-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce: Spokojenost s pravidly chlapci a dívky

Tento graf, který je zpracován na základě výpočtu testu chi-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce, potvrzuje zjištění z předchozího grafu. Na základě hladiny významnosti 5% nulovou hypotézu o nezávislosti jednotlivých znaků zamítáme a přijímáme alternativní hypotézu, která nám sděluje, že zde existuje určitá závislost na základě pohlaví v kontextu se spokojeností s pravidly.

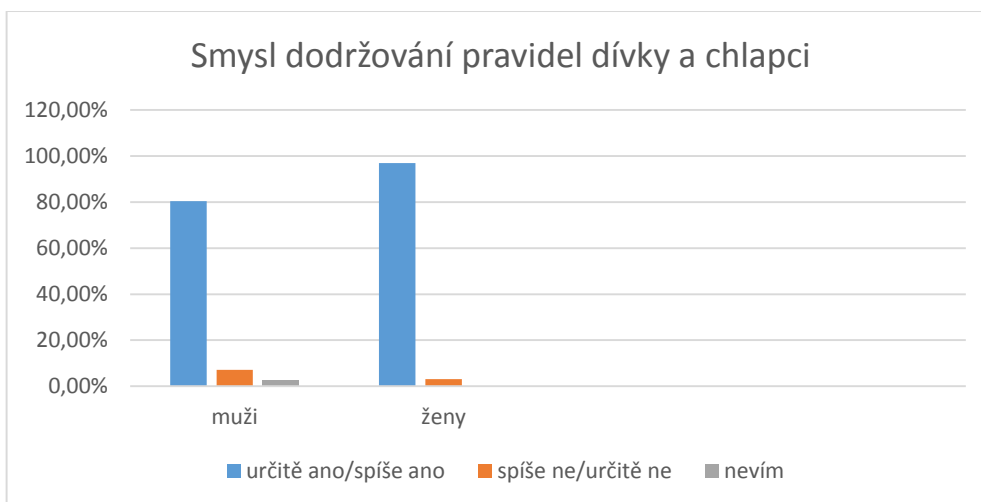
Položka č. 2 – Vnímáš pravidla jako užitečná?

Graf 84: Vnímání užitečnosti pravidel dívky a chlapci

V tomto grafu se může zdát, že chlapci více vnímají, že jsou pro ně pravidla užitečná. Lze to pouze předpokládat, jelikož dívky často zvolily u této položky odpověď „nevím“.

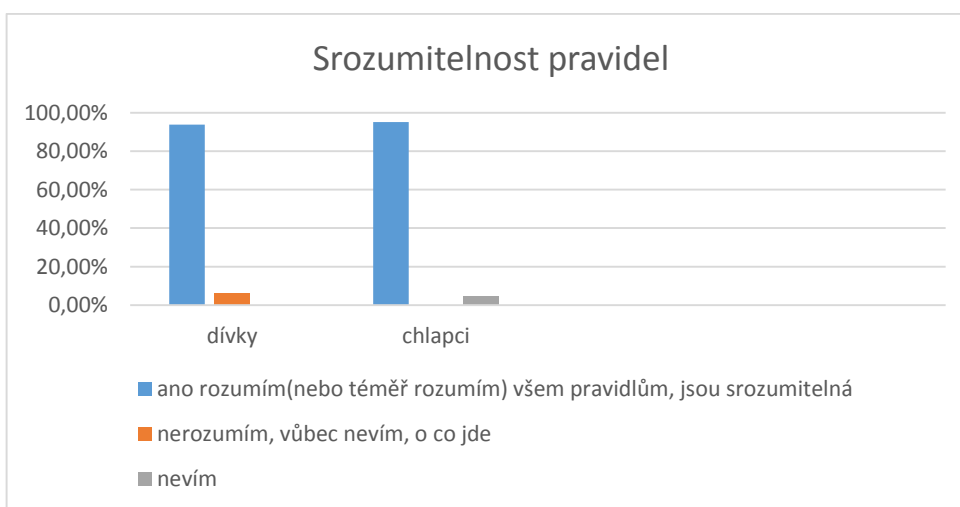
Položka č. 3 – Víš, proč musíš pravidla dodržovat?

Graf 85: Smysl dodržování pravidel dívky a chlapci

Z uvedeného grafu vyplývá, že jak dívky, tak chlapci chápou, proč musí dodržovat pravidla, vyplývá také, že nepatrně více dívek než chlapců chápe smysl pravidel.

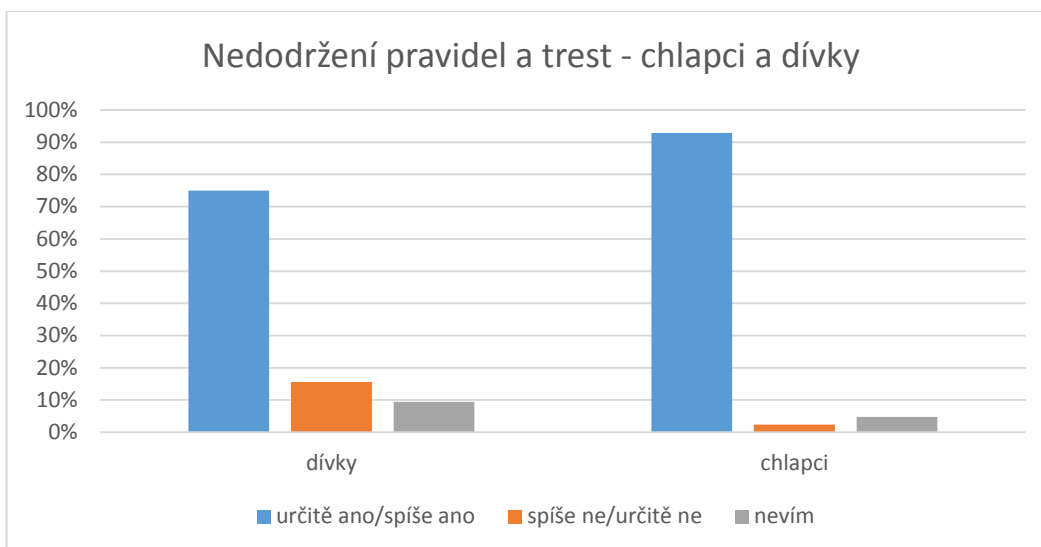
Položka č. 4 – Rozumíš těmto pravidlům?

Graf 86: Srozumitelnost pravidel pro dívky a chlapce

Zde panuje téměř dokonalá shoda mezi oběma pohlavími. Pravidla jsou srozumitelná jak pro chlapce, tak pro děvčata.

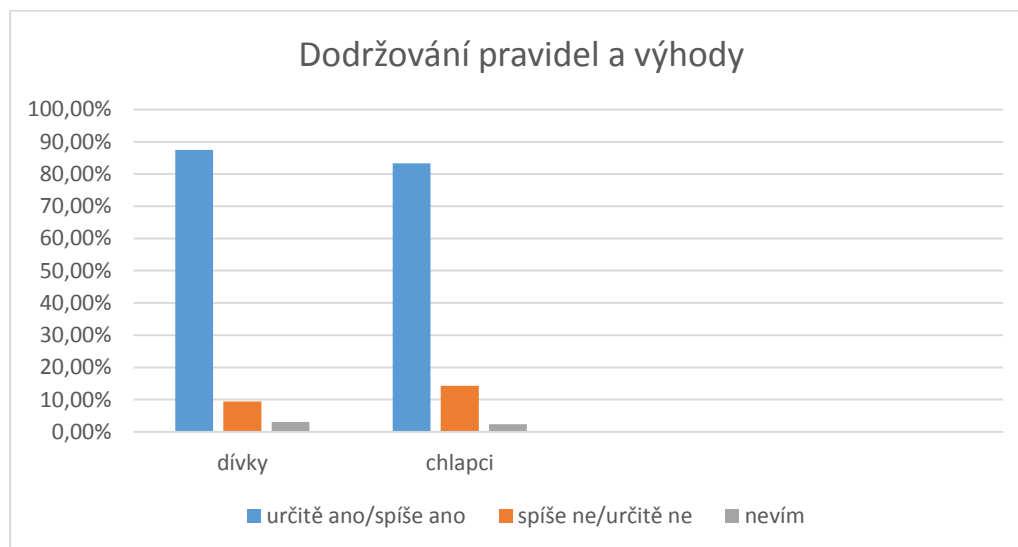
Položka č. 5 – Když nedodržuješ pravidla, vnímáš, že je spravedlivé za to dostat trest?

Graf 87: Nedodržení pravidel a trest - chlapci a dívky

Ačkoliv je většina dívek i chlapců ve shodě, že je spravedlivé za nedodržení stanovených pravidel dostat trest, více tuto odpověď uvádělo chlapců než dívek (92,90 % chlapci, 75 % dívky).

Položka č. 6 – Když pravidla dodržíš, má to pro tebe výhody?

Graf 88: Dodržování pravidel a výhody

Otázku ohledně toho, jestli když dodrží respondent pravidla, tak to má pro něj výhody, zodpověděli chlapci i dívky víceméně shodně. Lze tedy poznamenat, že oba typy pohlaví v této otázce uvažují stejně.

Položka č. 7: Z jakého důvodu tu jsi?

Důvod pobytu	Dívky	Chlapci
Záškoláctví, škola	15	21
Rodinné problémy	11	11
Jiné problémové chování	11	8
Návykové látky	6	3
Krádeže	3	3
Útěky	12	3
Nerespektování autorit mimo rod.	2	2
Zneužívání	0	1
Sexuální delikvence	0	1

Tabulka 31: Důvod pobytu

Z uvedených údajů je určitá shoda v nejčastějších prvních pěti důvodech nařízení pobytu v diagnostickém ústavu (záškoláctví/škola, rodinné problémy, jiné problémové chování, návykové látky a krádeže). Z uvedených údajů vyplývá, že dívky utíkají z domova a užívají návykové látky častěji než chlapci – nebo tyto skutečnosti dívky přiznají/vedou spíše než chlapci.

Položka č. 8 – Co si o to myslíš?

Názor dítěte	Dívky	Chlapci
Uznání chyby	14 (46,67%)	15 (55,56%)
Přijetí situace	7 (23,33%)	4 (14,81%)
Snaha o zlepšení chování	5 (16,67%)	6(22,22%)
Pocit nespravedlnosti	4 (13,33%)	1 (3,70%)
Nezájem o situaci	-	1 (3,70%)

Tabulka 32: Názory dětí na jejich situaci

V rámci přehlednosti názorů jsme vytvořili kategorie, do kterých bylo možné názor dětí zařadit. V žádném případě to není naše hodnocení situace, je to pohled dítěte. Např. v kategorii uznání chyby se jedná o subjektivní názor dítěte a nemusí to vůbec odrážet realitu (např. dítě zde nemusí být z vlastního přičinění, ale může to tak vnímat – alkoholismus u matky, týraní dítěte atd.). V grafu vidíme, že přibližně stejný počet dívek i chlapců nějakým způsobem uznal chybu, jednalo se cca o polovinu respondentů. Momentální situaci přijalo více dívek než chlapců, naopak snahu o zlepšení chování uvedlo zase více chlapců, než dívek. Nejvíce cítily pocit nespravedlnosti dívky – až z 13,33 %. Často uváděly, že je to „nefēr“, že sem nepatří, že to rozhodla „sociálka“ nebo důvod, který naznačoval alkoholismus u matky a s tím spojený pobyt dítěte.

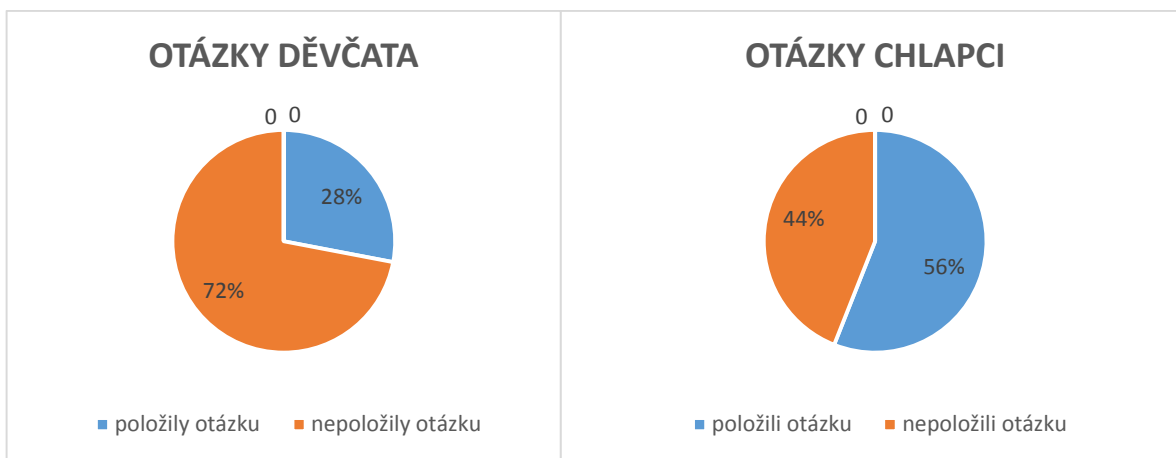
Položka č. 9: Myslíš, že pobyt zde ti pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsi?

Názor dítěte	Dívky	Chlapci
Ano	18 (56,25%)	26 (68,42%)
Ne	9 (28,13%)	6 (15,79%)
Možná	3 (9,38%)	2 (5,26%)
Nevím	2 (6,25%)	2 (5,26%)
Musím si pomoci sám	0	2 (5,26%)

Tabulka 33: Překonání problému

Chlapci častěji než dívky uvádějí, že jim pobyt v diagnostickém ústavu pomůže s jejich problémem. Avšak u obou skupin se jedná o většinu respondentů. Více dívek si poté myslí, že jim pobyt nepomůže, na rozdíl od chlapců. Tento fakt může mít souvislost s tím, že mnoho dívek vnímá, že v diagnostickém ústavu nemají být. Menší díl respondentů si není jistý, nebo neví. Žádná dívka neuvedla, že si musí pomoci sama – na rozdíl od chlapců, kde tuto skutečnost uvedli dva respondenti.

A) Položka č. 12: Zeptej se mě, na co chceš

Graf 89: Pokládání otázek děvčaty a chlapci

Z uvedených grafů je vidět, že děvčata se ptala o 28 % více než chlapci.

B) Položka č.12: Zeptej se mě, na co chceš: konkrétní odpovědi

Otázky dívky	Otázky chlapci
Daří se ti ve škole?	Jak se máte?
Stalo se ti někdy, že se děti porvaly, až skončili v nemocnici? Zažil si někdy problémy v životě? Byl si někdy v ústavu?	Zažil si někdy problémy v životě? Byl si někdy v ústavu?
Budeš můj kamarád?	
Co si myslíš o dětech v DDÚ. Myslíš si, že se mohou ještě dostat domů?	K čemu ti to vše bude?
Vy chcete pracovat tady?	Seš ještě pana/panic?
Proč si se rozhodl studovat tenhle obor?	Proč si se rozhodl dělat tuto práci?
Máš rád děti? Co tě k tomu přivedlo, že studuješ takovou školu nebo celkově, že bys dělal tady např. v ústavu. Měl bys nějaké rady do života?	Kolik je ti bráško?
Ať se ti daří a výjdou ti plány!	Jak je?

Jak se máš? -2x	Máš rád sport?
Jak je?	Měl si sex?
Budeš mě sledovat na instagramu?	Co posloucháš za hudbu?
Nechceš se sem někdy podívat?	Chcete pracovat jako vychovatel?
Proč to píšete, ten dotazník?	Kolik je ti bro?
Jak dlouho trvá vaše vzdělání?	Mám šanci jít odtud pryč?
Máte nějakou holku?	Jak se máš?
Máš instagram? Sleduj mě	Byl si někdy v nějakém zařízení?
Hulil si někdy (trávu)/kolik ti je?/přijedeš někdy?	Můžu se zeptat na vaše studování? Bylo těžké?
Jak dlouho to musíte studovat?	Jak se máte?
Souhlasíš se všemi pravidly v DDÚ, proč tu chceš pracovat?	Proč bys chtěl v takovém prostředí pracovat?
Proč máme pravidlo jen jeden náramek? Neroztrhané džíny	
Z jakého důvodu bys tu chtěl pracovat?	
Jak se máte? Kolik je vám let?	
Kam se tenhle papír dostane a proč ho píšu?	

Tabulka 34: Konkrétní otázky chlapci a děvčata

Z uvedené tabulky si lze povšimnout, že děvčata mají více otázek než chlapci. Taktéž vidíme, že chlapci v otázkách projevují méně emocí než dívky a také že se chlapci nebojí zeptat na intimnější otázky.

5.8 Diskuse

Hlavním cílem naší diplomové práce bylo zjistit motivační stimuly dětí k dodržování pravidel vnitřního řádu diagnostických ústavů. Pro tento účel výzkumu jsme využili dotazník. K naplnění cíle byly stanoveny tři hypotézy: Spokojenost s pravidly významně souvisí s věkem dětí, spokojenost s pravidly významně souvisí s pohlavím dětí a děti, které budou vnímat pravidla jako užitečná, si budou výrazně více uvědomovat, proč tato pravidla dodržovat. Pro ověření hypotéz jsme vytvořili kategorie respondentů s určitými typy odpovědí. Následně se u nich zaměřovali na to, jak odpovídají na otázky, nebo odděleně vyhodnotili výsledky určitých skupin a poté porovnávali jejich odpovědi.

První položka v dotazníku se zaměřovala na pohlaví respondentů. Překvapilo nás velké množství dívek, jelikož problémové chování je statisticky častější u chlapců. I když jsme očekávali určité procento dívek, stále se jedná o veliké procento dívčích respondentů.

Další otázkou byl věk, kde jsme předpokládali větší počet dětí ve věku 16–17 let. Nutno však podotknout, že rozdíl mezi naším očekáváním a realitou nebyl tak velký. Brali jsme na vědomí, že se našeho výzkumu účastní pouze jeden diagnostický ústav pro mladistvé a počet dětí ve věku 16–17 let, který se objevuje v dětských diagnostických ústavech, není tak velký. Nízký počet dětí ve věku 7–9 let nás nepřekvapil.

Následné otázky již byly zaměřeny na pravidla, kde nás nejvíce zaujaly informace, že děti jsou více spokojeny než nespokojeny s pravidly. Dále pak také to, že děti jsou celkově spokojeny s pravidly. Většina dětí také věděla, proč pravidla dodržovat a rozuměla jim, což potvrdilo naše očekávání. Pracovníci v diagnostických ústavech nejspíše pracovali s motivací dětí, jelikož si děti uvědomovaly, že je spravedlivé dostat za nedodržení pravidel trest a naopak mít určitou výhodu za jejich dodržení.

Další otázky byly již otevřené a vnímáme, že z nich není nejpřesnější materiál, avšak data, která jsme získali, bychom uzavřenou formou odpovědi získali jen s velkou obtíží. Poskytli jsme dětem svobodu v tom, jak bude vypadat výsledná odpověď. V otázce ohledně důvodu pobytu nebylo vyhodnocení tak obtížné. Tyto odpovědi se daly dobře vyhodnotit na základě jejich povahy. Například nechození do školy a „hulení trávy“ bylo zhodnoceno jako záškoláctví a užívání návykových látek. Trochu složitější vyhodnocení bylo u otázky, která poskytovala prostor pro osobní názor dítěte. Byly to neskutečně zajímavé odpovědi. Z některých šel doslova mráz po zádech a některé byly velice emotivní. Museli jsme opět zvolit cestu tvorby určitých kategorií. Za velmi zajímavou otázku považujeme tu, ve které se dotazujeme, zdali dětem pobyt v diagnostickém ústavu

pomůže překonat jejich problém. Uvědomujeme si však, že tato otázka mohla být klidně uzavřená, jelikož děti i tak odpovídaly nejčastěji stručnými odpověďmi. Důvod, proč byla tato otázka otevřená, byl ten, abychom dětem poskytli pocit opravdového zájmu z naší strany v souvislosti s uvedením dostatečného prostoru pro odpověď. Domníváme se, že to opravdu pomohlo.

Poslední (bonusová) položka byla koncipována jako možnost dotázat se na cokoliv přímo nás. Vytvořili jsme tuto otázku, protože nás zajímalo, na co se děti v diagnostických ústavech ptají a co je zajímá. Zároveň si myslíme, že to byla jistá forma revanše za čas, který nám děti poskytly. Následně jsme na jednotlivé otázky odpovídali a tyto odpovědi zasílali zpět do diagnostických ústavů. Odpovídat na takovou spoustu otázek pro nás bylo velice náročné.

Ve své práci jsme stanovili hypotézy, které ověřujeme, a jejichž prostřednictvím hledáme odpověď na hlavní cíl této práce. U každé hypotézy jsme vytvořili přehledné grafy, jejichž výsledky jsme ověřili pomocí testu chi-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce. Ve všech případech užití tohoto testu jsme vyvrátili nulovou hypotézu a stanovili alternativní hypotézu, jelikož vždy existovala závislost mezi pozorovanými jevy.

První hypotéza říká, že spokojenost pravidly významně souvisí s pohlavím dětí. Tato hypotéza nám pomohla odpovědět na spojitost mezi vnímáním smyslu pravidel a pohlavím dítěte. Zjistili jsme, že rozdílnosti v odpovědích napříč pohlavími jsou. Musíme tedy konstatovat, že vnímání smyslu pravidel se liší u chlapců a dívek. Chlapci uvedli, že vnímají pravidla jako užitečná (73,81 %) častěji než dívky (53,13 %). Je to mimo jiné dáno i tím, že dívky v 31,25 % uvedly, že „neví“, což je oproti chlapcům, kteří stejnou odpověď uvedli pouze v 9,52 %, výrazný nepoměr.

Druhá hypotéza tvrdí, že spokojenost s pravidly významně souvisí s věkem dětí. Absolutní je spokojenost respondentů ve věku 7–9 let. Nutno brát v potaz, že celkový počet respondentů se skládal pouze ze dvou dětí. Nejmenší míru spokojenosti s pravidly uvádějí děti ve věku 14–15 let - 35,71 %, avšak stále zde převládá spokojenost s celkovým počtem 50 % odpovědí velice, či spíše spokojených respondentů.

Třetí hypotéza se zabývá tím, jestli děti, které budou vnímat pravidla jako užitečná, si budou výrazně více uvědomovat, proč tato pravidla dodržovat. Respondentů, kteří vnímali pravidla jako užitečná a zároveň uvedli, že ví, proč mají pravidla dodržovat, bylo 98,31 % a pro zajímavost zároveň i 95,92 % respondentů rozumělo těmto pravidlům.

V našem výzkumu jsme při ověřování hypotéz zjistili i to, jestli má spokojenost s pravidly vliv na pocit dítěte – zdali mu pobyt pomůže v překonání problému. Respondenti, kteří uvedli, že jsou spokojeni s pravidly, zároveň uvedli v 88,33 % případů, že jim pobyt pomůže. Kdežto respondenti nespokojení s pravidly uvedli, že jim pobyt pomůže s jejich problémy jen v 38,10 % případů odpovědí. Spokojenost má výrazný vliv na pocit dítěte, že mu pobyt v DÚ pomůže.

Pro nás bylo velice poutavé zjišťování, jak děti pravidla v diagnostických ústavech vnímají. Nejčastější motivační stimuly dětí byly založeny na srozumitelnosti pravidel, na tom, že ví, proč je mají dodržovat. Nečekaná informace pro nás byla, že vnímají jako spravedlivé dostat za nedodržení pravidel trest (85,5 % odpovědí bylo určitě ano/spíše ano) – čekali jsme mnohem menší procento dětí, které takto odpoví. Z toho můžeme chápat, že děti ví, že pravidla je dobré dodržovat, protože jinak hrozí negativní sankce. Domníváme se tedy, že pravidla jsou pro ně v drtivé většině srozumitelná.

Motivační stimuly lze nejčastěji nalézt v otevřených odpovědích, kde se ptáme na osobní názor dětí. Ti, co vyjadřují lítost, mají svou motivaci k dodržování pravidel často i vnitřní, kdy se chtějí napravit, jelikož ví, že se chtějí vrátit domů nebo být zkrátka „lepšími“. Velice často záleží na tom, jaký mají věk. Větší míru respektu k pravidlům vyjadřují mladší děti. Nelze prokazatelně říci, že děti, které jsou tu ze závažnějších důvodů, mají menší motivaci k dodržování pravidel. Často jsou tyto děti obětmi nevhodného rodinného prostředí nebo jsou ovlivňovány negativním působením vrstevníků či svých přátel a neuvědomují si závažnost svého chování kvůli nevhodným vzorcům chování, které převzaly. V prostředí nařízené ochranné/ústavní výchovy (i za pomoci jasně daných hranic) se chovají odlišně a jejich motivačními stimuly bývají často pocity viny, viz otevřená otázka: „*Co si o tom myslíš?*“ a odpovědi: „*můžu si za to sám*“, „*jsem blbá*“, „*chci se zlepšit*“ atd.). Velice zajímavé pro nás byly osobní otázky dětí, ze kterých šel často jasně cítit strach, protože neměly uspokojenou jednu ze základních potřeb; potřebu bezpečí a jistoty. Měli jsme velikou výhodu v tom, že jsme vytvořili dotazník přímo na míru a děti zde našly podanou pomocnou ruku, i když to často spočívalo jen v tom, že jsme jim dali prostor položit dotaz i nám. Tato položka nám zajistila větší míru jistoty v našem úsudku v kontextu hledání motivačních stimulů dětí. Často to byla otázka typu: „Mám šanci se odsud dostat domů?“ nebo „Co si myslíš o dětech v DDÚ?“. Velice nás překvapilo, kolik dětí se ptalo na náš život, cítili jsme v tom obrovskou touhu po přátelství a lásce. V těchto otázkách jsme odhalili motivační stimuly touhy po přijetí, poté co nikdy nepoznaly lásku v rodině. Často šlo cítit, že mnohé z dětí nikdy nepoznaly, že by se k nim někdo choval s respektem a úctou.

Z našeho pohledu výzkumníků musíme přiznat, že nevíme, jak probíhalo samotné vyplňování dotazníků. Rozhodně si nemyslíme, že docházelo k nějakému ovlivňování, avšak mohlo i záležet na situaci, ve které se děti nacházely, když dotazník vyplňovaly. Uvědomujeme si také, že v dotazníku

se mohla vyskytovat otázka na to, jak dlouho pobývají v zařízení, jelikož to může mít vliv na celkové vnímání pravidel. Myslíme si, že u tvorby dotazníku jsme se dokázali vcítit do dětského vnímání a přizpůsobit tak formu, aby bylo vyplňování dotazníku pro dítě dostatečně atraktivní a srozumitelné. Především tím, že jsme z části odkryli naši anonymitu a projevili zájem o blaho těchto dětí a také jsme dětem poskytli dojem, že „pán“ z dotazníku se opravdu zajímá o to, jakou kvalitu života žijí. Otázky v dotazníku byly přizpůsobené tak, aby na ně dokázalo odpovědět jak mladší, tak starší dítě.

ZÁVĚR

Tato diplomová práce byla zaměřena na zjišťování motivace a motivačních stimulů dětí k dodržování pravidel vnitřního řádu diagnostického ústavu. Práci jsem rozdělil do pěti kapitol, ve kterých se nacházely podkapitoly. Práci jsem také rozčlenil na teoretickou a empirickou část.

Teoretická část obsahovala čtyři kapitoly. V první kapitole jsem se zaměřil na náhradní výchovu, kde jsem zmiňoval, jak náhradní rodinnou výchovu, tak ústavní a ochrannou výchovu. Tato kapitola byla velice důležitá pro porozumění specifik těchto typů výchovy, jelikož děti z diagnostických ústavů se často ocitnou právě v náhradní péči. Také to čtenáře práce uvedlo do problematiky, co je to ústavní a ochranná výchova a lépe potom mohli pochopit následující kapitolu. Druhá kapitola pojednávala o diagnostickém ústavu. Zaměřoval jsem se na diagnostický ústav a jeho funkci, spolupráci s jinými orgány, na pracovníky uvnitř něj. Také na to, jak mohou vypadat pravidla v těchto zařízeních. To je velice důležité, jelikož pravidla v diagnostických ústavech byla klíčovou oblastí výzkumu v této práci. Jako poslední jsem v této části práce zmínil středisko výchovné péče, které je svou funkcí podobné a nebývá ojedinělé, že spolupracuje s diagnostickými ústavu. V třetí kapitole jsem pojednával o rodině. Nelze se bavit o dítěti v diagnostickém ústavu a nezmínit, jakou funkci a velkou úlohu v životě dítěte má právě rodina. Hovořil jsem v této kapitole o výchově a vztahu rodiče s dítětem, a to zvláště proto, že zde bývá často příčina toho, proč se dítě dostane do diagnostického ústavu. Napsal jsem také o pravidlech a morálním vývoji dítěte. Jako čtvrtou kapitolu jsem uvedl poruchy chování u dětí, kde jsem popsal možné příčiny, klasifikaci, diagnostiku a trestní odpovědnost dětí a mladistvých a krátce popsal strukturu osobnosti, kde si čtenář může uvědomit, jaké osobnostní zvláštnosti mohou doprovázet osobnost dítěte. Po přečtení teoretické části by měl být čtenář vybaven dostatečným množstvím informací, aby se dobře orientoval v tématu výzkumu a odborných termínech, které s ním souvisí.

Obsahem empirické části byla pátá kapitola, ve které je vymezena metodologie a cíle práce. Následovalo stanovení hypotéz, průběh sběru dat, způsoby analýzy dat a popis testovaného vzorku. Tyto podkapitoly sloužily pro pochopení kontextu výzkumu.

Následně čtenáře čekala analýza dotazníkového šetření, kde byla data zpracována pomocí grafů a tabulek. Na tuto analýzu navazovala interpretace výsledků výzkumu, kde jsem porovnal data a ověřoval stanovené hypotézy. Závěrem empirické části byla diskuse, kde byly popsány výsledky a postup teoretické části práce a především sdělen můj osobní názor.

V diskusi jsem také uvedl své postřehy, výtky k výzkumu a shrnutí popisu, jak jsem dotazník vytvářel.

SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ A LITERATURY

BENDO VÁ, Petra, ed. 2015. *Základy speciální pedagogiky nejen pro speciální pedagogy*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-422-9.

BUBLEOVÁ, Věduna, Alena VÁVROVÁ, Lucie VRÁNOVÁ a Jana FRANTÍKOVÁ. 2011. *Základní informace o náhradní rodinné péči*. Praha: Středisko náhradní rodinné péče. ISBN 978-80-87455-01-2.

ČÁP, Jan. 1993. *Psychologie výchovy a vyučování*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7066-534-3.

ČÁP, Jan. 1996. *Rozvíjení osobnosti a způsob výchovy*. Praha: ISV. Psychologie (ISV). ISBN 80-85866-15-3.

DUNOVSKÝ, Jiří. 1999. *Sociální pediatrie: vybrané kapitoly*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-254-9.

PLHÁKOVÁ, Alena. 2004. *Učebnice obecné psychologie*. Praha: Academia. ISBN 80-200-1086-6.

FISCHER, Slavomil a Jiří ŠKODA. 2009. *Sociální patologie: analýza příčin a možnosti ovlivňování závažných sociálně patologických jevů*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-2781-3.

HÁBL, Jan a Kamil JANIŠ. 2010. *Přehled dějin pedagogiky*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7435-044-3.

HARTL, Pavel. 1993. *Psychologický slovník*. Ilustroval Karel NEPRAŠ. Praha: Jiří Budka, Slovník. ISBN 80-901549-0-5.

HARTL, Pavel a Helena HARTLOVÁ. 2015. *Psychologický slovník*. Třetí, aktualizované vydání. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0873-0.

HOLEČEK, Václav. 1997. *Agresivita a šikana mezi dětmi*. Plzeň: Pedagogické centrum. ISBN 80-7020-004-9.

CHALOUPKA, Luboš, Zdeněk MOUCHA a Miroslav VOCÍLKA. 1986. *Etopedie*. Praha: Univerzita Karlova.

JANDOUREK, Jan. 2007. *Sociologický slovník*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-7367-269-0.

JEDLIČKA, Richard. 2004. *Děti a mládež v obtížných životních situacích: nové pohledy na problematiku životních krizí, deviací a úlohu pomáhajících profesí*. Praha: Themis. ISBN 80-7312-038-0.

JANKŮ, Kateřina. *Dítě s poruchou chování a emocí*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Pedagogická fakulta, 2009. ISBN 978-80-7368-764-9.

KAČÁNI, Vladislav. 1975. *Rodina, výchova, delikvencia*. Bratislava: Smena. Križovatky.

Katalogpo.upol.cz [online]. [cit. 2021-04]. Dostupné z: <http://katalogpo.upol.cz/metodika-identifikace-socialniho-znevyhodneni/3-vybrane-oblasti-pedagogicke-diagnostiky/3-5-pedagogicka-diagnostika-chovani-zaka/>

KOHOUTEK, Rudolf, Irena OCETKOVÁ a Jaroslav ŠTĚPANÍK. 1998. *Základy sociální psychologie*. Brno: CERM. ISBN 80-7204-064-2.

KOPŘIVA, Karel. 2013. *Lidský vztah jako součást profese*. Vyd. 7., V Portálu 6. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0528-9.

KOLÁŘ, Zdeněk. 2012. *Výkladový slovník z pedagogiky: 583 vybraných hesel*. Praha: Grada. ISBN 978-80-247-3710-2.

KOVÁŘ, Petr. *Úvod do teorie grafů* [online]. In: . 29.9.2014, s. 161 [cit. 2021-11-25]. Dostupné z: https://homel.vsb.cz/~kov16/files/uvod_do_theorie_grafu.pdf

KRAUS, Blahoslav. 2014. *Základy sociální pedagogiky*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0643-9.

- LANGMEIER, Josef a Dana KREJČÍŘOVÁ. 1998. *Vývojová psychologie*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 80-7169-195-x.
- LOKŠOVÁ, Irena a Jozef LOKŠA. 1999. *Pozornost, motivace, relaxace a tvořivost dětí ve škole*. Praha: Portál. Pedagogická praxe. ISBN 80-7178-205-X.
- MATĚJČEK, Zdeněk. 1992. *Dítě a rodina v psychologickém poradenství*. Praha: SPN. Psychologická literatura. ISBN 80-04-25236-2.
- MATOUŠEK, Oldřich. 1993. *Rodina jako instituce a vztahová síť*. Praha: Sociologické nakladatelství. Studijní texty (Sociologické nakladatelství). ISBN 80-901424-7-8.
- MATOUŠEK, Oldřich. 2003. *Slovník sociální práce*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-549-0.
- MATOUŠEK, Oldřich a Hana PAZLAROVÁ. 2014. *Hodnocení ohroženého dítěte a rodiny: v kontextu plánování péče*. 2., rozš. vyd. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0522-7.
- NAKONEČNÝ, Milan. 1996. *Motivace lidského chování*. Praha: Academia. ISBN 80-200-0592-7.
- NESNÍDAL, Jiří. 2012. *Občanský zákoník I. s komentářem: zákon č. 89/2012 Sb.* Český Těšín: Poradce. ISBN 978-80-7365-336-1.
- NOVOTNÝ, Zdeněk. 1995. *Právní nauka pro školy i praxi*. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-1118-1.
- OPEKAROVÁ, Olga. 2010. *Kapitoly z výchovného poradenství: školní poradenské služby*. Vyd. 2., upr. a dopl. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-96-9.
- OREL, Miroslav. 2014. *Somatopatologie: nauka o nemocech těla*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-4714-9.
- PACNEROVÁ, Helena. 2015. *Standardy kvality péče o děti ve školských zařízeních pro výkon ústavní a ochranné výchovy a preventivně výchovné péče*. Praha: Národní ústav pro vzdělávání, školské

poradenské zařízení a zařízení pro další vzdělávání pedagogických pracovníků. ISBN 978-80-7481-138-8.

PÁVKOVÁ, Jiřina. 2001. *Pedagogika volného času: teorie, praxe a perspektivy mimoškolní výchovy a zařízení volného času*. Vyd. 2. Praha: Portál. ISBN 80-7178-569-5.

PAZLAROVÁ, Hana, ed. 2016. *Pěstounská péče: manuál pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-1020-7.

PEŠATOVÁ, Ilona. 2006. *Vybrané kapitoly z etopedie*. 2., upr. vyd. Liberec: Technická univerzita v Liberci. ISBN 80-7372-087-6.

PETRUSEK, Miloslav, Hana MAŘÍKOVÁ a Alena VODÁKOVÁ. 1996. *Velký sociologický slovník*. Praha: Karolinum. ISBN 80-7184-311-3.

PIPEKOVÁ, Jarmila. 2010. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. 3., přeprac. a rozš. vyd. Brno: Paido. ISBN 978-80-7315-198-0.

PREKOPOVÁ, Jiřina. 2010. *I rodiče by měli dělat chyby*. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 978-80-7367-766-4.

PROCHÁZKOVÁ, Marie. 1998. Uvedení do etopedie. In PIPEKOVÁ, Jarmila, et al. *Kapitoly ze speciální pedagogiky*. Brno: Paido. ISBN 80-85931-65-6.

PŘINOSILOVÁ, Dagmar. 2004. *Vybrané okruhy speciálně pedagogické diagnostiky a její využití v praxi speciální pedagogiky*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 80-210-3354-1.

PUGNEROVÁ, Michaela a Jana KVINTOVÁ. 2016. *Přehled poruch psychického vývoje*. Praha: Grada. Psyché (Grada). ISBN 978-80-247-5452-9.

RASER, Jamie. 2000. *Jak vychovávat děti, se kterými se dá žít*. Praha: Portál. Rádcí pro rodiče a vychovatele. ISBN 80-7178-459-1.

SLOMEK, Zdeněk. 2010. *Etopedie*. Praha: Univerzita Jana Amose Komenského. ISBN 978-80-86723-84-6.

SOBOTKOVÁ, Irena. 2001. *Psychologie rodiny*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-559-8.

SPOUSTA, Vladimír. 1990. *Speciálně pedagogická diagnostika etopedická*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství. ISBN 80-210-0172-0.

ŠIMÍČKOVÁ-ČÍŽKOVÁ, Jitka. 2010. *Přehled vývojové psychologie*. 3., upr. vyd. Olomouc: Univerzita Palackého v Olomouci. ISBN 978-80-244-2433-0.

ŠVANCAR, Zdeněk a Jana BURIÁNOVÁ. 1988. *Speciálně-pedagogické problémy ústavní a ochranné výchovy*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

ŠVANCAR, Radmil. 2013. Zaplat'pánbu za dobrý dětský domov. *Učitel'ské noviny: týdeník pro učitele a přátele školy*, roč. 116, č.28, s.10-11. ISSN 0139-5718

ŠVARCOVÁ, Eva. 2002. *Úvod do etopedie*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 80-7041-449-9.

ŠVARCOVÁ, Eva. 2009. *Vybrané kapitoly z etopedie a sociální patologie: učební text*. Hradec Králové: Gaudeamus. ISBN 978-80-7041-959-5.

TRAIN, Alan. 2001. *Nejčastější poruchy chování dětí: jak je rozpoznat a kdy se obrátit na odborníka*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-503-2.

TRAPKOVÁ, Ludmila a Vladislav CHVÁLA. 2004. *Rodinná terapie psychosomatických poruch*. Praha: Portál. ISBN 80-7178-889-9.

TOMKOVÁ, Libuše. Typy náhradní rodinné péče. In: *Fond ohrožených dětí Brno* [online]. Brno, s. 1 [cit. 2021-03-16]. Dostupné z:

https://web.archive.org/web/20140903071345/http://www.fondohrozenychdetybrno.cz/svereni_vychovy.html

VÁGNEROVÁ, Marie. 2001. *Kognitivní a sociální psychologie žáka základní školy*. Praha: Karolinum. ISBN 80-246-0181-8.

VÁGNEROVÁ, Marie. 2014. *Současná psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0696-5.

VANŽURA, Viktor. 2020. *Vnitřní řád: Dětský diagnostický ústav, středisko výchovné péče, základní škola a školní jídelna Plzeň* [online]. In: . 21.1.2020, s. 24 [cit. 2021-04-15]. Dostupné z: https://www.ddu-liberec.cz/e_download.php?file=data/uredni_deska/obsah10_1.pdf&original=Vnitřn%C3%AD%20řád%20Dětského%20diagnostického%20ústavu%20Liberec.pdf

VÍTKOVÁ, Marie, ed. 2004. *Integrativní speciální pedagogika: integrace školní a speciální*. 2. rozšíř. a přeprac. vyd. Brno: Paido. Edice pedagogické literatury. ISBN 80-7315-071-9.

VOJTOVÁ, Věra. 2013. *Kapitoly z etopedie I*. 3. vyd. Brno: Masarykova univerzita. ISBN 978-80-210-6311-2.

ZEZULOVÁ, Dagmar. 2012. *Pěstounská péče a adopce*. Praha: Portál. ISBN 978-80-262-0065-9.

Legislativa:

Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník [online]. Česká republika, 2012 [cit. 2021-03-17]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2012-89?text=>

Zákon č. 109/2002 Sb.: Zákon o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů [online]. Praha, 2002 [cit. 2021-03-21]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/dokumenty-3/zakon-c-109-2002-sb-o-vykonu-ustavni-vychovy-nebo-ochranne>

Zákon č. 218/2003 Sb.: Zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže) [online]. Praha, 2003

[cit. 2021-03-20]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/2003-218?text=%C3%BAstavn%C3%AD%20v%C3%BDchova>

Zákon č. 359/1999 Sb.: Zákon o sociálně-právní ochraně dětí [online]. Praha, 1999 [cit. 2021-03-25]. Dostupné z: <https://www.zakonyprolidi.cz/cs/1999-359?text=za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD%20pro%20d%C4%9Bti%20vy%C5%BEaduj%C3%ADc%C3%AD%20okam%C5%BEitou%20pomoc>

Zákon č. 563/2004 a o změně některých zákonů: 563/2004 Zákon o pedagogických pracovnících [online]. 2004 [cit. 2021-04-17]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/file/38850/>

SEZNAM OBRÁZKŮ

Obrázek 1: První 2 tabulky z 9 z Programu rozvoje osobnosti	21
Obrázek 2: Vzorec test chi-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce.....	53

SEZNAM TABULEK

Tabulka 1: Důvod pobytu respondentů	58
Tabulka 2: Názor respondentů	60
Tabulka 3: Překonání problému	61
Tabulka 4: Otázka adresovaná tvůrci dotazníku	62
Tabulka 5: Důvod pobytu dětí – Hradec Králové	67
Tabulka 6: Osobní názor dětí – Hradec Králové.....	68
Tabulka 7: Otázka na překonání problému – Hradec Králové.....	68
Tabulka 8: Důvod pobytu dětí – Brno.....	73
Tabulka 9: Osobní názor dětí	73
Tabulka 10: Otázka na překonání problému – Brno	73
Tabulka 11: Důvod pobytu dětí – Olomouc.....	78
Tabulka 12: Osobní názor dětí – Olomouc	78
Tabulka 13: Otázka na překonání problému – Olomouc	79
Tabulka 14: Důvod pobytu dětí – Ostrava	83
Tabulka 15: Osobní názor dětí – Ostrava.....	84
Tabulka 16: Otázka na překonání problému – Ostrava.....	84
Tabulka 17: Důvod pobytu dětí – Plzeň.....	89
Tabulka 18: Osobní názor dětí – Plzeň	89
Tabulka 19: Otázka na překonání problému – Plzeň	90
Tabulka 20: Důvod pobytu dětí – Praha.....	95
Tabulka 21: Osobní názor dětí – Praha	95
Tabulka 22: Otázka na překonání problému – Praha	96
Tabulka 23: Důvod pobytu – dívky.....	100
Tabulka 24: Pobytu v zařízení – dívky.....	101
Tabulka 25: Důvod pobytu – chlapci	105
Tabulka 26: Užitečnost pobytu – chlapci	106
Tabulka 27: Důvod pobytu dětí 7-9 let	114
Tabulka 28: Důvody pobytů dětí 10-13 let	115
Tabulka 29: Důvody pobytů dětí 14-15 let	116
Tabulka 30: Důvody pobytů dětí 16-17 let	116

Tabulka 33: Důvod pobytu.....	122
Tabulka 34: Názory dětí na jejich situaci.....	123
Tabulka 35: Překonání problému	123
Tabulka 36: Konkrétní otázky chlapci a děvčata	125

SEZNAM GRAFŮ

Graf 1: Pohlaví respondentů.....	54
Graf 2: Věk respondentů	55
Graf 3: Spokojenost s pravidly	55
Graf 4: Užitečnost pravidel	56
Graf 5: Užitečnost pravidel	56
Graf 6: Srozumitelnost pravidel	57
Graf 7: Nedodržování pravidel.....	57
Graf 8: Dodržení pravidel.....	58
Graf 9: Pohlaví -Hradec Králové.....	63
Graf 10: Věk - Hradec Králové	64
Graf 11: Spokojenost s pravidly - Hradec Králové	64
Graf 12: Pravidla 1 - Hradec Králové	65
Graf 13: Pravidla 2 - Hradec Králové	65
Graf 14: Pravidla 3 - Hradec Králové	66
Graf 15: Nedodržování pravidel Hradec Králové	66
Graf 16: Dodržování pravidel Hradec Králové	67
Graf 17: Pohlaví Brno	69
Graf 18: Věk Brno.....	69
Graf 19: Spokojenost s pravidly Brno	70
Graf 20: Pravidla 1 Brno	70
Graf 21: Pravidla 2 Brno	71
Graf 22: Pravidla 3 Brno	71
Graf 23: Nedodržování pravidel Brno.....	72
Graf 24: Dodržování pravidel Brno.....	72
Graf 25: Pohlaví Olomouc	74
Graf 26: Věk Olomouc	74
Graf 27: Spokojenost s pravidly Olomouc	75
Graf 28: Pravidla 1 Olomouc	75
Graf 29: Pravidla 2 Olomouc	76
Graf 30: Pravidla 3 Olomouc	76
Graf 31: Nedodržování pravidel Olomouc.....	77

Graf 32: Dodržování pravidel Olomouc.....	77
Graf 33: Pohlaví Ostrava.....	79
Graf 34: Věk Ostrava	80
Graf 35: Spokojenost s pravidly Ostrava	80
Graf 36: Pravidla 3 Ostrava.....	81
Graf 37: Pravidla 2 Ostrava.....	81
Graf 38: Pravidla 3 Ostrava.....	82
Graf 39: Nedodržování pravidel Ostrava	82
Graf 40: Dodržování pravidel Ostrava	83
Graf 41: Pohlaví Plzeň	85
Graf 42: Věk Plzeň.....	85
Graf 43: Spokojenost s pravidly Plzeň.....	86
Graf 44: Pravidla 1 Plzeň	86
Graf 45: Pravidla 2 Plzeň	87
Graf 46: Pravidla 3 Plzeň	87
Graf 47: Nedodržování pravidel Plzeň.....	88
Graf 48: Dodržování pravidel Plzeň.....	88
Graf 49: Pohlaví Praha	90
Graf 50: Věk Praha.....	91
Graf 51: Spokojenost s pravidly Praha.....	92
Graf 52: Pravidla 1 Praha	92
Graf 53: Pravidla 2 Praha	93
Graf 54: Pravidla 3 Praha	93
Graf 55: Nedodržování pravidel Praha.....	94
Graf 56: Dodržování pravidel Praha	94
Graf 57: Věk dívek.....	97
Graf 58: Spokojenost s pravidly dívky.....	97
Graf 59: Užitečnost pravidel ženy.....	98
Graf 60: Dodržování pravidel ženy	98
Graf 61: Srozumitelnost pravidel ženy.....	99
Graf 62: Nedodržování pravidel ženy	99
Graf 63: Výhody z dodržování pravidel ženy	100
Graf 64: Věk respondenti muži	102

Graf 65: Spokojenost s pravidly muži	102
Graf 66: Užitečnost pravidel muži	103
Graf 67: Dodržování pravidel muži.....	103
Graf 68: Srozumitelnost pravidel muži	104
Graf 69: Nedodržování pravidel muži.....	104
Graf 70: Dodržování pravidel muži.....	105
Graf 71: Užitečnost pravidel	107
Graf 72: Užitečnost pravidel a pochopení, proč dodržovat pravidla.....	107
Graf 73: Test chi-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce: užitečnost pravidel a skutečnost, proč pravidla dodržovat	108
Graf 74: Užitečnost pravidel a porozumění pravidlům	109
Graf 75: Spokojenost s pravidly	110
Graf 76: Spokojenost s pravidly a vnímání užitečnosti pravidel.....	111
Graf 77: Spokojenost s pravidly a překonání problému.....	111
Graf 78: Věk respondentů	112
Graf 79: Souvislost věku s vnímáním spokojenosti pravidel	112
Graf 80: Test chi-kvadrát nezávislosti v kontingenční tabulce: Spokojenost s pravidly dětí různých věkových skupin	113
Graf 81: Souvislost věku s vnímáním užitečnosti pravidel.....	114
Graf 82: Spokojenost s pravidly chlapci a dívky	118
Graf 83: Chi-kvadrat nezávislosti v kontingenční tabulce: Spokojenost s pravidly chlapci a dívky	118
Graf 84: Vnímání užitečnosti pravidel dívky a chlapci.....	119
Graf 85: Smysl dodržování pravidel dívky a chlapci	120
Graf 86: Srozumitelnost pravidel pro dívky a chlapce.....	120
Graf 87: Nedodržení pravidel a trest - chlapci a dívky	121
Graf 88: Dodržování pravidel a výhody.....	121
Graf 89: Pokládání otázek děvčaty a chlapci	124

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha č.1 - Dotazník 1	146
--------------------------------	-----

Příloha č. 1: Dotazník

Anonymní dotazník: Motivace dětí DÚ k dodržování pravidel vnitřního řádu

Ahoj,

jsem student ze školy, který se zajímá o to, jak na děti a na tebe působí to, že jsi tady. Až dokončím školu, chtěl bych pracovat v takovém prostředí a chovat se co nejlépe. Poprosím tě o vyplnění 10 otázek, budu rád, když na ně odpovíš podle pravdy. Až vyplníš otázky, můžeš se mě taky na něco zeptat, rád ti na to pošlu odpověď.

Zakroužkujte prosím pohlaví:

chlapec/muž dívka/žena

1) Jaký máš věk?

- a) 7-9 let
- b) 10-13 let
- c) 14-15 let
- d) 16-17 let
- e) 18 let a více

2) Jsi spokojen/a s pravidly při pobytu zde?

- a) velice spokojený/á
- b) spíše spokojený/á
- c) spíše nespokojený/á
- d) velice nespokojený/á
- e) nevím

3) Vnímáš tato pravidla pro sebe jako užitečná?

- a) ano
- b) ne
- c) nevím

4) Víš, proč musíš pravidla dodržovat?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne
- e) nevím

5) Rozumíš těmto pravidlům?

- a) ano rozumím všem pravidlům, jsou srozumitelná
- b) téměř všem pravidlům rozumím a chápu je
- c) nerozumím, vůbec nevím, o co jde
- d) nevím

6) Když nedodržuješ pravidla, vnímáš, že je spravedlivé za to dostat trest?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne
- e) nevím

7) Když pravidla doдрžíš, má to pro tebe výhody?

- a) určitě ano
- b) spíše ano
- c) spíše ne
- d) určitě ne
- e) nevím

8) Z jakého důvodu jsi tady? - napiš

9) A co si o tom myslíš? - napiš

10) Myslíš, že pobyt zde ti pomůže překonat problém, kvůli kterému tu jsi? - napiš

11) Zeptej se mě, na co chceš. ☺

Děkuji moc za tvůj vzácný čas ☺. Vážím si toho!

student Štěpán Vacek

Příloha č. 1 - Dotazník 1

ANOTACE

Jméno a příjmení:	Štěpán Vacek
Katedra:	Ústav speciálněpedagogických studií
Vedoucí práce:	Mgr. Pavel Svoboda Ph.D.
Rok obhajoby:	2021

Název práce:	Motivace dětí k dodržování pravidel vnitřního řádu v diagnostickém ústavu
Název v angličtině:	Motivation of children for keeping rules in diagnostic institute
Anotace práce:	Tématem této diplomové práce je motivace dětí k dodržování pravidel vnitřního řádu v diagnostickém ústavu. Teoretická část vymezuje základní pojmy pomocí odborné literatury. V navazující empirické části jsou interpretovány výsledky výzkumu.
Klíčová slova:	Dítě, diagnostický ústav, motivace, rodina, chování, problém
Anotace v angličtině:	The subject of thesis is motivation of children for keeping rules in diagnostic institute. The theoretical part defines the basic concepts using the literature. The following practical part interprets the results of the research.
Klíčová slova v angličtině:	Children, diagnostic institute, motivation, family,
Přílohy vázané v práci:	Příloha č. 1 – Dotazník
Rozsah práce:	145 stran

Jazyk práce:	Český
---------------------	-------